

Univerza v Ljubljani

Pedagoška fakulteta

Oddelek za socialno pedagogiko

DIPLOMSKO DELO
ABC Foucaulta

Mentor:
prof. dr. Bojan Dekleva

Kandidat:
David Modic

Ljubljana, November 1999

KAZALO

1.0 ZAHVALE	4
2.0 O PRELOMU.....	4
3.0 UVOD	4
4.0 POVZETEK.....	5
4.1 ABSTRACT	5
4.2 NAMEN.....	5
5.0 KDO ZA VRAGA JE FOUCAULT (Z OSTRIVCEM NA O)	6
5.1 AMPAK KDO ZA VRAGA JE MICHEL FOUCAULT V VEČ KOT ENEM STAVKU?	6
ECOLE NORMALE SUPÉRIERE	8
DIPLOMA, PSIHOLOGIJA IN FOUNDATION – THIERS	10
ŠVEDSKA	11
MENTALNA BOLEZEN IN OSEBNOST - MALADIE MENTALE ET LE PERSONNALITÉ	11
ZGODOVINA NOROSTI	13
ZGODOVINA NOROSTI V KLASIČNI DOBI - HISTORIÉ DE LA FOLIE À L'ÂGE CLASSIQUE - SINOPSIS	13
<i>Srednji vek</i>	15
<i>Renesansa</i>	15
<i>Klasicizem</i>	15
<i>Moderna</i>	17
ODZIVI KOMISIJE	17
VARŠAVA	17
HAMBURG	18
ZAGOVOR DOKTORATA	18
DERRIDA	19
ODZIVI II	22
CLERMONT – FERRAND	23
ZADOVOLJNI FOUCAULT IN NJEGOVA PREDAVANJA	24
RAYMOND ROUSSEL	26
ROJSTVO KLINIKE - NAISSANCE DE LA CLINIQUE	26
ODZIVI NA NAISSANCE DE LA CLINIQUE	28
SÃO PAULO, BESEDE IN REČI	28
BESEDE IN REČI - LES MOTS ET LES CHOSES: UNE ARCHÉOLOGIE DES SCIENCES HUMAINES	29
<i>Renesančni epistem</i>	30
<i>Klasicističen epistem</i>	31
<i>Modernistični epistem</i>	32
ODZIVI NA REČI IN FOUCAULTOV KOMENTAR	33
KRITIKE NA LES MOTS ET LES CHOSES	34
STRUKTURALIZEM	35
TO NI PIPA - CECI N'EST PAS UNE PIPE	36
TUNIS	36
ARHEOLOGIJA ZNANJA - L'ARCHÉOLOGIE DU SAVOIR	37
<i>Diskurzna formacija</i>	37
POLITIKA V TUNISU	38
CENTRE EXPÉRIMENTAL V VINCENNES	39
TEŽAVE S PROGRAMOM	40
COLLÉGE DE FRANCE - UVODNI GOVOR	42
COLLÉGE DE FRANCE - PROGRAM IN POVZETEK MICHELOVIH DEL	43

FOUCAULT - KULTURNI DOGODEK.....	45
GROUPE D'INFORMATION SUR LES PRISONS	45
OSNUTKI NADZOROVANJA IN KAZNOVANJA.....	47
JAZ, PIERRE RIVIÈRE	48
NADZOROVANJE IN KAZNOVANJE: ROJSTVO ZAPORA - SURVEILLER ET PUNIR: NAISSANCE DE LA PRISON.....	49
<i>Kazen kot spektakel</i>	49
<i>Od kaznovanja proti nadzоровanju</i>	50
ODZIVI NA SURVEILLER ET PUNIR	52
KRITIKE SURVEILLER ET PUNIR	53
DOGODKI PO LETU 1970.....	53
<i>Libération</i>	54
<i>Reakcije na Collège de France</i>	55
<i>Španija 1975</i>	55
<i>Knobelspeiss</i>	56
ZGODOVINA SEKSUALNOSTI - HISTOIRE DE LA SEXUALITÉ.....	57
LA VOLONTÉ DE SAVOIR.....	58
<i>Spoved</i>	58
<i>Vsajanje perversnosti</i>	59
KRITIKE NA LA VOLONTÉ DE SAVOIR	59
IRAN.....	60
AMERIKA.....	62
HEDONIZEM	62
DRUGI DEL HISTOIRE DE LA SEXUALITÉ	63
UPORABA UŽITKOV - L'USAGE DES PLAISIRS	63
<i>Moralna opredelitev seksualnosti</i>	64
<i>Dietetika</i>	65
<i>Ekonomija</i>	65
<i>Erotika</i>	66
<i>Prava ljubezen</i>	66
NEGOVANJE SEBE - LE SOUCI DE SOI.....	67
<i>Negovanje sebe</i>	67
<i>Jaz in drugi</i>	67
<i>Telo</i>	68
<i>Vloga duše</i>	69
<i>Plutarh</i>	69
REAKCIJE	69
FOUCAULT UMRE.....	70
6.0 SINOPSIS KRITIČNE TEORIJE	71
6.0.1. <i>Zgodovinska komponenta</i>	72
6.0.2. <i>Teoretična komponenta</i>	74
6.0.3. <i>Mitološka komponenta</i>	74
6.1 SPLOŠNI KOMENTARJI NA FOUCAULTOVA DELA.....	75
7.0 ZAKLJUČEK.....	76
8.0 LITERATURA	77
DODATEK A - TERMINOLOGIJA.....	79

Zahvale

V prvi vrsti gre zahvala Katji, ki me je prenašala, ko sem bil zoprni in zamišljen ter poslušala moje napol izdelane ideje. Habo, Bedva in Sandman so se z mano prebijali skozi projekte, predstave in tabore in čase, ko smo bili revni in čase, ko smo bili slavni. Četudi morda niso naravnost prispevali k diplomski nalogi, so vseeno pripomogli k temu, da je tekst tak kot je. Z Mikijem sva vedno lahko debatirala o mojih načrtih in Suzi mi je dajala praktične nasvete. Chris je, kot vedno, videl stvari na nov in svež način. Klemen pa je poleg tega, da se je z s cliom in Mojco skupaj z mano zaletel v kamnito steno ponudil nov vpogled v slovensko slovnico. Dokler bodo obstajali ljudje kot so oni, bo moje življenje polno.

O prelomu

Nekaj o prelomu

Ker je ta diplomatska naloga napisana kot učbenik (več o tem kasneje), sem jo organiziral tako, da je kar najbolj pregledna. V ta namen sem strani razdelil na dva dela, ki sem ju ločil s črto. Na desni je tekst, na levi pa kratek povzetek dogajanja.

Uvod

Nekaj o slogu pisanja

Preden pričnem s pisanjem pa še beseda o slogu pisanja. Kot boste videli je ta tekst ponekod napisan v slengu. To je bila le napol zavestna odločitev. Ko sem pisal Foucaultovo biografijo sem se vsake toliko časa postavil v njegovo kožo. Za Michela je bilo življenje sočno in užil ga je do obisti. Človek, kot je on, ni uporabljal knjižnega jezika, ko je nekemu rekel, da je bebec, ko je metal kamenje v policaje, ni izbiral besed, ki jih je kričal. Na kratko, Foucault je Živel in življenje živimo v slengu. Tisti, ki boste ta tekst prebrali natančno, boste videli, da takrat, ko povzemam Michela dela, vedno uporabljam knjižni jezik, ker si tak jezik tudi zaslužijo. Nekaterim bralcem se zdijo nekatere primere, ki jih uporabljam, na sami meji dobrega okusa. Tega se zavedam in obenem mislim, da je marsikaj v življenju na meji dobrega okusa. Ko uporabim primero, ki šokira, je točno to tudi njen namen. Na žalost je tako, da mnogokrat ni dovolj, da neko stvar samo opazimo. Kot pravi star ljubljanski pregovor »Človek, ki mu vržeš opeko v glavo težko zanika njen obstoj.«

V tekstu sem mnogokrat citiral tuje vire v angleščini. Za tiste, ki rabijo prevod, sem ga dal v opombo na rob strani. Za tak slog sem se odločil namenoma - sam nisem filozof in ne pretvarjam se, da sem sposoben v slovenščino prevesti vse podtone, ki jih je Foucault pustil v svojih delih. Človek, ki jih je prevajal iz francoščine v angleščino, jih zagotovo ujel več, kot bi to storil jaz. Da zadostim pravilom (diplomska naloga mora biti napisana v slovenščini) sem se potrudil s prevodom, vendar pa je to bolj izhod v sili kot poskus povzeti vso čudovito kompleksnost Foucaultovega izražanja. Toliko o slogu, zdaj pa zares k uvodu.

Čisto pravi uvod

Svoje čase je bil Michel Foucault zelo popularen. Morda res bolj kot priložna knjiga za herbarije ali pa kot okrask na kavni mizici, pa vendarle. Ljudje so bili navdušeni, če že ne nad deli, pa nad pojavu revolucionarja-filozofa, mladince, ki teče častni krog. Njegova dela so prodajana po vsem svetu v šestmestnih nakladah. Nadebudni fantje in dekleta se o njem učijo na fakultetah, skratka, zdi se, da je Michel Foucault dosegel tisto točko v kolektivni zavesti, kjer nekdo postane "naš". Pa vendar je imel občutek, da ga nihče ne razume. Starejši ko je bil, bolj je verjel v to. Misli je, da njegova popularnost med množicami jemlje težo njegovim delom, da laiki ob

kavici nakladajo o tem, kaj je hotel s to in to izjavo povedati, čeprav mislijo, da je filozofija nekako megleno povezana z izdelavo zof.

Po svoje je imel prav. Na svetu je verjetno zelo malo ljudi, ki razume njegovo misel v celoti. Sam nisem med njimi. Vse, kar sem storil, je, da sem se dotaknil temne površine jezera in se prebil skozi kopico knjig, ki jih je napisal Foucault oz. njegovi kolegi. Ustvaril sem si mnenje, podprto z znanjem drugih. To mnenje bom poskusil *preprosto* podati. Seveda beseda *preprosto* ni najbolj primerna. Ko človek prične s pisanjem obsežnega teksta, si v glavi ustvari podobo. Rekel sem si: "Tale tekst bo tako preprost, da bi ga lahko razumel pet let star otrok." V zaključku sem si zaželel, da bi ta tekst razumel povprečno načitan človek. Pri tem ostajam. Vsakdo, ki je povprečno razgledan, lahko razume osnove Foucaultove misli.

Pričel bom s povzetkom Foucaultove misli in življenja. Mnogi med mojimi bralci vedo, da med strokovnjaki prevladuje mnenje, da Foucaultova dela med sabo niso preveč povezana. To je res samo v primeru, da ne upoštevamo človeka, ki jih je pisal. V svoji diplomski nalogi vam podajam konglomerat, celoto, Michela Foucaulta, pisatelja, filozofa, pedra, revolucionarja in anarhista. Skupaj bomo odkrili rdečo nit, ki povezuje človeka in njegova dela v smiselno celoto.

Povzetek

Delo opisuje življenje in delo francoskega filozofa Michela Foucaulta, ki je imel in še ima močan vpliv na socialne znanosti. Prične se z življenjepisom, ki se prepleta s Foucaultovimi deli in njegovo filozofijo. Vse strokovne knjige, ki jih je napisal, so bolj podrobno opisane. Delo se konča z opisom Foucaultove kritične teorije in njenih kritik.

4.1 Abstract

This thesis focuses on life and work of French philosopher Michel Foucault, who has had a profound influence on social sciences. The work starts with a biography laced with Foucault prose and philosophy. Each book connected with social fields is described in more detail. The thesis ends with recap of Foucault's critical theory and the responses from the field.

4.2 Namen

V svoji študentski zgodovini se vsak študent socialne pedagogike srečuje z Michelom Foucaultom. Pri filozofiji razpravljamo o njegovi ideji norosti in interpretaciji Descartesa. Pri teoretičnih pojmovanjih težav v socialni integraciji govorimo o njegovem pojmovanju normalnosti, o strukturalizmu in njegovem vpogledu v družbo. Pri osnovah socialne pedagogike govorimo o diskurzu in pri penologiji o panoptikumu in njegovem vplivu na moderno penološko prakso. Pri sociologiji vzgoje se dotikamo njegove zgodovine seksualnosti. Na kratko, Foucault je vsepovsod. Vzeli smo ga za svojega, ga ponotranjili na vsakem koraku in se odločili, da je fant zelo moderen.

Pri našem druženju pa se stalno srečujemo z ovirami. Literatura je težko dosegljiva, ponavadi je v slovenščini ni, in če imamo srečo, jo dobimo v srbsčini ali hrvaščini.

Namen te diplomske naloge je dvoplasten. Po eni strani zbrati vsa Foucaultova dela na kup in tako ponuditi dobro osnovo za nadaljnji študij, po drugi strani pa predstaviti Foucaulta kot človeka, kot vezni člen med njegovimi deli. Moja vloga v tem pogledu ni zgolj biografska. Kot bomo videli

**Norost,
Normalnost,
Strukturalizem,
Diskurz,
Panoptikum, in
Zgodovina
seksualnosti so
pojmi s katerimi
se sreča vsak
socialni pedagog
v svojem študiju**

Na kratko o
Michelu
Foucaultu

kasneje, prevladuje mnenje, da Foucaultove knjige med seboj niso tesno povezane. To ne drži povsem - Michel sam je njihov vezni člen. Ko njegovo pisanje vidimo skozi epistem njegovega življenja, nam marsikaj postane bolj jasno, povezave, ki so nam ostale skrite, pa naenkrat povežejo njegov življenjski opus.

V diplomski nalogi nisem nikjer izrecno poudarjal stvari, ki se tičejo socialnih pedagogov. Mislim, da se praktično vse, kar je Foucault napisal, tiče ravno nas, posredno ali neposredno. Michel je na koncu koncev pisal o ljudeh in ljudje so in bodo vedno tisto s čemer se bomo najbolj ukvarjali.

Moj namen, med pisanjem, je bil ponuditi vpogled v življenje in delo enega izmed velikih mož filozofije. Tovrstnih del v slovenščini nisem zasledil, Čeprav so zagotovo potrebna. Verjamem, da diplomatska naloga ne bi smela biti sama sebi namen, naperjena mora biti proti bralcu, ponuditi mora nove miselne tokove in stališča. Tisto, kar bi rad dosegel, je, da na koncu ne bomo imeli le kupa mrtvih dreves, na katerih je izlito prazno blebetanje, zato da bi jaz lahko diplomiral. To, kar bi rad dosegel, je delo, ki ga bo nekdo lahko uporabil.

5.0 Kdo za vruga je Foucault (z ostrivcem na o)

V enem stavku: Michel Foucault je francoski filozof. Tisti, ki se bolj zanimajo za sočne podrobnosti, vam vedo povedati še to, da je bil homoseksualec in da je umrl od AIDSa pri rosnih 58-ih. Za sabo je pustil kopico ljudi, ki so ga častili kot boga, še več ljudi, ki bi ga utopili v žlici vode, užaloščenega ljubimca, nekaj ton objavljenih člankov, tri dokončane knjige in nedokončano, a morda najbolj sočno zbirko o zgodovini seksualnosti. Ker bojda moški vsakih dvajset minut vsaj enkrat pomislimo na seks, se bom seveda ustavil pri tem zadnjem. Ampak več o tem kasneje. Omembe vredno je še dejstvo, da je kot majhen hotel biti zlata ribica in da je za njim ostal tip raziskave, ki mu rečemo »foucaultovski« (na vsa vprašanja črpa odgovore naravnost iz virov – nikoli ne študira knjig o nekem viru.) [Horrocks, 5].

5.1 Ampak kdo za vruga je Michel Foucault v več kot enem stavku?

[povzeto po Eribon, Horrocks, Halperin, Heinze, Turner, Zauier, Gutting, Pratt, Flynn]

V tem poglavju bomo odgovarjali na bolj življenjska vprašanja. Ta pa se ponavadi pričnejo z rojstvom. Foucaultovo se je dogodilo v francoski vasi Poitiers, 15. oktobra 1926. Imel je starejšo sestro in mlajšega brata. Ko se rodi, ga krstijo – po vero izpovedi je katolik. Nekaj časa se vdinja kot ministrant. Poleg tega rad kolesari in igra tenis, kar mu ne gre preveč dobro od rok, saj je kratkoviden.

Družina je bila precej premožna – oče je bil zdravnik, mama pa stereotipni ideal gospodinje (ki v bistvu ni zaposlena, ne dela doma, ker to počnejo služkinje in ker Oprah šou še ne obstaja, iz dolgčasa pomaga v skupnosti. Zato postane vplivna). Mladi Foucault se poskuša infiltrirati v osnovno šolo že nekako pri štirih, ker se ne želi ločiti od svoje sestre. Učitelji mu pustijo, da se vpiše, in zato se zgodaj

nauči branja ter pisanja. Šola mu ne dela problemov (pravzaprav je med boljšimi v razredu) vse do desetega razreda. Takrat začne stvari škripat. Po eni strani verjetno zato, ker se začne vojna in je razred poln ubežnikov in bognedaj nekateri so pametnejši od njega, pozornost ni več usmerjena vanj in zato se skuja. Po drugi strani se učitelji stalno menjajo in zato morda ne dobiva znanja v najbolj priročni obliki. Po tretji strani tudi nekateri učitelji ne prenašajo otrok buržoazije. Po četrti strani Nemci uporabijo vikendico družine Foucault za oddih po napornem klanju čez dan in mogoče ga malo nervira tudi to.

Ocene nihajo

V glavnem, ocene strmo padejo, doma doživljajo živčne zlome in ravnatelj šole kliče na razgovor gospo Foucault, češ da je Michel neuspešen, imel bo popravce. To pa je preveč za ubogo zgarano Mme. Foucault in jedrno prepíše Michela na drugo srednjo šolo, ki je bolj cerkveno umirjena in sposobna ceniti skrite Michelove talente. Tam se pod vplivom enega od profesorjev, zaljubi v zgodovino, in obenem redno končuje razrede, še več, vsako leto pobere katero izmed nagrad. Že tistem času veliko bere, kar mu ostane celo življenje. Leta 1942 se vpiše v dvanajsti razred, kjer kaže neverjetno zanimanje za filozofijo, ki ga opazijo in podžgejo tudi njegovi profesorji.

Ker se te predavanja odvijajo med drugo svetovno vojno, velikokrat odpadejo in zato Mme. Foucault požrtvovalno organizira privatne lekcije za Michela. Po končani srednji šoli se noro skrega z očetom, ki sanjari o tem, kako bo njegov sine hodil po njegovih, zdravniških stopinjah. Michel hoče študirati zgodovino in književnost. Oče popusti (mlajši brat se odloči da se bo podal v zdravniške vode) in Michel prične s pripravami na sprejemne izpite v Ecole Normale Supérieure v Parizu.

Ecole Normale Supérieure

Ta je v tistem času naj in sploh šola, kamor morajo vsi, ki kaj veljajo. Priprave so organizirane kot nekakšen podaljšek srednje šole in trajajo dve leti. Ker v tem času vihra vojna vihra, Mme. Foucault noče poslati svojega sina v prestolnico in ga raje ponovno vpiše v nadaljevalni tečaj v isto šolo, kjer se je šolal do sedaj. To se kasneje izkaže kot slaba odločitev, ker sprejemnih izpitov ne naredi. Razmere so slabe - učilnice niso ogrevane, velikokrat ni elektrike in pouk kar naprej prekinjajo zračni napadi. Kljub vsem nevzdržnim pogojem, za katere je gotovo odgovoren minister za šolstvo, vlada ne skliče tromesečne, 500-urne seje v kateri bi izglasovala nezaupnico vsem, ki dovoljujejo, da ubogi francoski študentje padajo na sprejemnih izpiti zaradi nemogočih razmer, še posebej pa vsem tistim, ki ji niso všeč. Kaplja čez rob - ravno v času napada na Normandijo se odvijajo tudi zadnje priprave na sprejemni izpit. Morda vse vpliva na to, da pade (zaradi stalnih prekinitev morajo npr. trikrat pisati izpit iz francoščine, ki traja šest ur...). Ironično, 100 najboljših študentov lahko polaga ustni izpit, Foucault pa je 101. Res.

Foucault pade na sprejemnih izpiti

**Prvo srečanje s
Heglovo
filozofijo in
začetki
Zgodovine
norosti**

Ti dve leti pa vseeno nista povsem vrženi stran – Foucault začne pod vplivom nekaterih učiteljev prebirati dela Platona, Descartesa, Kanta in Spinoze.

Kljub velikemu razočaranju je odločen, da bo zopet poskusil naslednje leto. Tokrat se pripravlja v Parizu v eni izmed najbolj prestižnih šol v Franciji.

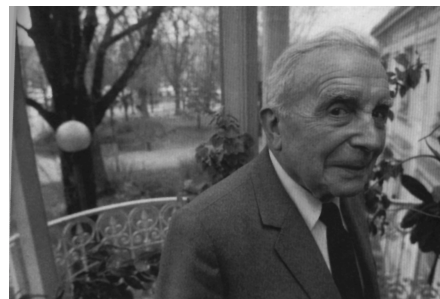
Starši mu najamejo stanovanje in Foucault živi kot samotar. Prične sistematično odtujevati vse in vsakogar.

V tem času se prvič spozna s Heglovo filozofijo, ki ga takoj povleče, saj v njej vidi spoj zgodovine in filozofije. Pri tem mu pomaga predvsem učitelj Jean Hyppolite, ki mu Foucault med drugimi tudi posveti svojo doktorsko disertacijo *Historié de la folie à l'âge classique* (prevedena kot **Zgodovina norosti v času klasicizma**). Prav tako mu nameni svoje častno predavanje ob sprejemu na Collège de France (ki pa je, kot je Ecole Normale Supérieure tanartaboljša šola, NAJboljša šolska institucija v Franciji sploh. Ja, mhm, do tja je zlezel na koncu). Ta vpliv gre pripisati tudi temu, da je Hyppolite prevedel Heglovo *Fenomenologijo duha* v francoščino. S tem in drugimi knjigami o Heglovi filozofiji je postavil temelje francoskemu študiju filozofije tistega časa (ta stavek sem dobesedno prepisal iz Eribona). To 'odkritje' Hegla pa je pripomoglo tudi k razvoju druge pomembne veje: marksizmu. Michel se v tem času povsem posveti filozofiji. Na koncu prvega trimesetra je 28. v razredu, na koncu drugega 20. in na koncu leta prvi. (gospa Foucault ob čajanki pove prijateljicam: »a sm rekla da iz tega fanta neki bo?«) Učitelji ga ocenjujejo kot 'enega izmed študentske elite' [Eribon, 22]. Tudi pri pouku zgodovine je na koncu leta prvi in ravnatelj ga oceni kot študenta, ki si 'zasluži uspeh' [Eribon, 23].

Ecole Normale Supérieure

Canguilhem

Tokrat brez težav položi sprejemni izpit v Ecole Normale Supérieure (ENS), kjer tudi prvič sreča Georges Canguilhema, ki igra zelo pomembno vlogo v kasnejših letih. Drugič ga sreča, ko polaga zaključni izpit za predavatelja in obakrat mu Canguilhem ostane v slabem spominu. Zbližata se šele, ko je Canguilhem izbran za enega izmed mentorjev pri zagovoru njegove teze *Folie et déraison* (kasneje je izšla pod naslovom *Historié de la folie à l'âge classique*). Poleg tega se pod vplivom Canguilhemove misli oblikuje Foucaultov življenjski projekt.

Na Canguilhemovo vprašanje, kaj je psihologija in ali je sploh znanost, ni mogoče najti jasnega odgovora. Michel se vpraša zakaj subjekt raziskave – človek - ni jasno definiran. Kakšna je povezava med njim in znanostjo? Odloči se, da bo uporabil znanstvene metode s področja zgodovine znanosti in jih uporabil pri raziskavi človeka kot subjekta.

**Težave s sošolci
Prvi poskus
samomora**

Prične se novo poglavje v Foucaultovem življenju – po naravi zadržan in nemiren se mora prilagoditi razmeram v internatu, kar pa mu nikoli najbolj ne uspe. Sošolci se ga spominjajo kot napadalnega in nesramnega. Vsakomur je dajal žaljive nadimke, kregal se z vsemi in jih zaničeval, obnašal se je zelo napadalno in obenem megalomansko (ena izmed anekdot pravi, da je neke noči lovil enega izmed študentov s kuhinjskim nožem) [Horrocks, 15].

Psihoanaliza

Obnaša se bizarno – razreže si prsi z britvico in ko leta 1948 prvič (ampak ne tudi zadnjič) poskusi narediti samomor, to nikogar posebej ne presneti. Ta neuspehi poskus mu prisluzi obisk pri psihiatru v Hôpital Sainte – Anne, kjer ironično kasneje hodi na hospitacije ob študiju psihologije. Pusti se psihoanalizirati, toda kasneje vse skupaj opusti, ko njegov psihiater odide na počitnice. Pri tem obisku se prvič sreča s tanko mejo med 'normalnim' in 'norim', ki kasneje igra pomembno vlogo v *Historié de la folie à l'âge classique* in *Naissance de la clinique* (ni prevedena v slovenščino. Angleški prevod - *The Birth of the clinic - rojstvo klinike*). V letih 1950-51 še večkrat poskusi samomor. Najbolj ga morijo občutki krivde ob spoznanju, da je peder. V tistih časih ni bilo lahko biti homoseksualec (kot tudi sedaj ni). Stigma nad posameznikom je bila premočna, da bi lahko o tem javno govorili. Po drugi strani pa Foucault nikoli ni javno razglabljal o tem kaj je in kaj ni. To mu mnogi tudi očitajo – češ, da se nikoli ni postavil na stran homoseksualcev. Očitajo mu, da se ni nikoli javno 'izpovedal', da ni javno priznal, da ima AIDS, po drugi strani pa bomo videli, da je ravno koncept *izpovedi* tisti, s katerim se ukvarja v *Histoire de la sexualité* in ga kritizira.

**Težave s homo-
seksualnostjo**

Res je tudi to, da bi šla v tistem času njegova kariera rakom žvižgat, če bi kdorkoli zvedel za njegov spolni okus.

Vsekakor je dejstvo, da je v tistih letih Foucaulta obsedla potreba po znanju s področja psihologije, psihiatrije in psihoanalize. Še danes je res, da veliko ljudi študira te znanosti v upanju, da bodo spoznali, zakaj so takšni kot so. Foucaultova homoseksualnost se skoraj gotovo kaže skozi njegova dela, preveč ceneno pa bi bilo, če bi njegova dela pripisali homoseksualnosti in jih tako poskusili ovreči. V zgodovini ni manjkalo ljudi, ki so to bolj ali manj uspešno poskušali.

Njegova seksualna usmerjenost pa je gotovo botrovala k njegovemu odhodu na Švedsko leta 1955, kjer se je nadejal bolj ohlapne politike naproti homoseksualcem.

V istem času pa tudi gara kot črna živina. Bere vse; klasične filozofe, Platona, Kanta, Hegla, Marxa (ker so ga brali vsi), Heideggerja... kasneje se osredotoči na Nietzscheja, v tem času pa strastno bere tudi Freuda, Margaret Mead (razlike med spoloma v primitivnih ljudstvih), Kafko, Gideja, Geneta in De Sada, ki ga je še posebej cenil.

**Prijateljstvo z
Althusserjem in
komunistična
partija**

V tem času se spoprijatelji z Althusserjem. Pod njegovim vplivom se tudi pridruži komunistični partiji. V teh letih se je vanjo vpisal marsikdo (5 milijonov Francozov je v teh letih volilo za komunistično stranko). Tudi razmere v ENS so se zelo zaostriale – izoblikovali so se tabori, ki so radikalno začrtali svoje meje in takoj izločili vsakogar, ki ni bil pristaš njihove ideologije. Foucault se stranki pridruži leta 1950 – štiri leta po prihodu na ENS.

Teorija o moči

V tem času se začne oblikovati tudi njegova teorija o *moči*, ki prednjači resnici. Za primer vzame stalinističnega biologa Lysenka, ki zagovarja biološki determinizem (Lysenko je poskušal z lažnimi raziskavami dokazati, da je ruska pšenica največja. Razlog za to naj bi bilo genetsko obdelovanje - t.i. vernalizacija). Foucault spozna, *da je znanstveno spoznanje bolj povezano z močjo kot resnico*. Preprosto povedano – tisti, ki imajo moč, povejo, kaj je resnica, ostali pa nimajo druge izbire kot, da ji verjamejo. Razlogov je več – npr. manipulacija javnih občil, nadzor šolstva, zatiranje ali zanikanje drugih razlag. Resnica je subjektiven pojem podrejen vladajočemu razredu.

Poleg tega komunistična partija ne gleda pozitivno na njegovo homoseksualnost (ki naj bi bila hedonistično-buržoazna tvorba), zato se kmalu izpiše.

Foucault pade na zaključnem izpitu

V letu '50 pade na zaključnem izpitu. Čeprav je prišel med 73 tistih, ki so lahko ustno zagovarjali svojo tezo je na zagovoru pogorel. V tistih časih je bil izpit sestavljen iz treh delov: najprej pisni del, potem prvi ustni del, kjer je moral študent predavati iz naključno izbranega predmeta, in na koncu drugi ustni del, kjer je moral študent položiti štiri različne izpite (predavanje in tri diskusije o tekstih v grščini, latinščini in francoščini). Padel je na prvem delu ustnega izpita, kjer se je odločil, da bo relativno tradicionalno temo obdelal na alternativni način (beri: poskušal je biti prepameten za okus komisije. Vsi vemo, kako jo odnese študent, če provocira izpitno komisijo).

Njegov neuspeh je dvignil mnogo prahu, saj so ga mnogi imeli za enega izmed bistrejših študentov na ENS. Že zopet je zapadel v krizo, ki pa jo je kmalu premagal in se zopet osredotočil na študij za izpite naslednje leto, ki jih je končal kot drugi najboljši v letniku. Anekdota, ki kroži o tistem času pravi, da se je prvi uvrščeni kasneje Foucaultu opravičil, češ, da je njegovo prvo mesto nezasluzeno, obenem pa je tudi Foucault sam ponorel, češ, da ni bil prvi, kar si je gotovo zaslužil.

Diploma, psihologija in Foundation – Thiers**Škandali na Foundation - Thiers**

Že preden je diplomiral na ENS se je začel zanimati za psihologijo in obiskoval predavanja na to temo. Leta 1949 diplomira in nadaljuje s študijem pato-psihologije. Rorschahov test ga navduši – testira vse in vsakogar: »*da vem, kaj se jim pleče po glavah*« [Eribon, 43].

Običajno so se novopečeni diplomanti zaposlili kot učitelji na srednjih šolah in kasneje na univerzah, kar pa Foucaultu ni dišalo. Želel si je priti na Foundation – Thiers, institucijo, ki je omogočala mladim perspektivnim študentom, da v mirnem, stimulativnem okolju napišejo svojo doktorsko disertacijo. Vmes bi moral še v vojsko, vendar je dovolj uspešno igral depresivno osebnost, da so ga oprostili. Odšel je na fundacijo, kjer je ostal le eno leto od dovoljenih treh, saj ga je zopet utesnjevalo skupno življenje in pomanjkanje zasebnosti. V zelo kratkem času se je zameril vsem in povzročil več škandalov (med drugim so ga obtožili, da je kradel pošto). Poleg tega je verjetno imel afero z enim izmed študentov. Niti on niti institucija si nista pretirano želela, da bi ostal in zato se je spokal na Švedsko.

Asistent na univerzi v Lilleju

Švedska

Upal je, da bo tam odnos do homoseksualcev bolj permisiven. Zaposlil se je kot asistent na univerzi v Lilleju, kar v tem pogledu ni obrodilo želenih sadov. Pravila na Univerzi so bila zelo stroga in nočno življenje skoraj ni obstajalo. Čeprav je bil odnos do seksa na splošno bolj dopustljiv, pa homoseksualci niso bili preveč priljubljeni.

Kaj je svoboda?

Foucault dobi idejo, ki kasneje postane temelj njegovih knjig, še zlasti *Histoire de la sexualité – nekatere oblike svobode so lahko v svojem bistvu še bolj restriktivne kot restriktiven režim!* Praktično se to kaže v tem, da seks kot tema pogovora postaja bolj sprejemljiv, toda bolj kot je sprejemljiv bolj jasni so vzorci normalnega znotraj njega in bolj jasno je, kaj morajo pridni zobniki v družbi misliti o njem. Ironično je, da več

govorjenja o seksu, ne pomeni večje tolerantnosti do drugačnosti in osebne izbire, ampak manjšo. Še bolj preprosto povedano – včasih si bil peder in si to zadržal zase, nihče se v to ni vtikal, ker se o tem ni govorilo, danes pa si peder in se moraš po eni strani otepati ljudi, ki ti govorijo da si ... hmm... peder in po drugi strani ljudi, ki ti razsvetljeno poskušajo pomagati pri poskusu ozdravitve ob tej bolezni. To, da si peder ni več stvar osebne preference, ampak znak globljega osebnega konflikta, ki ga je treba razumeti, secirati in pozdraviti.

Kot asistent na oddelku za psihologijo je imel relativno proste roke – na začetku je moral oddati poročilo o tem, kaj bo predaval, teme pa je izbiral sam. Predaval je o sanjah, Rohrschahovih testih in Gestalt terapiji.

Postane direktor francoskega kulturnega centra

Poleg tega, da je na univerzi učil psihologijo, je bil izvoljen tudi za direktorja tamkajšnjega francoskega kulturnega centra. Ta posel mu je bil napisan na kožo – v relativno kratkem času je iz tamkajšnjih prireditev naredil vsesplošni kulturni dogodek.

Mentalna bolezen in osebnost - Maladie mentale et le personnalité

Vloga jezika pri diagnosticiranju mentalne patologije

Morda najbolj pomembno v tistem času pa je bilo, da je začel pisat svojo prvo (bolj) znano knjigo

Historié de la folie à l'âge classique.

Prva knjiga, z naslovom *Maladie mentale et le personnalité* (ni prevedena v slovenščino - **Duševna bolezen in osebnost**, 1954) je bila

bolj knjižica, dolga 114 strani, v njej pa razpravlja o tem, kako pomembna je vloga jezika pri diagnosticiranju mentalne patologije [Eribon, 69].

Ustavlja se tudi pri psihoanalizi, ki ji očita, da zanemarja povezavo med človekom in njegovim okoljem. Pri

srcu mu je Pavlov in iz njegove teorije izpelje teorijo o duševni bolezni – ko so pogoji nenormalni, se mehanizmi inhibicije in prisile

Očitki psihoanalizi

**Sekundarna
devijacija,
interkacionizem**

odzovejo nenormalno – duševna bolezen je obrambni mehanizem. Iz tega lahko sklepamo, da človek ni odtujen, zato ker je moten, ampak moten zato, ker je odtujen.

"It is not because one is ill that one is alienated, but because one is alienated that one is ill"[Eribon, 69]

**Družba kot
razlog za norost**

Knjiga je zelo marksistično usmerjena – družba producira nezdrave odnose – tekmovalnost, izkoriščanje in razredni boj, ki jih oblikuje moderna ekonomija. Ti odnosi vsiljujejo človeku ambivalenten odnos do sveta. Nobenega razloga ni, da bi se počutil kot del družbe, če ga ta izkorišča ali pa je v njeni eliti. Zaveda se, da je družba za njegovo preživetje nujna, obenem pa se počuti izločenega in nezaželjenega. Rešitev je torej neverjetno preprosta – spremenimo družbeno ureditev in norcev ne bo več. Norosti ne bi smeli oceniti negativno v nobenem pogledu, ravno to pa počne moderna psihologija (pravi Foucault), ki se je sicer premaknila od preučevanja evolucije (znanost) k preučevanju človeka (zgodovina), vendar pa je ohranila svoje predsodke in je moralno vpeta v družbo [Horrocks, str 28].

S to knjigo (kot tudi z večino ostalih) je bil Foucault nezadovoljen v trenutku ko jo je napisal in kasneje prepovedal njen ponatis (to spet velja tudi za njegove druge knjige). Če pa je že dovolil ponatis pa je knjige delno predelal, dopisal in dopolnil (na ta način je naredil prve izdaje svojih knjig še posebej dragocene).

**Problemi na
osebnem nivoju**

V tem času je bil precej nesrečen – veza s skladateljem Jeanom Barraquéjem je vedno bolj razpadala; čeprav je mislil, da bo na Švedskem bolj svoboden, ga je življenje na fakulteti še bolj omejevalo, zato je storil to, kar bi storil vsak polnokrvni avtodestruktivni možki – velikokrat se je napil, z družinskim denarjem si je kupil Jaguarja, s katerim je občasno raziskoval globine švedskih jarkov in se nasploh hudo zabaval. Ljudje, ki so ga poznali v tistih časih so si enotni v trditvi, da je vozil kot norec (hmm, le zakaj...). Vseeno pa bi bilo površno, če bi rekli, da je Foucault v tistih dnevih samo noro žural. Kljub vsem ostalim pripetijam je ogromno delal. Tisto kar je počel, lahko razdelimo na tri celote:

**Javna
predavanja**

Pripravljaj je javna predavanja o francoščini, ki so bila vedno zelo obiskana. Morda tudi zato, ker je predaval o neortodoksnih temah – prvo leto : »*Koncept ljubezni v francoski literaturi od Marquisa de Sada do Jeana Geneta*« (ki ga je, mimogrede, predaval predvsem ženskemu občinstvu – [Horrocks, 31]). Kasneje se je umiril, vseeno pa si lahko mislimo, kakšno zanimanje je vzbudil v napol zaspanem švedskem mestecu. Poleg javnih predavanj, ki so, kot sem že omenil, vzbujala navdušenje, pa je vodil tudi čisto zaresno šolo francoskega jezika, ki pa ni bila preveč popularna. Verjetno tudi zato, ker je Michel predaval o sicer zelo zanimivih in kompleksnih temah v jeziku, ki so ga študentje komaj razumeli, kaj šele, da bi lahko uživali v njem. Osip je bil iz leta v leto večji, kar je nerviralo tudi Foucaulta, toda ne dovolj da bi spremenil slog – osredotočal se je na ljudi, ki so mu lahko sledili in opuščal ostale.

**Oživljanje
kulturnega
centra**

oživljanje rahlo geriatričnega francoskega kulturnega centra, kar mu je tudi neverjetno uspevalo. Da je privabil študente, je prirejal filmske projekcije, gledališke predstave (ki jih je režiral sam), koncerte, ustanovil študentski klub, kjer so gostje lahko brali francoske časopise, se pogovarjali o predavanjih in se nasploh imeli fino. Poleg tega je preuredil in razširil tudi knjižnico in zato, da bi ljudje lahko brali francoske knjige, pričel tudi s poučevanjem francoščine za tiste, ki jih ta ni ravno zanimala, vendar so jo potrebovali v službene namene. V glavnem, naredil je vse, da bi kulturni center v resnici zaživel.

Pisal je zgodovino norosti.

Zgodovina norosti**Ozadje
Zgodovine
norosti**

Tretja aktivnost, s katero se je ubadal je bilo pisanje njegove doktorske disertacije z naslovom *Historié de la folie à l'âge classique*, kjer se je ukvarjal s problemom odtujitve v moderni psihiatriji in napisal kritiko modernih teorij. V tistem času je veliko delal po norišnicah, kjer mu je več psihiatrov predlagalo, naj napiše knjigo o zgodovini njihove panoge, Foucaulta pa so vedno bolj zanimali norci kot psihiatri. Posebej ga je zanimal odnos med pacienti in zdravniki, odnos blaznost – normalnost. Poleg tega so ga še najeli, da bi pisal o zgodovini norosti. Zadek v polno! Morda po golem naključju je imel še nor krompir, da je leta 1950 neki doktor podaril knjižnici v Uppsali 21.000 (ja, enaindvajset tisoč) dokumentov povezanih z zgodovino medicine. Redki rokopisi, knjige, koščki tekstov, dnevniki – v časovnem razponu od 16. do 20. stoletja – praktično vse, kar je bilo pomembnega napisano na področju medicine, mu je usoda položila v naročje (seveda ne naenkrat). Delal je neumorno. Vsaj osem ur na dan. Ko je dokončal rokopis, ga je začel popravljati, in ko ga je popravil do konca, ga je zopet pričel popravljati od začetka. Ko je bila knjiga bolj ali manj dokončana jo je poslal Stirnu Lindrothu tedanjemu rednemu profesorju zgodovine in znanosti na uppsalski univerzi v upanju, da bo morda lahko zagovarjal doktorat na Švedskem. Bal se je, da francoska komisija ne bo imela posluha za njegove ideje. Ironično se je izkazalo, da tudi Lindroth nima kaj dosti potrpljenja z ljudmi, ki postavljajo temelje medicine na glavo. Stirn torej popljuje Zgodovino norosti in Foucault ne zagovarja svojega doktorata na Švedskem.

Poleg tega, da je v grobem dokončal *Zgodovino norosti*, pa je v tistem času napisal tudi prve osnutke za *Les Mots et les choses* (ni prevedena v slovenščino. V srbohrvaščini - **Riječi i stvari : Arheologija humanističkih nauka**).

Zgodovina norosti v klasični dobi - Historié de la folie à l'âge classique - sinopsis

[Povzeto po Foucault, Pratt, Horrocks, Eribon, Gutting]

“Men are so necessarily mad, that not to be mad would amount to another form of madness (Pascal).”¹ [Eribon, 92]

V knjigi z običajno izzivalnimi toni prične s trditvijo, da se moramo odreči udobnostim, ki jih ponuja vsakdanja resnica. V bistvu je

**Pascal - uvodna
teza**

Zadolžen je bil za

¹ “Tako nujno je, da so ljudje nori, da so tisti, ki niso nori, po svoje nori.”

Norci nimajo
glasu

napad na takratno psihopatologijo (no ja, da ne bomo preveč popustljivi, v bistvu je napad tudi na sedanjo). Tisto, kar ji očita je, da s svojo humanostjo dehumanizira norce. Medicinske kategorije izolirajo norce v svoji blaznosti:

"Medical categories isolate madman in his madness. The madman and the man of reason no longer communicate".²

Skupnega jezika ni več, utišala ga je znanost, ki je na podlagi te tišine razvila monolog o norosti. Preprosto povedano: norci nimajo besede pri svoji norosti ali njenem začasnem ozdravljenju. Znanost se jim je odrekla in tisti, ki najbolj glasno zahtevajo dialog, so najbolj nori in jih najprej zapremo. Tako pod krinko svoje humanosti in želje po pomoči najdemo razčlovečenje, ki potiska norce skozi flajšmašino človeštva. Foucault napiše:

"I have not tried to write the history of that language, but rather the archaeology of that silence."³

V kakšnem
odnosu sta
pojma normalno
in noro

Zato, da bi raziskoval arheologijo te tišine, pa se mora vrniti h koreninam zahodne znanosti – k odnosu pojmov noro–razumno, k njunemu stalnemu pojavljanju v analih zgodovine, k semenu neobjektivnosti, ki jo nosijo s seboj. Rad bi razkril vsa tista pozabljena dejanja, vse majhne raziskave in poskuse, ki so se jih avtorji v trenutku njihove izpolnitve sramovali, vse dejavnike, ki so pripeljali k oblikovanju te ogromne praznine, ki kot zid oklepa razmejitev ljudi na tiste, ki so nori, in tiste, ki niso (zanimivo, da slovenščina nima direktne antiteze pojmu noro. Normalno označuje bolj statistično in moralno – etično vrednoto, kot npr. *sane* naproti *normal* v angleščini. Razumno bolj kaže na inteligenco kot na odsotnost norosti, obenem pa je bolj delna beseda saj vemo, da se lahko tudi razumni ljudje obnašajo nerazumno, pa jih to ne naredi norih. To, kar bi verjetno rad povedal, je, da je zanimivo s psihološkega stališča, da slovenski jezik ne pozna neobremenjene besede ki bi pomenila ne-noro). Vse, kar avtorju preostane, je, da poišče norost, preden jo je ukleščila znanost in jo premlela v svojih mlinih, in da ji da duška, da ji pusti, da spregovori zase in o sebi.

² "Medicinske kategorije izolirajo norca v svoji norosti. Norec in normalen človek ne moreta več komunicirati"

³ "Pisal sem o arheologiji te tišine in ne o zgodovini tega jezika."

Foucault razdeli pojmovanje norosti na štiri zgodovinska obdobja :

Srednji vek

Norost kot obsedenost. Povezava s smrtjo

V srednjem veku so norost prepletali z mističnimi motivi, Božjo voljo, naravo Zveri ipd. Smrt je prevladovala v razlagah – norec je bil nor ravno zato, ker ni razumel, da je smrt vseprisotna. Edini način, da ozdravimo, je torej skozi mučenje, ki mu to bližino predstavi.

Renesansa

Norost kot sestavni del življenja

V renesansi se poudarek prestavi z dejstva, da je smrt nujna, v dejstvo, da je sestavni del življenja in njegovo bistvo.

»*The head that will become a skull is already empty.*«⁴ [Horrocks, 40]

Blaznost se deli na znanstveno in zanikano

Norost se preseli v človeka in postane nekakšna moralna satira, ne pa več nekaj kar vdira v človeka od zunaj. Prepoznali so dva tipa blaznosti – po eni strani norost, ki jo vidimo v Boschevih ali Dürerjevih slikah, po drugi strani pa obsesivno blaznost v katero izginja naš svet prikazni (sklepam, da tu Foucault uporablja besedo po vzoru na Descartesa [Palmer, 58-89]), ki jo utemelji in udomači znanost. Na eni strani skoraj udomačena, nenevarna norost, usmerjena in zabeležena s strani znanosti, na drugi strani pa tragična norost, ki že sama po sebi izgublja svojo ostrino. Razlika je obstajala že takrat, kasneje pa se le še poveča. Tako se kažeta dve ločeni poti – po eni strani norost, ki bo vedno bolj prehajala v domeno znanosti, po drugi pa norost, ki bi morala ostati tiha, pritajena, pa se bo vendarle vedno bolj kazala skozi dela Goye, Van Gogha in drugih.

Klasicizem

Norost je stanje Veliko zapiranje

V klasicizmu se tista norost, ki ji je renesansa dala moč izražanja, utiša – vpnejo jo v moralni in razumski okvir. Norost je preprosto odsotnost normalnosti in s tem ko jo izoliramo in zapremo, jo označimo kot ničevo. Začne se *veliko zapiranje*.

V sedemnajstem stoletju norost izženejo iz družbe. Po eni strani jo zavrže znanost, ki zahteva njeno tišino, kot na primer komentar v Descartesovi prvi meditaciji –

Descartes

»... razen, če bi se primerjal z norci, katerih že tako majhni možgani so zaradi hlapov iz črnega žolča tako onemogli, da trdovratno zatrjujejo, češ da so kralji, ko nimajo več kot berač, ali da so odeti v škrlat, ko so nagi, ali da imajo glinasto glavo, da so buče, narejeni iz stekla. Toda to so blazneži in jaz ne bi bil videti nič manj nor, če bi jemal zgled zase pri njih. « [Palmer, 69]

Po drugi strani pa norost omrežijo, zaprejo, zaklenejo in odvržejo ključ v *velikemu zapiranju*, ki se zgodi v sredini 17.stoletja, ko pride

⁴ "Glava, ki bo postala lobanja je že sedaj prazna."

**Norost kot
popuščanje
razvadam**

do ogromnega števila aretacij ljudi, ki so živeli na robu družbe. Zapre se jih v prostore nekoč namenjene gobavcem in tako ljudje, ki so drugačni (ni nujno, da so kriminalci) postanejo neke vrste izobčenci, gobavci nove generacije. Mogoče se v tem trenutku pojavi ideja, da je norost kužna in s sabo nujno pripelje krivdo za svoj obstoj, ki jo danes norec izkusi kot usodo in zdravnik odkrije kot resnico. Premaknili smo se od norosti k nerazumnosti. Od obdobja, kjer je imela norost svojo nišo, svoj prostor pod soncem, svojo *posebnost*, v obdobje, kjer jo najdemo le še v skupinah zaprtih bolnikov, ki jih moramo *zdraviti* (pri čemer namenoma nisem uporabil pozdraviti).

Spektakel igra svojo vlogo – v Londonu prirejajo ogleda sanatorijev, na leto jih obiše 96.000 ljudi. Včasih je bila norost zaigrana na odrskih deskah, sedaj pa je postala meso in kri, ne več zver znotraj, temveč nekaj kar lahko izoliramo in preučujemo. Zapiranje nima funkcije kaznovanja, le discipliniranja in odtujitve. Z njimi se vedejo kot z živalmi, vendar ne zato, ker bi jih hoteli kaznovati, temveč zato, ker jih njihova živalska narava naredi imune za mraz, lakoto ali/in bolečino. Znanost tistega časa oceni norost kot pretirano popuščanje razvadam ali čustvom – preveč žalosti vodi v depresijo, preveč hrane v delirij. Zdraviti je treba tako telo kot tudi njegovo domišljijo.

**Veliko zapiranje
označi norost**

Veliko zapiranje pa na ironičen način ni povsem negativno – s tem, ko norce poistovetijo z ostalimi odpadniki (homoseksualci, ljudi s spolnimi boleznimi, klošarji ipd..), ji omogočijo njeno definicijo kot skupek odstopanj od normale. Od nepojasnjene stanja, ki je na nek način pomenilo večno grožnjo, pridemo do tega, da je norost skupek *značajskih potez*, dobi svoj prostor pod soncem, ostane jasno definiran pojem, nekaj, kar je dovolj jasno, da to lahko obsojamo.

Azili

Čeprav je pomešana med ostale odpadke človeške družbe pa si vseeno pribori poseben status – kasneje, ko pride do *velikega osvobajanja*, ko se družba usmili večine tistih, ki jih je potisnila izven sebe, norci ostanejo osamljeni v teh institucijah. Tudi znotraj kategorije nerazuma ostanejo ločeni. Rodijo se **azili**. Razmere so dovolj ugodne, da norci postanejo *duševni bolniki*. S tem dejanjem družba preda blazneže v domeno znanosti, kjer tako prenehajo biti nekaj kužnega, vendar pa obenem postanejo laboratorijske podgane. Azil ni svoboden prostor diagnosticiranja in terapije, temveč kvečjemu prikrita sodna dvorana, kjer so norci obtoženi, obsojeni in zaprti. Tudi če je v zunanjem svetu norost nedolžna, je znotraj azilov obsojanja vredna. Preide v domeno moralnega. Phillipe Pinel, oče azila, le slabo prikrije kult osebnosti za krinko znanosti, pravi Foucault in vsaka podoba objektivnosti le prikriva prevlado morale nad norci [Eribon, str. 97].

Foucault pravi, da se norost loči od racionalnega po tem, da je nedojemljiva z umom. Vse, kar lahko znanost naredi, je, da jo utiša, ker tudi sama propade pri poizkusu definiranja, saj je sama tipično orodje razuma. Zato, ker norci kažejo na nesposobnost znanosti, da

Dehumanizacija norosti

bi jih pravilno definirala, jih preprosto utiša. Norci postanejo odveč. Tako pridemo enačbe – ne-norost = norost = stvar lastne presoje, ki si jo znanost lasti. *Veliko osvobajanje*, je dejanje, ki čeprav v osnovi humanistično, v bistvu pripomore k dehumanizaciji norosti, saj definicije preda v roke znanosti, ki norost seveda definira po svoje.

Ti t. i. triumfi znanosti pa imajo ravno nasproten učinek – norost ni več antiteza razsvetljenju, temveč nekaj, kar lahko razumen človek logično razloži. Skozi to razlago pa se kaže tudi njena vrednost. Kot vsaka teza rabi antitezo zato, da njena definicija obstoji, tako rabi družba norost da prek nje definira ne-norost. Norost lahko definiramo le prek normalnosti, saj se sama izmika racionalni definiciji. Tako so norci in ne-norci povezani na nekem osnovnem nivoju - nihče ne more brez drugega.

Norci se vračajo - kreativnost**Moderna**

In v trenutku, ko se zdi, da bo norost podlegla, se v četrtem obdobju, od leta 1900 naprej, dvignejo novi nosilci bakel, ki sabo vodijo temo in neskončno zanikanje. Npr. Goya, Nietzsche, De Sade [Eribon, 98], ki s svojimi deli povzdigajo norost na piedestal umetnosti. Svet, ki je mislil, da bo lahko omejil in zanikal blaznost s psihologijo in analizo, se mora braniti pred norostjo, saj ocenjuje svojo vrednost skozi njene reprezentacije (kar seveda ni nujno res – vsa umetniška dela niso dela norcev. Teza pa sama po sebi ni napačna). Po drugi strani pa se pojavijo tudi osebnosti, ki zanikajo tišino okoli norosti, npr. Freud in svojim delom pripravijo norca do tega, da *govori*. Očitek, ki gre Freudu, pa je, da je sebe - znanstvenika, postavil v božansko vlogo vsemogočnega razsodnika.

Kritike na objektivnost in veljavnost teze**Odzivi komisije**

Prvi odzivi na knjigo so najbolj povzeti v komentarjih komisije, pred katero jo je Foucault zagovarjal kot osnovno tezo svoje disertacije. Očitki: Postavlja je vprašanje ali je bil Foucault povsem objektiv pri svoji karakterizaciji norosti – ali se mu je uspelo izogniti modelom/konceptom moderne psihiatrije?

Zdi se, da ga na trenutke bolj zanima efekt, ki ga bo imelo njegovo pisanje na bralca, kakor pa validnost teze same.

Čeprav je očitno zelo sposoben tako na področjih psihologije kot tudi zgodovine, se zdi, da si včasih vzame preveč svobode pri interpretacijah. Tekst kaže, da je avtorjevo znanje s področja psihiatrije omejeno. [Eribon 113-115]

Varšava

Vse, kar je počel, je počel popolnoma predano in to ga je počasi, toda očitno, vedno bolj spodnašalo. Velike živine (francoski kulturni ataše in direktor francoskega kulturnega centra et al.) so si dopisovale in ob čajankah jamrale o tem, kako utrujen je videti, zato so se združno odločili, da ga prestavijo kam drugam, recimo v Varšavo. Tudi Foucault si je počasi želel, da bi se spokal, po eni strani zato, ker bi moral po novem programu predavati še enkrat več, kar mu ne bi pustilo časa za pisanje, in po drugi

takrat že vedel, da ne bo zagovarjal doktorata na Švedskem, in zato ni bil pretirano motiviran, da bi ostal.

Preden je šel na Poljsko pa je nekaj časa še preživel v Franciji. Verjetno še najbolj zato, ker se je tam dogajala politična štala. Leta 1958 je bil general De Gaulle ne robu tega, da se prigrebe na oblast, še najbolj zaradi francoskih Alžircev, ki so ga podprli. Francijo je prekril val demonstracij, kar nazorno prikaže še eno izmed razlik med Francozi in Slovenci, ki bi v takem primeru verjetno za vse obsodili Bosance in - ne preveč glasno - doma razpravljali o tem, kakšni norci so vsi davkoplačevalci razen njih. V Franciji ostane dober mesec in se nato vrne v Uppsalo samo še toliko, da spoka kovček in popije bokal vina s prijatelji.

Varšava mu je padla v naročje na podoben način kot Uppsala. Georges Dumézil, ki ga je priporočil za mesto v Uppsali mu prek vez omogoči, da gre v Varšavo kot francoski kulturni ataše in direktor francoskega kulturnega centra. Očitno je bilo, da je za delo usposobljen, in kmalu je začel žeti prve uspehe. Smrtno resno je opravljal diplomatske funkcije, se pojavljal na sprejemih in se udeleževal prireditvev po celi Poljski. Zato, da je delo sprejel, pa je postavil tudi nekaj pogojev, npr. zahteval je, da lahko v službo jemlje mlade Poljake, ki naj bi služili kot vmesni člen in povezava med francoskim kulturnim centrom in domorodci po vsej Poljski. Vse bi bilo lepo, če ne bi moral zapustiti Varšave zelo na hitro. Imel je smolo, da se je spečal z dečkom, za katerega se je kasneje izkazalo, da je delal za lokalno policijo, ki se je hotela infiltrirati v zahodnjaško diplomatsko strukturo. Vse skupaj se je odvijalo s hitrostjo svetlobe. Nekega dne ga je poklical ambasador in mu povedal, da mora izginiti iz Poljske v naslednjih 24 urah, kar je tudi storil. Kljub temu je odšel z briljantnimi referencami in dobrimi priporočili.

Na hitro mora izginiti iz Poljske

Hamburg

Ko se je vrnil v Francijo je takoj poskušal dobiti službo nekje v Nemčiji. Nemščino se je naučil že na ENS, ko je bral Husserla in Heideggerja, sedaj pa ga je navdušil Nietzsche. Ponudili so mu več mest in izbral si je Hamburg, kjer je počel isto kot na Švedskem in Poljskem – vodil kulturni center, predaval francoščino in se zabaval po nočnih klubih. Imel je kratko afero z nekim tranvestitom. Svoje prijatelje je peljal na ogled »mud wrestlinga«, stranke pa so ga kot starega znanca ogovarjale s »*herr Doktor*«. [Horrocks, 34]

Tudi tu je organiziral gledališke predstave in preživel večino časa v univerzitetni knjižnici. V tem času je dokončal *Historié de la folie à l'âge classique* in jo predstavil svojemu mentorju Jeanu Hyppoliteu. Pričel jo je pisati na Švedskem in dokončal na Poljskem. Na koncu je bila dolga 943 strani, brez dodatkov in bibliografije.

Zagovor doktorata

Poleg tega je dokončeval tudi drugo tezo (v tistih časih si rabil dve za doktorat), prevod *Kantove Antropologije* in razširjeno spremno besedo. V tem delu prvič uporabi pojem *arheologija*, ki ga kasneje uporabi v večini strokovnih knjig. Ko je zaključil ta dva teksta ju je dal v obravnavo komisiji, to pa mu je omogočilo, da predava na univerzah v Franciji - kot izredni profesor. Tak posel so mu ponudili na univerzi *Clermont – Ferrand* in odselil se je nazaj v Francijo. S tem je zaključil eno izmed poglavij v svojem življenju – nikoli več ni delal kot kulturni ataše ali diplomat, čeprav bi mu to kasneje nekajkrat skoraj uspelo. Še preden se je preselil v Francijo je

Kantova Antropologija

Clermont - Ferrand

strani zato, ker je

**Canguilhem in
Hyppolite kot
mentorja**

iskal nekoga, ki bi bil mentor njegovim raziskavam, čeprav so bile že narejene. Rabil je nekoga, ki bi ga zastopal pred komisijo, med zagovorom teze. Na enem od kratkih obiskov v Franciji za to vlogo prosil svojega starega učitelja Jeana Hyppolitea, ki je bil v tistih časih direktor Ecole Normale Supérieure. Jean reče »ja« za drugo tezo (Kant) in »ne« za prvo, ker misli, da o predlagani temi ne ve dovolj. Zato Foucaulta raje poda Canguilhemu, ki uči zgodovino na Sorboni, in bolj obvlada temo, ki je precej daleč od klasične filozofije. Poleg tega je, kot vemo, tudi Canguilhem sam zagovarjal tezo z naslovom *Normalno in Patološko* (ki je čudovit primer apliciranja latinščine in neverjetno dolgih stavkov na delno do pretežno zgrešeno idejo). Ironično se Foucault stalno srečuje s Canguilhemom in to je tretjič, da ga le-ta drži za jajca (prvič sprejemci na Ecole Normale Supérieure, drugič na ustnem delu diplome).

Ko sta se srečala in mu je Foucault predstavil svojo tezo o tem kako je klasicizem tisti, ki je naredil norost tako kot je, je bil Canguilhem sprva skeptičen – »*Ce bi bilo to res, potem bi to že odkrili,*« so bile njegove nesmrtni besede [Eribon, 102]. Čeprav je tezo prebral in ko je bil prepričan, da gre za res prvovrstno delo, sprejel mentorstvo. Foucaultu je šel Canguilhem že od nekdaj na jetra, pač v luči prejšnjih srečanj, ni pa se mu mogel povsem izogniti na strokovnem nivoju, že zato ne, ker so ga cenili ljudje, ki jih je cenil tudi sam, npr. Althusser. Njegovo slabo mnenje se je skozi leta spremenilo v občudovanje, ki sta ga v kasnejših letih vzajemno delila.

V tistih časih so potencialni doktorji zagovarjali samo teze, ki so bile izdane v obliki knjige. Da je bilo to mogoče, je moral Foucault od dekana fakultete, kjer je mislil zagovarjati svojo tezo, dobiti dovoljenje za tisk. Mogoče delno tudi zaradi briljantnega priporočila, ki ga je napisal Canguilhem s tem dovoljenjem ni imel težav. Izbral si je založbo, ki je svoje čase izdajala knjige velikih filozofov. Poslal jim je svoj rokopis, ki pa so ga promptno zavrnil, ker filozofska nikoli ne prihajajo na liste knjižnih uspešnic. Foucault je kasneje užaljeno razložil, da knjige niso hoteli natisniti, ker je vsebovala opombe na dnu strani. Našel si je drugo založbo, knjigo natisnejo in Foucault, 20. maja 1966 malo več kot eno leto po prvem srečanju z Canguilhemom, brez problema doktorira. Torej, ko rečem brez problema, s tem mislim na to, da dobi doktorat. Obe njegovi tezi vzbudita precej burne debate in hude kritike. Tudi komisija ima zadržke pri podeljevanju častnega naziva, pa vendarle.

**Antipsihiatrija se
zavzame za
knjigo**

Kasneje se dostikrat pritožuje nad sprejemom, ki ga je bila knjiga deležna – še največje zanimanje zanjo je zbudil med angleškimi *antipsihiatri*. Filozofi in politiki so jo zvečine ignorirali, širša javnost zanjo sploh ni vedela in to je šlo Foucaultu blazno na živce. Za vse skupaj je krivil komunistično partijo in marksizem, ki naj bi podpirala samo teorije, ki so ustrezale njenim omejenim okvirjem.

Foucault se torej pritožuje, da knjiga ni bila toplo sprejeta, po drugi strani pa je dobil kar nekaj pisem od vplivnih ljudi tistega časa, ki so jo lepo sprejeli. Ena od reakcij, ki je bila še posebej odmevna, pa je bil odgovor enega Foucaultovih učencev, Jacquesa Derridaja.

Derrida

V svojem predavanju in članku na to temo ubere pot, ki je vsaj toliko sluzasta, kot je človeška. Svoj traktat začne z natolcevanjem o tem, kako

**Descartes -
Mislim torej sem**

težko je pisati o taki izredni knjigi in kako sploh nartabolša je. Nato se razgovori o tem kako srečo je imel, da ga je lahko učil Foucault osebno in da bi rad vzpostavil dialog s spoštovanjem, ki gre učitelju, ne pa ga izzival. Potem pa dokaj agresivno spljuva Foucaulta in sesuje knjigo (ne razumimo se narobe: ne očitam mu kritičnega dialoga, ampak lažno spoštljivost – op. avtorja.)

Kritika se nanaša na Foucaultovo znano priredbo Descartesovega stavka: »*mislim, torej sem*«. Foucaultova logika je:

Descartes v svoji prvi meditaciji išče tisto, čemur lahko z veliko gotovostjo verjamemo: to ne morejo biti čutila, ker se ne smemo zaupati nekomu, ki nas je že prevaral. Samo norci ne dvomijo v tisto, kar občutijo (torej, da so oni kralji, politiki, ugledni vodje strank). V realnost lahko dvomimo, ker jo lahko sanjamo, pa bomo gotovi, da je resnična. Torej dvomimo lahko v svoje občutenje in realnost okoli

nas. Kaj še sploh preostane. Jah seveda, matematične resnice. Dva plus dva je vedno pet... mislim štiri. Tudi v sanjah je to bojda res. Seveda Descartes stvari zakomplicira še bolj in vpelje pojem zlobnega duha – ki nas lahko prevara, da mislimo, da je dva plus dva vedno šest ... mislim štiri. Seveda ta zlobni duh ne more biti Bog, ker je Bog preveč fajn, da bi to počel (sicer dopušča poplave, potrese, vojne in slovenski parlament, ampak pustimo to). No, pa smo tam, v vse moramo dvomiti. In ker mislim = dvomim, lahko izpeljemo mislim, torej sem. [Palmer, 58-89] Foucaultu je to sicer načeloma všeč, vendar se ne strinja z vlogo norcev in pravi:

**Foucaultova
razlaga
Descartesa**

»*Z norostjo je drugače: če njena nevarnost ne ogroža postopka in bistva njegove resnice, to ni zato, ker ta stvar v mislih nekega norca ne more biti napačna, temveč zato, ker jaz, ki mislim, ne morem biti nor.*« [Foucault, '90, str. 10]

Descartes v bistvu pravi, da norci ne dvomijo in so zato nori, ampak po njegovi lastni definiciji to pomeni, da norci ne mislijo in so zato nori. In zato Foucaultov stavek, »mislim, torej nisem nor«.

Torej: vsakdo, ki misli, ne more biti nor. In iz tu torej izhaja ideja, da norci nimajo pravice odločati o svoji norosti, ker tako ali tako nič ne mislijo in jasno povezana paralela, da znanstveniki ne morejo biti objektivni, saj niso nori – torej nihče od njih ne ve, kaj je norost, vsi jo ocenjujejo s stališča normale. O tem pa sem že pisal.

Zdaj pa Foucaultova logika: Descartes z eno potezo izniči prisotnost norosti v razumski sferi – prične se obdobje tišine. Začetek izolacije.

»Jezik psihiatrije je monolog uma o norosti, ki se lahko vzpostavi le na molku norosti. [Foucault, '90, 17]«

Kaj to pomeni? Samo to, da norci ne smejo govoriti o sebi, ker tako ali tako ne mislijo.

Derrida kritizira Foucaulta ravno na tem mestu.

Prvi očitek je, da Foucault sam zavrne jezik uma, ki je jezik reda in tako žalostno nezadosten pri opisovanju norosti. Sam pravi, da piše

**Foucault
uporablja
pristop, ki ga pri
Descartesu
kritizira**

Norost sploh ni izključena, je le nadomeščena s sanjami

Foucaultova replika

Vprašanje ni kaj je nekdo napisal, ampak kaj je s tem mislil

o arheologiji tega molka, ne pa o zgodovini. Ta je seveda precej kosmata. Gotovo je, da uporablja jezik razuma, na koncu koncev že po svoji logiki, saj ni nor, hudiča. Torej tudi knjiga, ki jo je napisal, ne daje besede norcem, je kvečjemu pamflet, ki naj bi jim koristil. Ima tudi svoje temelje v zgodovini – v razvoju logosa – razuma – v klasicizmu. Težko bi rekli, da zares prikazuje objektivni pogled na norost.

Drugi očitek gre Foucaultovi interpretaciji Descartesove prve meditacije. Stavek, ki ga Foucault uporabi (»... toda to so blazneži in jaz ne bi bil videti nič manj nor, če bi jemal zgled zase pri njih.«) V bistvu, pravi Derrida, ta stavek sploh ni stavek filozofa, v bistvu se tukaj Descartes dela, da je nefilozof, zato, da bi dokazal, da ta stavek drži samo tako, da ne drži, in sicer zato, ker obenem ni primerljiv s sanjami, ker se norec ne moti 100% časa (no ja, saj tudi sanje niso napačne ves čas – op. avtorja) in ker vzbudi nezaupanje laikov, ker vejo, da je filozof pravkar priznal, da bi lahko bil nor, pa tega ne bi vedel. Hvala bogu, da nam je Derrida to pojasnil, strah, ki smo ga gotovo začutili ob misli, da je Descartes nor, je očitno neosnovan. Gre za globoko filozofsko debato, ki je bodisi neverjetno globoka bodisi popolnoma nesmiselna. In tako pridemo do bistva kritike: Descartes očitno **ni** izključil norosti, samo zamenjal jo je s sanjami, ker so sanje boljši primer. Norost ni zatrta, ampak samo nepripravna v tem trenutku. Torej je celotna knjiga zgrajena na napačni ideji.

Foucault začuda ne ponori, vsaj takoj ne. Z izgubo živcev počaka devet let, ko končno napiše skrajno sarkastičen tekst, ki spodbija Descartesove teze. Od leta 1972 je ta tekst tudi vključen v *Historié de la folie à l'âge classique*.

V tekstu trdi, da je posledica drugačne interpretacije namenska šlampavost klasičnih interpreterjev, ki se z Derridajem na čelu raje spuščajo v seciranje tekstovne oblike, namesto v analizo dialoga. Glasove avtorjev se uporablja samo kot oslovski ušesa v knjigah, njihov glas je izgubil ves pomen, razen literarnega. Cela razprava se razvodi na nivo »kaj je X napisal in kaj ni«. Foucault pravi, da ne samo, da za tako obnašanje obstaja očitna razlaga na meta nivoju, še več; tako delovanje je na ravni pedagogike, ki indoktrinira tako, da uniči vsako samostojnost in inventivnost. Vse, kar ostane, je slepo oklepanje teksta in občudovanje učitelja, ki je »pravilno« definiral celotno zgodovino. Nobene potrebe ni več po tem, da bi preverjali resnico, ki jo je zastavil učitelj (ironično – Derrida je bil Foucaultov učenec, mar ne?).

Foucault izenači Derridajevo »dekonstrukcijo« s »poskušanjem vzpostaviti tradicionalno ravnotežje.« [Horrocks, 100]

Od tega hipa se ne moreta več gledati naslednjih deset let. Vse dokler Derridaja ne zaprejo v Pragi (kjer naj bi razpečeval drogo, v bistvu pa gre na sestanek z nekimi disidenti) in se Foucault glasno zbuni [Eribon, 120].

Odzivi II

Antipsihiatrija

Knjiga se seveda ni neverjetno dobro prodajala. Tudi tisti, *ki so ji bili naklonjeni*, so jo označili kot preveč kompleksno, hermetično in preveč poglobljeno. S tem se je kasneje delno strinjal tudi Foucault sam. Tisti pravi razcvet je knjiga doživela, ko jo je za svojo privzelo Ameriško antipsihiatrično gibanje in jo interpretiralo sebi v prid, kar Foucaulta ni ravno motilo – knjigi so prvič pripisali pomen, ki si ga je po njegovem mnenju zaslužila.

Antipsihiatrija – shizofrenija se pojavi kot posledica pritiska, ki ga vrši družina in družba na posameznika. Seveda je ne pozdraviš tako, da posameznika zapreš v »ultra-represivno« okolje norišnice. Foucault je bil za njih kot mana z neba.

Akadska knjiga, ki naenkrat pridobi politično moč

Problem, ki ga je imela pred tem, je bil bolj trivialen – napisana je bila tako, da posegala v akademsko področje – si postavljala vprašanja in nanje poskušala odgovoriti. Politično ni imela nobenega vpliva, ker pač ni posegala na politični nivo. Antipsihiatri in ostala socialna gibanja tistega časa so jo sprejela za svojo in ji dala politično moč, ki je prej ni imela. Foucault se je tega zavedal in dolgo nihal, kako bi napisal novo spremno besedo ob ponatisu tako, da bi se jasno uvrstil v tem političnem okviru. Na koncu je spustil spremno besedo in sestavil kratek uvod z razlago, da avtorju ni treba nuditi recepta, kako se mora knjiga brati.

»A book is produced, a minute event, a small handy object. From that moment on it is caught up in an endless play of repetitions; its doubles begin to swarm, around it and far from it; each reading gives it an impalpable and unique body for an instant; fragments of itself are circulating and are made to stand in for it, are taken to entirely contain it, and sometimes serve as a refuge for it; it is doubled with commentaries, those other discourses in which it should finally appear as it is, confessing what it had refused to say, freeing itself from what it had so loudly pretended to be.«⁵ [Eribon, 124]

Psihiatri niso preveč navdušeni nad njo

Psihiatrija je, po drugi strani, knjigo že takoj sprejela z mešanimi občutki – tisti bolj liberalni so jo odobraval, tisti konzervativni pa zavračali. Splošno mnenje postane bolj negativno s pojavom antipsihiatrije – psihiatri se čutijo napadeni. Sam Foucault ni nikoli povsem stopil na nobeno stran, še najbolj pa se je približal antipsihiatriji, ko je formiral *Groupe d'Information sur les Prisons* (GIP) leta 1971. Dejstvo je, da je bila knjiga širša, kot so ji to pripisovali antipsihiatri, ki so jo videli bolj kot napad na obstoječe strukture moči in manj kot zgodovinsko, ekonomsko, institucionalno, politično in filozofsko delo.

Po drugi strani pa je v ravno tej točki Foucault našel temelje za kasnejša dela in poskus interpretacije struktur moči.

⁵ Knjiga je narejena, zgodi se, postane priročen predmet. Od tega trenutka naprej je ujeta v neskončen krog ponavljanj. Njeni dvojniki rojijo okoli nje in se od nje odmikajo. Vsakič ko je prebrana dobi za trenutek nov, neoprijemljiv in edinstven pomen - njeni delčki krožijo in postanejo njeni znanilci, sprejeti so kot njeno celotno bistvo in včasih njeno zatočišče - polna je komentarjev, drugih diskurzov, v katerih naj bi se končno pokazala takšna, kot je, in priznala tisto, kar je zadržala zase, ter se tako osvobodila tistega, kar se je tako glasno pretvarjala, da je. "

Clermont – Ferrand

Foucault se torej preseli nazaj v Francijo na željo Julesa Vuillemina, takratnega vodje oddelka na univerzi Clermont-Ferrand. Vuilleminu je Althusser posodil Foucaultovo tezo, ki ga je navdušila, in ponudil mu je mesto glavnega predavatelja psihologije. Michel se je takoj strinjal, želel si je nazaj v Francijo. Preseli se nazaj v Pariz in dela kot namestnik rednega profesorja, ki je zaradi starosti na podaljšanem dopustu. Ker psihologija v tistih časih ni bila priznana kot samostojna veda, je spadala pod filozofijo. Začeli so se novi časi za Foucaulta. Vsa predavanja je imel zgoščena v en dan tako, da je eno noč na teden preživel v hotelu v Clermont-Ferrandu ostale dni pa je ostal v Parizu. Študentov ni bilo veliko – prijavljenih kakih deset, v resnici okoli trideset.

Prijateljstvo z Vuilleminom

Z Vuilleminom sta postala dobra prijatelja, čeprav sta se zelo razlikovala. Vuillemina je bolj zanimala filozofija znanosti in avtorji kot npr. Russell, ki Michela niso pretirano navdušili. Vuillemin je bil politično usmerjen proti desnici, Foucault pa se je vedno nagibal k levici. Kljub vsemu sta bila oba predana akademika in pred vse ostalo postavljala znanost (nauk!! – op. avtorja). To se kasneje izkaže kot zelo ugodno za Foucaulta – Vuillemin se zaposli na Collège de France leta 1962, eno leto kasneje pa se tam zaposli tudi Jean Hyppolite in skupaj naspletkarita delovno mesto Michelu (seveda precej kasneje – leta 1970). Leta 1965 postane eden izmed članov komisije za nadzor reforme univerz. Tja ga povabi takratni pomočnik ministra za šolstvo, nekdanji sošolec z ENS. Pripravljali so jo malo dalj kot eno leto, in ko so jo objavili ni naletela na pozitiven odziv. Študentski sindikat je bil proti že eno leto preden so jo sploh začeli pripravljati, en mesec po objavi pa so začeli štrajkati še učiteljski sindikati.

Foucault ne more zaposliti Deleuzeja, za kar njegova zamenjava izdatno plača

Ko je Vuillemin šel na Collège de France, je Michel hotel, da bi na njegovo mesto prišel Giles Deleuze, ki ga sicer ni videl že več kot deset let, vse od srečanja v Lilleju, je pa prebral njegovo novo knjigo, ki je nanj naredila globok vtis. O svoji želji je obvestil Vuillemina, ki je povabil Deleuzeja na kosilo. Vse je bilo rožnato. Vuilleminu je bil Deleuze všeč, Foucaultu je bil všeč in všeč je bil tudi svetu univerze. Ampak hudobci na ministrstvu za šolstvo so za to mesto določili Rogerja Garaudya, komunista, ortodoksnega marksista.

Foucault je bil že tako ali tako radikalno anti - komunističen. Ta odnos se je še ojačal po vrnitvi iz Poljske, verjetno zaradi problemov ki jih je imel tam (*nudge, nudge, wink, wink*). Ministrstvo se je odločilo, da ne bo reagiralo na pritožbe univerze in vseeno zaposlilo Garaudya, ki je zato moral prenašati Foucaultovo neizčrpno sovražnost. Michel je bil tudi v precej dobro poziciji, nadomestil je Vuillemina kot vodja oddelka za filozofijo. Ob vsaki priložnosti je najedal Garaudyu, ki je poskušal zgladiti nesoglasja, jasno brez uspeha. Foucault je razlagal svoje obnašanje z dveh stališč – uradno je jasno in glasno povedal, da je Garaudy intelektualna ničla in da je na področju filozofije nesposoben. Prijateljem pa je povedal, da je bil Garaudy visok funkcionar v komunistični partiji, dokler je bil Foucault še v njej. Stalna napetost in zoprnjenje se je vlekle dve leti. Če je npr. napačno citiral bibliografijo, mu je Foucault takoj pral možgane in povedal, da je nesposoben. Višek sta dosegla, ko je Garaudy prosil nekega študenta, da prevede Aurelijeve Meditacije iz grščine. Meditacije so seveda v originalu napisane v latinščini. In Foucaultu se je tokrat res zmešalo, Garaudyu je grozil z disciplinsko komisijo, velikim tribunalom, odvzemom profesorskega naslova in javnim kamenjanjem. In Garaudyu so končno popustili živci – po

dveh letih je zaprosil za premestitev kamorkoli drugam na delovno mesto istega tipa. Michel se je šopiril kot pav. Končna zmaga je bila njegova. S tem manevrom pa si je pridobil tudi dobrega prijatelja – Deleuzeja.

Zadovoljni Foucault in njegova predavanja

Preobrazba - jezni mladenič v sproščenega profesorja

V tistih letih se je bistveno spremenil. Sošolci iz ENS se ga spominjajo kot zafrustriranega vase zaprtega pubertetnika. Ko so ga čez šest let zopet srečali so videli vedrega, sproščenega moškega, ki je ohranil sarkastično žilico, vendar ni pustil, da bi ga zagrenila. Zdelo se je, da je zadovoljen s samim sabo. Svoja predavanja si je organiziral tako, da ni predaval nič, kar ga ne bi zanimalo. Dobil si je asistente, ki so zanj predavali socialno in razvojno psihologijo, dve veji, ki jih ni prenesel. Predaval je splošno psihologijo, predmet, ki je bil tako ohlapno definiran, da je lahko predaval kar je hotel, in to je tudi počel. Vodil je dolge razprave o lingvistiki, psihoanalizi, zgodovini prava...

Lingvistika in seksualnost kot temi raziskave

V tem času je bilo že očitno, da se usmerja k novim delom. Po eni strani lingvistika (*Les Mots et les choses*), po drugi strani pa je tudi še predaval o zgodovini seksualnosti (*Histoire de la sexualité*). V bistvu je bila njegova misel skozi čas precej enotna, čeprav je na videz kazalo, da skače s teme na temo. V vseh delih najdemo bolj ali manj očitni motiv moči in njen vpliv.

Neobičajen stil predavanj

V predavanjih se je rad ustavljal pri Freudu in Lacanu. Razred je uporabljal tudi za svoj hobi, Rorschahove teste, in jim posvečal vsaj dve uri na teden. Čeprav so bile teme malce nenavadne, jih je vedno predaval na visokem pedagoškem nivoju, kar je počel celo življenje. Tokrat ni padal v kompleksne monologe in teorije, ki jih poslušalci ne bi razumeli, po drugi strani pa še ni popolnoma prevzel modela kasnejših predavanj s Collège de France, kjer je govoril o svojih raziskavah, ker so bila predavanja namenjena testiranju novih idej. Njegove lekcije so bile na najvišjem, celo tradicionalnem nivoju, kljub svoboščinam, ki si jih je dopuščal.

Dober odnos s študenti

Glede na opise kaže, da je bil iz tistega pravega testa, neverjetno dober predavatelj. Hodil je po razredu in stalno govoril, skoraj nikoli si ni pomagal z zapiski, ki jih je imel vedno s seboj. Užival je v vlogi govornika in v bistvu igral vlogo predavatelja. Govoril je melodično in razumljivo. Na kratko, bil je izreden profesor. Seveda ni šlo povsem brez njegovih klasičnih potez – užival je v tem, da študente postavljaj v težavne situacije – na sredini predavanja je naenkrat nehal s predavanjem in vprašal: »*Ali bi radi vedeli, kaj je to strukturalizem?*«. Ker si nihče ni upal odgovoriti, je v razredu nekaj minut vladala mučna tišina, potem pa je naslednjih dvajset minut posvetil razlagi tega pojma in brez očitnega prehoda naprej predaval prejšnjo snov. Snov, ki je najbolj fascinirala študente in jih obenem najbolj morila, so bili prav Rorschahovi testi – študente je razdelil v skupinice po sedem in tiste tri ali štiri, ki so ostali, pustil ob strani. Skozi celo leto je te študente, ki jih je imenoval »beduini« uporabljaj za praktične demonstracije in vprašanja. Jasno je, da jim je noro najedal, če niso poznali odgovorov. Če so odgovorili pravilno, jih je pohvalil z besedami: »*Gospod ta-in-ta si zasluži bombonček.*«

Študentom je bilo jasno, da ne smejo biti beduini, pa naj stane kar hoče. Seveda se niso mogli povsem izogniti Michelovi domišljiji – pisali so disertacije z naslovi kot npr. »*Nevrotična družina, ki je, povsem preprosto, družina*«. Študentje so izogibali tem seminarjem in ponavadi na koncu Michel ni ocenjeval niti enega. Še bolj kot disertacij so se bali ustnega dela – neko zelo plašno študentko je na izpitu vprašal, kaj bi rada postala, ko bo zrasla. Ko se je par minut zbirala in poskušala izdavi kaj razumljivega, jo je ustavil, vprašal če lahko navede pet nevroz, ki jih klasificira Freud, in to je bil celotni izpit.

Kljub vsemu so ga spoštovali in občudovali. Po predavanjih so se pogovarjali z njim, hodili z njim na kavo in ga spremljali na postajo. Zadnje leto predavanj so mu po vsakem predavanju ploskali, kar se ni zgodilo nikoli prej in nikoli kasneje.

Daniel Defert

Njegov odnos je šel v nos njegovim poslovnim kolegom. Na oddelku za filozofijo je bil sicer cenjen, ostali pa so ga le s težavo prebavljali. Nekateri so mislili, da je sam satan ali pa vsaj produkt njegovega oddelka za marketing (tako kot *iMac* in *Modern Talking*), kar je seveda s pridom izkoriščal. Poleg gizdalinskega Foucaulta je bil tu še ciničen, aroganten Foucault. Poleg tega je šel nekaterim v nos, ker je bil »pariški intelektualec«, ki je učil na deželi, kar se seveda ne spodobi. Zdaj to ne bi bilo tako šokantno, takrat pa je bil velik posebnost. Še najbolj pa je šlo ljudem v nos to, da je zaposlil Daniela Deferta na oddelku za filozofijo. Ko ga je Foucault srečal, je bil študent na Ecole Normale Supérieure, sam pa je ravno prišel iz Nemčije. Zaljubila sta se in ta odnos je trajal 25 let, vse do Foucaultove smrti. V nekem intervjuju, leta 1981 je svoj odnos opisal:

»Z nekom živim v stanju strasti. Morda se je, v nekem danem trenutku, ta strast spremenila v ljubezen. Res, gre za stanje strasti, stanje, ki je trajno in zanj ni razloga, da bi se končalo razen samega sebe, stanje, v katerega se v celoti vlagam in ki v celoti teče skozi mene. Mislim, da mi nič na svetu, ni važno kaj, ne more preprečiti, da bi ga obiskal še kdaj, ali da bi se z njim pogovoril.« [Eribon, 142]

Selitev v Tunis

Ko je učil na Clermont-Ferrandu, se ni obotavljal pri izrabi svojega položaja zato, da je Danielu preskrbel posel. Ko so ga poslovni kolegi vprašali, zakaj ni raje zaposlil neke starejše, bolj izkušene gospe, je odvrnil, da na njegovi univerzi ne potrebujejo starih devic.

V glavnem, Foucault se je spokal s Clermont-Ferranda na koncu leta 65/66. Že pred tem se je nekajkrat poskušal zaposliti kje drugje pa mu to ni uspelo. Ponudili so mu že bili mesto direktorja kulturnega inštituta v Tokiu, pa ga je ravnatelj prepričal, da je ostal. Leta 65 ga je poklical sociolog Georges Gurvitch in mu predlagal, da bi učil na Sorboni. Canguilhem mu je to odsvetoval, predvsem zato, ker niti Gurvitch niti Foucault nista bila priljubljena ali zaželena na Sorboni. Lahko bi sicer učil, obenem pa bi moral stalno prenašati teženje sodelavcev. Zdelo se je bolj razumno, da ostane in tako je tudi naredil. Želel si je posla v tujini, in čeprav je šel nekajkrat predavat v Brazilijo v tistem času, ni tam nikoli živel. Tako konec leta 66 dobi dovoljenje, da gre v Tunis in se promptno spoka tja. V štali, ki jo je povzročila izdaja *Les Mots et les choses*, se odkrade iz države.

Raymond Rousel

V času, ko je bil na Poljskem in v Nemčiji ni napisal bogve kaj. Za to se je izdatno odkupil, ko je prišel nazaj v Francijo – napisal je kopico člankov in osnutkov, vse skupaj pa je kronala *Les Mots et les choses*.

**Zbirka Archives
in prve ideje za
Nadzorovanje in
kaznovanje**

V tistem času je delal številne projekte, med drugim nadaljevanje *zgodovine norosti*. Pierre Nora, ki je v tistem času delal za Julliard, mu je ponudil sodelovanje v zbirki Archives, kjer naj bi pomembnejši zgodovinarji razpravljali o zgodovini nekega pojma ali obdobja. Nora je bral *zgodovino norosti* in pisal Foucaultu. Ta je sprejel nalogo, da bo na podoben način obdelal zapornike in penološki sistem. Tega teksta ni nikoli dokončal. Čeprav precej projektov, ki jih je začel v tistih letih ni dokončal, pa bi vseeno težko rekli, da je zabušaval. Tekst, ki ga je v tistih časih napisal, je bil npr. *Naissance de la clinique*. Obenem je napisal tudi študijo o Raymondu Rouselu, ki je izšla na isti dan kot *Naissance*.

Rojstvo klinike

Knjiga o Rouselu je bila posebna iz več razlogov. V tistih časih je Foucault napisal več člankov o znanih osebnostih, predvsem filozofih. Knjiga o Rouselu je pomembna predvsem zato, ker Raymond ni bil ravno filozof – bil je v tistih časih skoraj povsem neznan scenarist in pesnik. V kasnejših časih so ga avantgardisti proglasili za svojega začetnika. Bil je tudi edini, ki mu je Foucault namenil celo knjigo. Nanj je naletel po naključju, ko je v neki knjigarni čakal, da bo prišel na vrsto, in začel listati knjige, ki so ležale tam. Ena izmed njih ga je pritegnila, in zato jo je kupil. Kasneje, ko je o Rouselu izvedel več, je sistematično kupil vsa njegova dela.

**Nekaj o
Raymondu
Rouselu**

Rousel je bil rojen 1877 v Parizu in pri sedemnajstih pustil študij glasbe ter začel s pisanjem. Lahko bi rekli, da je bil hud čudak. Uporno je trdil, da je njegovo pisanje samo sebi zadostno in da je neodvisno od sveta, bil je osamljen in svojo samoto tudi kazal skozi svoje romane. *Nouvelles Impressions d'Afrique* je napisal na ladji v Avstralijo in celo pot ni hotel iz kabine, kjer je imel zagrnjena vsa okna. Pisal je tudi scenarije za gledališke predstave, ki so bile bodisi neverjetno uspešne ali pa popolne polomije. Za časa svojega življenja se je zdravil v psihiatrični bolnišnici v Parizu. Na poti v Švico, kjer naj bi se zdravil v drugi bolnišnici, so ga našli mrtvega v hotelski sobi. Nekateri so verjeli v samomor, drugi v to, da ga je ubil bežni ljubimec. V svoji zadnji knjigi opisuje svojo smrt in dogodke po tem, ko pošlje svoj rokopis z razlago, na kakšen način je pisal svojemu uredniku. Umril je pozabljen in ostal takšen, dokler ga ni našel mlad študent, ki je ravno pisal knjigo o zgodovini norosti. Foucaulta so bolj zanimali literarni mehanizmi, ki jih je Rousel uporabljal kot pa njegov življenjepis.

Knjiga je naletela na mešane odzive – Mnogi znalci so trdili, da je Foucault Rouselu pripisoval filozofske ideje, ki jih v resnici ni imel, po drugi strani pa jih je bilo veliko navdušenih.

Michel ni zanemaril drugih avtorjev na račun Rousela. Pisal je o Bataillu, Blanchotu in Klossowskem. Klossowskega je spoznal preko Barthesa (bivši tip – op. avtorja) in se veliko družil z njim, dokler ni veza razpadla. Foucault ga je cenil tudi zato, ker sta oba delila navdušenje nad Nietzschejem, o katerem je tudi predaval.

Rojstvo klinike - Naissance de la clinique

Naissance de la clinique je izšla leta 1963. Michelov oče je umrl leta 1959. Mogoče se je Foucault zato odločil, da se bo poglobil v medicino, da bi

	<p>spoštovanje, ki ga za časa življenja nikoli ni kazal. <i>Naissance</i> se začne s stavkom:</p> <p>»This book is about space, about language, and about death; it is about the act of seeing, the gaze.«⁶ [Eribon, 153]</p> <p>Govori o zgodovini znanosti, zgodovini medicine. Izšla je v isti seriji, pri isti založbi kot tiste, ki govorijo o književnikih. Na prvi pogled nima z njimi nič skupnega. Po eni strani je očitno nadaljevanje <i>Historié de la folie à l'âge classique</i>, po drugi strani pa že kaže na smer, ki jo bo Foucaultovo pisanje ubralo.</p> <p>Historie se usmerja na zgodovino psihiatrije, medtem ko je <i>Naissance de la clinique</i>, usmerjena na obdobje konca 18. stoletja in začetka 19. V teh letih se smernice v medicini spremenijo, predvsem zaradi razvoja patološke anatomije. Problem, s katerim se medicina sooča, pa je problem njenega nastanka – praksa postane masa tradicije in znanstvenih ugotovitev, zato da se ohrani, najde konsistentnost znotraj sebe – izumi jezik objektivnosti. Namesto, da bi rekli:</p> <p>»Ta pacient ima v glavi membransko tkivo, ki izgleda kot vlažna tapeta«,</p> <p>rečejo:</p>
<p>Zgodovina medicine vs. zgodovina psihiatrije</p>	<p>»Hmm, semipermeabilne membrane se prepletajo z arahnoidnim slojem durabilne materije«.</p> <p>Medicina torej ne napreduje, temveč kvečjemu izumlja nove izraze za stare bolezni.</p>
<p>Medicina ne napreduje</p>	<p>Foucault prvič uporabi tudi delno strukturalistično podlago za svoje delo, ko prepleta ekonomsko, socialno, politično, ideološko in kulturno plat v neko vrsto »strukturalne zgodovine.«</p>
<p>Bolezen kot živalska vrsta. Hierarhična razporeditev</p>	<p>Zgodovinsko gledano medicina označi svoje znanje takole: Okrog leta 1700 označijo bolezen kot živalsko vrsto, ki sploh ni nujno povezana s telesom. Prenaša se takrat, ko se njene lastnosti ugodno povežejo z obolelim telesom. Klasifikacija je hierarhična, razdeljena v podvrste glede na podobnost in primerjavo – gnojna angina je za grlo isto kot driska za črevo.</p>
<p>Simptom</p>	<p>Po letu 1800 vidi medicina bolezen kot zaporedje simptomov, ki se kažejo kot znaki napredovanja patologije. Ne gre več za prenašanje vrst, temveč za zbirko simptomov, ki gnezdiijo na telesu. Jezik in videnje se ujmeta – tisto, kar vidi zdravnik, postane bolezen.</p>
<p>Vivisekcija. Trikotnik življenje - bolezen - smrt</p>	<p>Človekova potreba po raziskovanju se premakne od zunaj navznoter. Potreba po seciranju trupel omogoča znanosti vpogled v notranje funkcioniranje človeka. Zunanost ne zadovolji več potrebe po prepoznavanju funkcionalnosti. Bolezen se ne enači več s smrtjo.</p>

⁶ "To je knjiga o prostoru, jeziku in smrti - gre za dejanje videnja, za pogled."

**Klasifikacija
ostane ista,
spremeni se
jezik**

Bolezen je nekaj kar lahko nadzorujemo, klasificiramo in zdravimo. Iz dualnosti dobimo trikotnik – življenje - bolezen – smrt. Neskončno navdušenje zahodnjaškega človeka nad preučevanjem samega sebe in samo-analizo se kaže tudi v tem procesu. Človek uporabi samega sebe kot subjekt in objekt neke vede naenkrat.

Po drugi strani pa pride do spremembe v jeziku – bolezen preide iz mističnega v

strokovno – na podoben način kot norost jo znanost ujame v besednjak, ki jo ropa njene individualnosti in iz nje naredi simptom. Natančen opis trupla jo postavi pod

povečevalno lupo znanosti in jo pusti golo pod žarometi preciznega uma. Ta anatomsko kliničen odnos označuje medicino do danes. To je tisti pogled - *gaze*, o katerem Foucault na začetku govori.

**Znanje o
posamezniku kot
temeljni kamen
naše kulture**

S tem začrta smernice kasnejših knjig, znanje o posamezniku ostaja temeljni kamen naše kulture. Zahodni človek zmore definirati sebe samo skozi znanstvene definicije, skozi gazo sterilnosti, ki ga objektivno opiše. Ironično mu vivisekcija skozi smrt omogoči opis, kako in zakaj živi. Njegov neobstoj mu ponudi oporno točko njegovega bivanja. Z vključitvijo smrti v znanstveni proces se rodi medicina kot znanost o posamezniku.

**Kritika -
Foucault počne
tisto kar očita**

Odzivi na Naissance de la clinique

Naissance de la clinique je bila relativno neopažena, ko je izšla. Jacques Lacan je o njej predaval na enem od svojih seminarjev in to je povzročilo malo boljšo prodajo. Foucault je v tistih časih občasno obiskoval Lacanove, vendar nikoli niso postali dobri prijatelji.

Nekateri kritizirajo *Naissance*, ker se kot francoska filozofija tistega časa osredotoča na vizualno komponento – gledanje, opažanje, preiskavo. Tako naj bi se Foucault ujel v lastno zanko z uporabo jezika filozofije tistega časa. Bolj preprosto rečeno: ne moreš kritizirati nekoga zato, ker je ujet v jezik svojega časa, če si sam isti.

São Paulo, besede in reči

Avgust in september 1965 je Michel prebil v São Paulu. V tistem času je bil tam tudi Gérard Lebrun, ki mu je Foucault dal v branje obsežen rokopis. Lebrun je obvladal Kanta in Hegla obenem pa je bil ekspert na področju fenomenologije. Prebral je rokopis in o njem debatiral s Foucaultom, ki ga je kasneje za objavo še razširil. Rokopis je bil seveda *Les Mots et les choses*, v angleščino prevedena kot *The order of things*. Tudi Michel sam je nekajkrat omenil, da se mu angleški prevod zdi bolj v skladu s knjigo.

Les Mots et les choses se je prodajala kot sveže žemlje. Leta 1966 je bila bestseller v Franciji. Nihče verjetno ni bil bolj presenečen kot avtor in urednik, saj knjiga ni bila namenjena za širšo publiko in tudi ni bila ravno preprosta. Prvih 3500 kopij je bilo razprodanih v dveh mesecih. V enem letu je bilo prodanih več kot 17000 kopij. Do danes je bila natisnjena v več kot

110000 izvodih. Seveda so jo sprva slavili filozofi – v tistih letih sta bila dve največkrat izbrani imeni za zaključni izpit na ENS Althusser in Foucault. Ljudje so brali knjigo vsehovsod – v barih, na plažah ali pa jih puščali na kavnih mizicah doma, tako da so lahko sosedge videli kako *en Vogue* so.

Besede in reči - *Les Mots et les choses: une archéologie des sciences humaines*

Besede in reči je (na neki način) eno najbolj kompleksnih Foucaultovih del. O njem je napisano marsikaj, večina tekstov pa je praktično neberljivih, tako zapleteni so.

Foucault si postavlja vprašanje človeka kot subjekta, torej človeka kot ločene celote; ne nekaj, kar je del nečesa drugega, bodisi narave bodisi Boga. Kdaj se je pojavil in zakaj? In drugo vprašanje: Kdaj je človek pristal pod okriljem znanosti in kam to pelje (bolj modro povedano - kdaj je človek postal objekt znanja)?

Les Mots et les choses se prične s povzetkom Foucaultovega uvoda v Kantovo Antropologijo, ki je delno naperjen proti Kantovemu vprašanju »Kaj je človek?«, obenem pa kritizira tudi modernejše filozofe, npr. Husserla in Merleau-Pontya. To je v bistvu knjiga, ki najprej zanika fenomenologijo (glej terminologijo), in šele nato piše karkoli drugega.

Foucault si izbere tri časovna obdobja – renesanso, klasicizem in modernizem in jih primerja med seboj ter spremlja njihov razvoj. Temu procesu razkrivanja in opisovanja tistega, kar se upira znanstveni razlagi, Foucault pravi *arheologija*. Ne da bi se tega zavedali, so naturalisti, ekonomisti in gramatiki uporabljali ista pravila, da so zgradili svoje teorije. Ta pravila grajenja, ki niso bila nikoli jasno definirana ali razglašana, Foucault imenuje arheološka.

Arheologija je raziskava tega, kar napravi neko misel ali pojem nujen, je izkopavanje nezavedno organiziranih koščkov misli. V nasprotju z zgodovino idej ne gre za to, da bi tako pridobljeno znanje moralo peljati k nekemu cilju ter se obenem osredotoča na objektivne strukture znanja, ne pa na posameznike in njihovo zgodovino. Preprosto povedano: Foucault išče neko skupno točko, neko misel, ki zaznamuje čas (kot recimo »Zemlja je okrogla« v 16. stoletju), ki samo po sebi ni namenjeno temu, da bi dokazalo moderno fiziko. Zgodovina idej poskuša razložiti, kdo se je kdaj nečesa domislil, ter s tem pripeljal do današnjega stanja. Npr.: Zato, da pišem to diplomsko nalogo na računalniku, je moral nekdo izumiti Abakus, Turing postaviti teorem o neskončnem traku, zgoditi se je morala druga svetovna vojna, kjer so hoteli razbiti nemška šifrirana sporočila in so zato potrebovali računalnike, izumiti so morali elektronke, kasneje tranzistorje in še

Kaj je »človek«
in kdaj je postal
predmet
raziskave

Arheologija

Kaj skupna
točka
(zgodovina
konceptov)

Epistem

kasneje tiskana vezja. IBM je moral narediti namizni računalnik, Tajvanci so ga morali kopirati in ga tako poceniti in tako naprej. Za razliko od zgodovine idej, arheologija ne vzame nekega pojavnosti in mu sledi do začetka, arheologija je iskanje dejstva, ki je v njenem času pripeljalo do nekih zaključkov v tistem času (glej zgodovina konceptov v tretjem poglavju).

Foucault torej išče neke koščke, ki gradijo mozaik, vendar ne zato, da bi dokazal, da je mozaik zaradi njih takšen. Išče znanje samo po sebi. Iz istega razloga se ne osredotoča na človeka, ki je to znanje širil (ne zanima ga Galileo kot tak in njegova osebna zgodovina tu ne igra nobene vloge.) Tako kot medicina je arheologija znanost, ki s svojo raziskavo šele naredi neko znanje (tako kot filozofsko gledano pojem).

Pomen lingvistike

Vsako obdobje v človeški zgodovini je zaznamovano s plastjo, ki podčrta svojo kulturo, z mrežo znanja, ki omogoči znanstveni dialog. Glede na to se vzpostavijo pravila mišljenja – ta mreža predstavlja celoten spekter tistega, kar lahko znanost ali človek domisli. Poleg tega je vsaka znanost povezana z ostalimi znanostmi tistega obdobja in ne more preseči skupnega okvirja. V bistvu povsem preprosto to pomeni to, da družba ne more iz svoje kože. Tej »podtalni« mreži reče Foucault epistem.

Povezava glede na podobnost

Arheologije znanosti ne moremo preučevati, če se najprej ne posvetimo lingvistiki, znanju o jeziku. Za primer vzame Foucault argentinskega pisatelja Jorgeja Luisa Borgesa, ki piše o kitajski enciklopediji, kjer so živali uvrščene na precej bizaren način – a) tiste, ki pripadajo Cesarju, b) nagačene, c) udomačene.... in tako naprej. Očitno je, da lahko skozi lingvistiko pridemo do omejitev, ki nam jih postavljajo naši miselni sistemi. Zakaj – če npr. v tem konkretnem primeru nimaš besednega zaklada, ki bi ti omogočil, da živali deliš na sesalce in ostale vrste, ne moreš priti do Darwinove teorije o evoluciji. Opice niso očitno povezane z ljudmi, razen če je lastnik obeh cesar. In tukaj torej pridemo do naslova knjige *besede in reči* - ko razumemo, kako in zakaj so povezane med sabo, bomo videli tudi kakšno vlogo igra človek.

Človek je eno z Bogom**Renesančni epistem**

Besede in stvari so združene glede na njihovo podobnost. Renesančni človek gleda na svet skozi primerjave – oder sveta, ogledalo narave. Gre torej za vprašanje podobnosti, kaj je podobno čemu drugemu. Človek je podoben Bogu, torej je del njega.

Jezik sam po sebi nima pomena

Podobnosti delimo na štiri podskupine:

Emulacija (Aemulation v ang.) – stvari, ki so si podobne na daleč – nebo je podobno obrazu, ker ima »oči« - sonce in luno.

Analogija – odnos, ki bolj kaže na podobne odnose do stvari kot na njihovo podobnost. Darovanje revežem in odrekanje mesenim užitek sta si podobna, ker sta oba dobra.

Convenientia – stvari, ki so si med sabo povezane zaradi svoje bližine, npr. živali in rastline, ki tvorijo življenjsko verigo.

Simpatija – vse povezano z vsem na nekem vesoljnem razmerju – npr. povezava človekove usode s potjo planetov.

Bog je seveda označil podobnosti vseh stvari, vendar ta oznaka ni bila očitna, zato je to obdobje zaznamovalo iskanje nekega mističnega znanja. Vedeti je bolj pomenilo ugibati in razložiti kot opazovati in demonstrirati.

Povezava glede na ločevanje, klasifikacijo

Jezik sam je le objekt, skozi katerega se manifestira narava, zato jezik preučujejo kot bi vsak drugo stvar - ločeno od svojega pomena, zanimajo jih bolj lastnosti črk, zlogov in besed. Dobra sintaksa je sestavljena iz ravno pravih kombinacij zlogov in besed, ne pa pomensko [Gutting, 16].

Jezik ima pomen zgolj kot nosilec informacije

Klasicističen epistem

Tu ne gre več za podobnosti, ampak ločevanje. Išče se identiteta stvari in njihove razlike. Znanje ni več ugibanje, temveč uvrščanje v predalčke – rodi se analiza. Vsaka stvar je izmerljiva na tak ali drugačen način, obenem pa jo lahko vedno tudi uvrstimo v neko klasifikacijsko tabelo. Zahodnjaško razmišljanje se počasi prevesi v obdobje sojenja. Vsako stvar lahko ocenimo in izmerimo.

V klasicizmu verjamejo, da je jezik prozoren, v njem ni skritih ali mističnih povezav. Slike in besede so vpete v svojo razlago (Sončnice so slika, ki jo je naslikal VanGogh, živih barv na lanenem platnu in ne izraz lepote). Razvijajo se nove znanosti: *splošna slovnica* – besede predstavljajo misli, jezik mora biti podrejen dialogu. Ne gre več za komentar nečesa, temveč za kritiko – vivisekcijo nečesa. Preprosto - nikoli ne govorimo več o nečem na tak ali drugačen način, to sploh ni več važno - Visoka pesem in stavek v smislu: »Všec si mi, dejva se dol« imata čisto isto vrednost. Natančen pornografski opis dogajanja pa je vreden največ, ker dobiš največ informacij.

analiza premožnosti – nihče se več ne sprašuje o značaju kovin v kovancih. Zlato in srebro sta samo načina, kako analizirati in opredeliti druge tipe bogastva v sistemu izmenjav.

zgodovina narave – živali sedaj označijo glede na vrsto, ne pa glede na njihovo mistično zgodovino iz legend ali pravljic.

Človek je neviden

Subjekt je v reprezentaciji neviden – človek – akter – ni več osrednjega pomena. Razberemo ga lahko samo skozi njegovo odsotnost. Vse misli so njegov odsev in so ukrojene po njem, vendar zanj v sistemu znanja ni prostora. Gre torej za to, da v imenu objektivnosti ne najdemo več človeških lastnosti ali želja.

Povezava glede na odnos z drugimi kategorijami - empirizem

Njegova osebnost ni pomembna, za znanost je vsakdo enak, obenem pa znanost ne razvije vprašanja kdo je človek in zakaj tiktaka. Jezik je uporabljen zato, da nudi krinko objektivnosti: »*Tega ne govorim jaz, kot človek, to se govori.*« Skozi ta preobrat postane človek vsemogočen, siva eminenca, ki je vseprisotna in ima popolno kontrolo nad znanjem.

Modernistični epistem

Jezik postane znanost sama po sebi

Vprašanje ni več opisna kvaliteta stvari (npr. grenivka je rumena in okrogla), ampak kategorije zgodovine, vzročnosti in izvora (grenivka je sadež grenivca, ki izvira iz podvrste pomarančevcev in se je razvila v grenak sadež zato, da je živali ne bi jedle). Znanje je lahko le posledica empiričnega življenja: človeško telo, njegovi odnosi, norme in vrednote kažejo na pravila v družbi in kakšna je pri tem človekova vloga. Znanja ne pridobivamo več na površini, temveč skozi dinamičen vpogled v notranjost. Življenje postane vir obstoja in raziskave, njegova zgodovina pa je biološka – človek postane osrednji objekt raziskave – bogastvo se ocenjuje skozi delo – napredek, aktivnost usmerjena k cilju, človek pa je smrtno bitje, ki troši, se izrablja in beži pred smrtjo.

Človek postane predmet opazovanja

Jezik sam postane samo še ena znanost in ne več način, kako organizirati znanje. Vprašanje je torej, kaj je tisto, kar napravi besede sploh možne. Nietzsche in Mallarmé - Kdo govori? Mallarmé na to odgovarja – Beseda, sama po sebi. Vprašanje jezika se tako odpre na dveh nivojih – kako formalizirati ideje in na drugi strani kako uporabiti jezik kot orodje samo, npr. v literaturi. Na koncu se zopet vrnemo na vprašanje človeka, ki besede uporablja.

Splošna slovnica, analiza premožnosti in zgodovina narave se tako prevesijo v jezikoslovje (filologijo), politično ekonomijo in biologijo –

tako pridemo do figure človeka, ki je vpeta v model znanosti – človek, ki govori, dela in obstaja. Njegovo znanje ni več neskončno, omejeno pa je z delom, govorico in telesom. Ta osnovna točka omogoča rojstvo »*humanističnih znanosti*« - drugega dela naslova knjige. Te znanosti niso čisto prave znanosti, saj se le približujejo ekonomiji, filologiji in biologiji. Npr. medicina na podlagi statistike določi ali je nek krvni pritisk normalen, postavlja se na stran objektivnosti, klub temu, da morda na subjektivnem nivoju človek s »povišanim« krvnim pritiskom ni bolan. Psihatrija poskuša definirati norost s stališča normalnosti in se zraven skriva za krinko biologije itn. Torej, humanistične znanosti se le približujejo natančni, pragmatični znanosti, po drugi strani pa paradoksalno, zato ker so del prej omenjene mreže, nimajo izbire – trditi morajo, da so znanstvene. Problem, pred katerim se humanistične znanosti znajdejo, je jasen – objekt njihovega raziskovanja je človek, ki pa je že sam po sebi konstrukt drugih znanosti, npr. biologije (ima dve roki in nogi, nos, glavo in trup itn.)

**Tak koncept
človeka se ne
more obdržati**

»Western culture has constituted, under the name of man, a being who, by one and the same interplay of reasons, must be a positive domain of knowledge and cannot be an object science«⁷ [Foucault, The order of things, 366-367].

Zato znanosti kot je etnologija ali psihoanaliza, nikoli ne pridejo do jasnega opisa človeka – obe sta humanistični vedi, ki s svojim delom razdirata koncept človeka kot objekt sestavljen iz »pravih« znanosti, kot je biologija, ker sta preveč naključni in spremenljivi – nikoli ne ponudita dovolj dejstev, da bi človeka lahko vpeli v neko vsebino, po drugi strani pa s stalno kritiko preprečujeta samozadovoljstvo.

Očitno je torej, da je koncept človeka relativno mlado odkritje (modernistični epistem), saj je bil pred tem na tak ali drugačen način odsoten (v renesansi kot božje bitje, v klasicizmu ga neposredno sploh ni bilo), in če je verjeti »kontra - znanostim« (etnologija, psihoanaliza, lingvistika), pa tak kot je danes tudi ne more obstati. [Eribon, 159].

**Foucault -
strukturalist**

Odzivi na Reči in Foucaultov komentar

Razlog za uspeh knjige je bil delno tudi kulturološki. Leta 66 je bilo vprašanje strukturalizma v polnem razmahu. Lévi-Strauss javno napade Sartra in ponudi novo gledišče na intelektualno dejavnost. Lacan razvije svojo novo teorijo pod njegovim vplivom. Strukturalizem je bil buzzword tistega časa. Nekateri so ga odobraval, drugi zavračali, v vsakem primeru pa je o njem vsakdo imel mnenje. Oder je bil pripravljen za bitko o »smrti človeka« in njenem pomenu. Foucault sam v nekem intervjuju komentira, da je bila Sartrova generacija fajn in sploh, vendar je prišel čas za nove smernice, za ljudi, ki jih zanimajo koncepti t.i. *sistema*. Vprašanje ni bilo več to, kakšen pomen ima človekovo delovanje, ampak kako funkcionira sistem v katerem deluje. Lévi-Strauss dokaže pomen sistema v družbi, Lacan njegov pomen znotraj nezavednega, kako vplivajo strukture, sistem jezika samega na pacientov dialog in njegove nevrose. Preden je bil človek sploh definiran je obstajalo neko večje polje, znotraj katerega je bil vpet. Smisel človekovega obstoja je le še efekt, tisto kar se vidi, sistem pa je tisti, ki nas definira in ohranja, take kot smo. S tega stališča koncept človeka ne igra nobene posebne vloge, razen morda kot eden izmed pokazateljev na način, kako sistem funkcionira.

Skozi tega in druge intervjuje se Foucault očitno počasi premika na stran strukturalistov. Reakcije seveda niso izostale.

**Slika od leve
proti desni:
Foucault,
Jacques Lacan,
Claude Lévi -
Strauss, Roland
Barthes**

⁷ "Zahodna kultura je naredila bitje, ki pod imenom človeka, zaradi iste igre razlogov mora pasti pod domeno znanosti in obenem ne more biti njen objekt."

Mots et les choses

**Marksisti -
tipičen
predstavnik
buržoazije**

Že brez tega dodatka so knjigo kritizirali, češ, da Foucault naredi prelom med klasicizmom in modernim obdobjem preveč jasen, kot da se epistemi niso prekrivali, kot da npr. matematika in druge »prave« znanosti niso vplivale na zgodovino. Marksisti mu očitajo, da je tipičen zagovornik buržoazije, ki zatira zgodovino, zato, da lahko izniči človeka (z vsemi očitnimi posledicami – če človek ni pomemben, potem lahko gara za majhno plačo ipd). Zato prepovejo *Les Mots et les choses* v partijskih krogih. Nikoli mu niso odpustili stavka

»Marxism exists in nineteenth-century thought in the same way the fish exists in water; that is it stops breathing anywhere else.«⁸ [Horrocks, str. 78]

Trdili so, da njegova teorija drži samo zato, ker se opira na neo-nietzschejevske ideologije, ki služi vladajočemu razredu pri zakrivanju dejstva, da ima vsakdo objektivne možnosti izbiranja prihodnosti (Jacques Milhau) [Eribon, 162]. Drugi so mu očitali, da zanemarja zgodovino v prid slikanja apokaliptične prihodnosti, kjer je koncept človeka razkrojen.

**Katoliki -
problem z
Bogom in
determinizmom**

V lonec so vskočili tudi katoliki, ki so se previdno ogradili. Dilema, ki so jo videli je predvsem politično ureditev. Mislili so, da knjiga predpiše le dva možna rezultata – apatično sprejemanje ureditve ali pa nasilje od zunaj, ki sprevrže oblast.

Druge kritike se dotikajo ideje skupne zavesti, ki po Foucaultovi logiki mora obstajati. Na ta način se spogleduje s Sartrom, ki je v tistem času poskušal povezati eksistencializem in marksizem.

**Sartre vidi
knjigo kot
izrazito
desničarsko**

Sartre sam kritizira knjigo kot napad na marksizem skozi gradnjo nove ideologije, kar da je zadnji napad buržoazije na Marxa. Kot mnogi je tudi on knjigo sprva videl kot izrazito desničarsko.

Kasneje je Foucault v nekem intervjuju komentiral, da je Sartre uporabil isto logiko kot komunistična partija pred petnajstimi leti. Njegov komentar na Sartrove napade pa je bil še bolj odrezav:

»Sartre is a man with too-important work to do – literary, philosophical work – for him to have time to read my book. He hasn't read it. Consequently, what he says cannot possibly be pertinent to me.«⁹ [Eribon, str. 164]

Ko ga je intervjuar vprašal kaj meni o trditvi filozofov, da je umoril zgodovino je odvrnil:

⁸ Marksizem obstaja v 19. stoletju kot riba v vodi - kjerkoli drugje neha dihati."

⁹ "Sartre je človek, ki ima preveč pomembno delo - literarno, filozofsko - da bi prebral mojo knjigo. Ni je prebral. Zato se me tisto, kar misli o njej, ne more tikati."

»No historian has ever reproached me for this. There is a sort of myth of history that philosophers have. You know, philosophers are, in general, ignorant of any discipline that is not their own. There is mathematics for philosophers, a biology for philosophers. Well, there is also a history for philosophers. History for philosophers is some sort of great, vast continuity in which the freedom of individuals and economic or social determinations come and get entangled. When someone lays a finger on one of those great themes – continuity, the effective exercise of human liberty, how individual liberty is articulated with social determinations – when someone touches on one of these three great myths, these good people start crying out that history is being raped or murdered.[...]

That is precisely what I wanted to kill, not history in general, not at all. One cannot kill history, but killing History for philosophers, yes, I absolutely want to kill that.«¹⁰ [Eribon, str. 165]

Po nekaj žgočih kritikah se je vključil tudi Canguilhem, ki je okrcal ostale t.i. intelektualce, ki naj bi zase zahtevali svobodo znotraj akademskih krogov in jo obenem zanimali Foucaultu.

Foucaulta ne marajo tako levičarji, kot desničarji

Levičarji so imeli strukturalizem za orodje desničarjev in ga zato zanimali. Čeprav so se zbirale grupe okrog Louisa Althusserja, ki je imel tiste čase velik vpliv na ENS. Njegovi učenci so navdušeno vkomponirali strukturalizem v maoistično doktrino.

Foucault se je zelo kmalu distanciral od strukturalizma in dojel vsako tako označevanje kot osebni napad (oh ja, dobri stari Michel).

Claude Lévi-Strauss je kasneje trdil, da se je Foucault odločil pravilno saj nista v nobenem pogledu sodelovala pri svojih delih, poleg tega pa je bilo razburjenje, ki je obkrožalo strukturalizem, bolj modna muha kot kaj drugega.

Definicija strukturalizma

Strukturalizem

V nekem intervjuju Foucault sam definira strukturalizem kot dva pojma:

Po eni strani je to metoda, ki je zelo uspešna v nekaterih poljih npr. lingvistiki, zgodovini religije in etnologiji.

Po drugi strani pa je to metoda, kjer ljudje, ki niso strokovnjaki na nekem področju, poskušajo najti povezave med različnimi elementi naše družbe – med različnimi znanostmi, različnimi teorijami ipd. Temu bi lahko rekli posplošeni strukturalizem, ki ni omejen na eno znanost. Če privzamemo, da je diagnosticiranje namen filozofije, potem je strukturalizem zagotovo filozofska aktivnost. Strukturalistični filozof bi bil torej tak filozof, ki bi poskušal odkriti »kaj je danes res in zakaj«.

¹⁰ »Tega mi nikoli ni očital noben zgodovinar. Filozofi verjamejo v mit o zgodovini. Veste, filozofi so na splošno precej nerazgledani, kar se tiče drugih znanosti. Zato obstaja matematika za filozofe, biologija za filozofe in seveda tudi zgodovina za filozofe, ki si jo predstavljajo kot nekakšno ogromno kontinuiteto, v kateri se pomešajo svoboda posameznika, ter ekonomski ali socialni pogoji. Če si kdo upa kritizirati enega od teh velikih mitov - kontinuiteto, svobodo, odnos svodobe in družbenih pogojev, pričnejo kričati, da je posilil in umoril zgodovino. [...] Točno to sem hotel umoriti, ne zgodovine v celoti, nihče ne more umoriti zgodovine, ampak zgodovino za filozofe, to pa, definitivno jo hočem umoriti.«

Foucault po svojih lastnih besedah prav gotovo strukturalist. Po drugi strani pa je sam to zelo energično zanikal – imel se je bolj za *arheologa strukturalizma*, nekoga, ki od zunaj opazuje gibanje in ga definira. Očitno je to Foucaultova priljubljena pozicija – da kot zunanji opazovalec ocenjuje neko dogajanje in ga secira. Dovolj je, da pogledamo katerokoli od njegovih knjig, da nam bo to postalo očitno.

To ni pipa - Ceci n'est pas une pipe

Taktika do starih knjig

Vsekakor je *Les Mots et les choses* postala zelo uspešna in Michel je postal zelo znan. V tistih časih se je sončil v slavi in bil srečen zaradi svojega uspeha. Kasneje, ko se je evforija podela, pa je večkrat poudaril, da je bila *Les Mots et les choses* njegova najslabša knjiga. Po drugi strani vemo, da je to trdil za vse svoje knjige – prepovedal je njihove ponatise, če pa jih je že dovolil, pa je nanovo napisal spremno besedo, ali pa jih povsem predelal (npr. *Maladie mentale et le personnalité*). Tudi v *Folie et déraison*, ki je v drugi izdaji imela naslov *Historié de la folie à l'âge classique*, skoraj enajst let kasneje, je v celoti zavrgel uvod. V glavnem je vsako knjigo, ki jo je objavil, izdatno spremenil.

Rene Magritte

Od vseh reakcij na knjigo pa se ga je najbolj dotaknilo pismo, ki ga je pisal René Magritte in v njem komentiral nekatere dele knjige. Priložil je še nekaj svojih skic, ena od njih je bila reprodukcija *Ceci n'est pas une pipe*. Foucault se mu je zahvalil in pričel s korespondenco, iz katere je kasneje nastala kratka študija Magrittea, naslovom *Ceci n'est pas une pipe*.

Tunis

Idila v Tunisu

Foucault torej pride v Tunis, ovenčan s slavo. Spoka se iz Francije, ker si ne želi več delati na Clermont – Ferrandu. Tja pride septembra 1966, kot vedno prek hudih znanstev in vez. Preseli se v vasico Sidi Bou Saïd, kjer živi v treh hišicah z belimi zidovi in plavim polknami. Srečen je. Spi na preprogi na tleh in na vrtu goji marihuano. Izdatno ga obiskuje Daniel Defert. Popolna idila. Predava na univerzi v Tunisu, kjer ga študentje z veseljem poslušajo. Predava zelo na široko, ker uči različne programe. Z nekaterimi se spušča v Descartesa, z drugimi debatira o Nietzscheju, predava o estetiki in psihologiji. Vsak petek ga posluša več kot dvesto ljudi. Kot v Uppsali tudi tukaj predavanja postanejo kulturni dogodek.

Čeprav so bili mladi navdušeni nad predavanji, pa so ga vseeno imeli za gaullista. Preveč zahodnjaški naj bi bil, da bi razumel Tunizijo. Še bolj jih je prepričalo njegovo sovraštvo do marksizma in pretirano citiranje Nietzscheja.

Jean Hyppolite pride gostovat

Kot vedno je sodeloval v kulturnem življenju in vabil znane predavatelje na gostovanje. Ko je povabil Jeana Hyppolita (strokovnjaka za Hegla), ga je predstavil z besedami:

»Filozofska refleksija je dandanes dialog s Heglom in izdelovanje zgodovine Heglove filozofije je moderna filozofija,« je Hyppolite odvrnil: »Zgodila se je napaka, povabljen sem bil sem da bi govoril o moderni filozofiji in vendar leta sedi tam« in pokazal na Foucaulta. [Eribon, 189]

V svojih predavanjih se je velikokrat osredotočal na zgodovino slikarstva, ker je nameraval napisati knjigo o Manetu, za katero se je dogovoril še v

Po tej definiciji je

Parizu. Manet ga je pritegnil, ker je prekinil slikarsko tradicijo. Slikarji so dotedaj poskušali prikriti dejstvo, da je slika slika in jo poskušali narediti čim bolj življenjsko, Manet pa je sliko naredil samo sebi za namen, njena slikastost se ohrani skozi njo samo.

Arheologija znanja - *L'Archéologie du savoir*

Definicije novih pojmov

Večino časa je porabil za pisanje *L'Archéologie du savoir*. V predgovoru je napisal, da je s knjigo poskušal razložiti pozicijo, s katere piše, da, na kratko, definira pojem *arheologija*, ki ga veliko uporablja, vendar ga še ni jasno razložil. Ta knjiga je zelo pomembna, saj natančno definira nove izraze, ki jih Foucault uporablja.

Vedel je, da bo pritisk velik – označili so ga kot Sartrovega naslednika in Sartre, ki še ni bil čisto mrtev, je padel nanj kot tona opek. Po eni strani ni hotel razočarati oboževalcev, po drugi strani pa je hotel uspešno kontrirati Sartru. Knjigo je končal, ko je zapustil Tunizijo, in jo objavil 1969.

Kako je povezano znanje in zgodovina

V njej gre predvsem za vpogled v *znanje* in zgodovino, obenem pa je tudi precej samo-kritična. *Folie et dérasion* in *La Naissance de la clinique* sta se obe preveč osredotočali na izkušnjo norosti samo po sebi, njuna zgodovinska osnova je bila preveč usmerjena na predmet preučevanja. *Savoir* naj bi bila nekakšna sinteza. *Znanje* iz naslova naj bi bilo nekakšno sivo polje med mnenjem in znanstvenim znanjem. Kot nekakšen zdravi razum.

Epistem nadomesti diskurz

Vprašanje je torej, kakšni so tokovi pod zgodovinskimi dogodki, kaj je bolj zgodovinsko od zgodovine. Ne gre več za posameznike, ki so naredili to ali ono, vprašanje je kakšnim pravilom, kakšnemu znanju se podreja zgodovina sama. Tem pravilom Foucault reče *diskurzna formacija*. Osnova zgodovine zanj ni več *epistem*, temveč *diskurz*. *Diskurz* ni samo lingvističen sistem, temveč tudi praksa. Je torej *dežniški izraz* (umbrella term) za zbirko obnašanj, besed, besednih sistemov, tekstov, filozofskih osnov nekega polja znanosti (npr. psihoanalitični diskurz vključuje psihoanalizo na inštitucijskem, filozofskem in znanstvenem nivoju. Še bolj preprosto - psihoanalitični diskurz ni samo to, kako se psihiater obnaša s pacientom, temveč tudi, zakaj se tako obnaša, kako zgleda bolnica, teorija o tem, kako se prožijo nevroni v pacientovih možganih in kaj o vsem tem misli Freud).

Diskurzna formacija

Če preučujemo *trditve* (ang. statements) - enote, ki tvorijo osnovo *diskurzne formacije*, vidimo, kako in na kakšen način utesnjujejo govornika (v tej točki se že zelo bližamo Foucaultovem uvodnem predavanju na Collège de France, ki je bolj natančno opisan kasneje).

Pravila za obstoj diskurza

Zato da lahko govorimo o obstoju diskurza moramo zadostiti trem pravilom:

Področja pojavljanja (ang. Surfaces of emergence) - da lahko govorimo o diskurzu, se mora ta nekje pojaviti. To pravilo zahteva obstoj socialnega ali kulturnega področja, skozi katero se lahko pojavlja - npr. družina, delovna ali religiozna skupina.

Diskurz oblikuje lasten subjekt

avtoritete (ang. Authorities of delimitation) - obstajati morajo institucije, ki imajo znanje in avtoriteto, skozi katero lahko priznamo prakso kot merodajno - npr. pravo/sodišče, medicina/bolnica. Iz tega razloga težko govorimo o npr. avtomehničnem diskurzu - avtomehanik nima avtoritete (ne more govoriti v imenu avtomehanikov) in le v redkih primerih znanje o tem, kar počne. *Določilna mreža* (ang. Grids of specification) - za obstoj diskurza mora obstajati mreža, ki povezuje različne pojave znotraj njega v razumljivo celoto - npr. Sistem, ki v psihiatriji vključuje in klasificira različne tipe norosti in njihov medsebojni odnos.

Kriminaliteta kot diskurz

V določenih primerih diskurz oblikuje svoj lastni objekt. Preprosto povedano - področje, ki ga diskurz zaobsega ni obstajalo dokler ni ostajal diskurz. Kriminalno obnašanje lahko povzroči nastanek več znanstvenih objektov (ved) - značaj kriminalca, družinski in družbeni faktorji, zato ker obstajajo pravila, ki povezujejo institucije, ekonomsko in socialno prakso, ter vedenje. Vsota nam ne da znanja

o kriminaliteti, vendar pa nam odnosi med objekti dajo možnost, da povemo nekaj o kriminaliteti kot diskurzu. Gre torej za to, da imamo neki kompleksni pojav, ki ga ne moremo opisati v celoti, še več, v bistvu sploh ne vemo točno, za kaj gre, lahko ga opišemo samo prek znanj, ki jih imamo o posameznih sestavnih delih, ki ga sestavljajo. Tako nam vsota (diskurz) teh znanj pove nekaj o pojavu, ki je sam po sebi jasen, vendar pa pravila, filozofske osnove ipd (t.i. diskurz) o njem lahko sestavimo iz diskurzov drugih komponent.

S to knjigo se zdi, da Foucault trdno zajadra v vode strukturalizma, čemur pa sam kasneje oporeka. [Eribon 191-192, Horrocks 85-90]

Politični zapleti v Tunisu***Politika v Tunisu***

Kot ponavadi se je tudi v Tunisu politično zapletel. Leta 1966 je policija brutalno pretepla študenta, ki ni hotel plačati avtobusne vozovnice. Študentje so bili besni. Leta 1967 so pro-palestinske demonstracije preplavile Tunis in se spreobrnilo v anti-semitske nemire. Ljudje so požigali trgovine in sinagoge. Foucaulta ustavi policija, ko pelje domov svojega ljubimca (ki so mu ga podtaknili). Težijo mu. Vse skupaj mu je šlo vedno bolj na jetra. Toda to je bil le začetek – študentje so se razdelili v skupine, ki so bodisi podpirale obstoječi režim ali pa ga zaničale. Leta 1968 so znova vzplamteli nemiri in nekaj Foucaultovih študentov so zaprli. Michel in še nekaj profesorjev se je pridružilo demonstracijam.

Tiste študente, ki so se izognili aretaciji, so nastanili pri sebi doma. Foucault je imel poleg tega tudi študentski ciklostil, ki ga je skrnil v lopi. Pripravil je izjavo, ki jo je hotel prebrati v imenu enega svojih študentov na sodišču, vendar so mu oblasti to preprečile. Njegova trmoglavost ga je nekajkrat spravila v težave – grozili so mu policaji v civilu, ga pretepli. Vlada mu je neuradno sporočala, kaj si misli o njegovi pomoči študentom. Uradno ga seveda niso kritizirali.

Študentje, ki so jih ujeli, so dobili zelo visoke kazni (8-14 let). Foucault je leta 1971, ko je bil zopet v Tunisu, poskušal omiliti sankcije, omogočili so mu intervju, na katerem se ni dogovoril nič. Takrat se je odločil, da ne bo

Tunizije, dokler ne izpustijo političnih zapornikov. Ti dogodki so nanj pustili močan vtis.

Centre Expérimental v Vincennes

Vrnitev v Pariz

Leta 1968 se je vrnil v Pariz. Zadržal je hišico v Sidi Bou Saïdu, Čeprav je vedel, da je nezaželen. Dobil je službo zraven Pariza na fakulteti v Nanterreu, kjer naj bi učil psihologijo. Delo mu ni preveč dišalo, vendar je upal, da bo kmalu lahko dobil službo na Sorboni ali pa morda celo na Collège de France. Vuillemin in Hyppolite sta tam počasi, toda vztrajno pripravljala teren zanj.

Ostane v Franciji

Dobil je torej službo v Nanterreu, vendar nikoli ni pričel z delom. Samo nekaj dni pred koncem dopusta, ki so mu ga odobrili, da bi uredil svoje zadeve, je pisno obvestil dekana, da so mu ponudili mesto profesorja filozofije na Centre Expérimental v Vincennes. Ta menjava načrtov je povzročila manjši birokratski problem. Kdo naj bi plačal Foucaultu njegov plačani dopust, na koncu koncev ni nikoli predaval v Nanterreu. Na koncu je posredovalo ministrstvo za šolstvo in Foucault je dobil plačo. Verjetno je šel na Centre Expérimental tudi zato, ker na Sorboni že zopet ni dobil stolčka. Nikoli več ni za dalj časa zapustil Francije.

Prve demonstracije in policijsko nasilje je sledilo nekaj dni potem, ko se je univerza odprla. Michel Foucault se je pridružil skrajni levi.

Nastanek Eksperimentalnih centrov

Da bi se francoska vlada izognila težavam v šolstvu, so se odločili, da bodo odslej univerze delovale pod samoupravo. Poleg tega so ustanovili *eksperimentalne centre* kot nekakšen *way-to-go*. Eden je bil v Vincennes. Zanj so ustanovili posebno komisijo, ki naj bi izbrala kar najboljše profesorje. Komisijo so mediji takoj proglasili za ultra - levičarsko. Canguilhem, ki je bil član komisije, je zahteval Foucaulta za vodjo oddelka in ga tudi dobil, seveda ne brez težav. Michel ni bil ravno najbolj priljubljen med levičarji – v njihovih očeh je zagrešil dokončni greh, ker ni bil s srcem predan gibanju. Maja 1968 ni naredil nič, ker ga ni bilo v Franciji, poleg tega pa so mu očitali, da je gaullist. Tako ga komisija sprva ni želela v centru, ki naj bi bil zadnja *rdeča trdnjava* [Eribon, 202].

Ko je pričel z delom je hotel doseči nekaj podobnega kot Vuillemin v Clermont – Ferrandu – okrog sebe naj bi zbral čim bolj briljantne profesorje. Najprej je poklical Deleuzeja, ki pa je bil prehudo bolan, da bi lahko prišel. Kasneje, leta 1970, ko se je njegovo stanje izboljšalo, je tudi v resnici delal na Centre Expérimental, vendar takrat Foucaulta ni bilo več. Michel je

Prvi nemiri in racije

zaposil še Michela Serresa, Althusserja, Judith Miller (Lacanova hčerko) in druge iz mlajše generacije. Poleg tega so z njegovo pomočjo zasnovali še oddelka za psihologijo in psihoanalizo. To je bila sploh prva francoska univerza, ki je poučevala psihoanalizo kot samostojen program.

Foucault pa se je (spet) zapletel z birokracijo. Ministrstvo ga ni hotelo zaposliti, ker je bil član komisije, ki je izbirala sodelavce CEV. Zato je Michel izstopil iz odbora in njegovi kolegi so ga enotno izbrali za profesorja, kar je nato potrdilo tudi ministrstvo.

V tistih časih (68-69) so se v šolstvu vrstili nemiri po celi Franciji. Tudi Centre Expérimental v Vincennes (CEV), se je pridružil zabavi. Januarja 69 je skupina pariških študentov priredila projekcijo filmov o dogodkih maja 1968. Vlada se je uprla in jim izklopila elektriko. Študentje so prinesli generatorje na univerzo, zavrteli svoje filme in skupaj odšli na srečanje na dvorišču Sorbonne. VSI skupaj so se odločili, da bodo zavzeli stare prostore ministrstva za šolstvo (*Bureau of Education* – op. prev), kar so tudi storili. Seveda so prišli policaji in začelo se je tepežkanje. V imenu solidarnosti, lenobe in žura so študentje in profesorji CEV zavzeli svojo univerzo in jo zabarikadirali. Seveda je uletela policija, ki so jo promptno kamenjali. Po dolgotrajni bitki je policija s pomočjo solzivca nagnala čredo študentov in profesorjev na notranje dvorišče in jih posamično odpeljala na zaslišanje na policijsko postajo. Foucault je bil seveda tam. Daniel Defert tudi.

Javnost se je burno odzvala. Mediji so raztrgali policijo in ministrstvo ter univerz. Na CEV so izključili štiriintrideset (34) študentov in jih stoenainosemdest (181) še okrcali.

Življenje na CEV

Tak je bil pričetek in tako se je življenje na CEV nadaljevalo – demonstracije, nemiri, policijske intervencije. Univerza je bila skrajno anarhično zasnovana – predavanja so se odvijala kot pol indoktrinacija, pol psihodrama, prepredna s puhlicami o revoluciji in razrednem boju. Razpasel se je vandalizem, stene so bile polne grafitov, razcvetel se je črni trg z ukradenimi knjigami in drogami.

Študentje na CEV ne morejo diplomirati iz filozofije**Težave s programom**

15. januarja je novi minister za šolstvo na nacionalnem radiu označil predavanja iz filozofije na CEV, kot marksistično – leninistična in zato neprimerna. Vlada ni več priznala diplome iz filozofije, če je bila ta podeljena na CEV. Foucault je na to odgovoril na novinarski konferenci, kjer je komentiral, da mora vsaka znanost, ki se ukvarja s takratnim svetom slediti njegovim političnim smernicam. Kasneje pa je zagovarjal tudi svoj oddelek, češ, da osem profesorjev ne more nuditi dovolj raznolikosti 950 študentom. V intervjuju za *Le Nouvel Observateur*, je rekel:

»Would someone tell me clearly what philosophy is, and in the name of what, what text, what criterion, what truth, the things we are doing are being rejected? ... It is not the reasons the minister gives that are the main issue, but rather the decision he intends to take. This is clear: students from Vincennes will not have the right to teach in the secondary schools. Now it's

**Neortodoksno
ocenjevanje**

my turn to ask questions. What is the reason for this quarantine, what is dangerous about philosophy (philosophy class) that so much care must go into protecting it. And what is so dangerous about people from Vincennes?» [Eribon, 208]¹¹

Drugi trn v peti ministrstvu pa je bil princip ocenjevanja filozofije na CEV – profesorji niso razpisali izpitov. Prvo leto delovanja (po besedah bivše tajnice) so se profesorji zaprli v sobo in študentje so pod vrata potisnili listek s svojim imenom. Vsi tako izbrani študentje so naredili letnik. Drugo leto so natipkali seznam tistih, ki so končali letnik. Pogoji za mesto na seznamu je bila ustna prošnja. Judith Miller je v nekem intervjuju povedala, da vpisuje ocene na avtobusu, ker je »*univerza sestavni del kapitalistične družbe*«, in da bo naredila vse, kar je v njeni moči, da bo delovala slabše in slabše.

To je bila kaplja čez rob in ministrstvo jo je odstavilo na prejšnje delovno mesto, kar je seveda povečalo napetost na CEV in povzročilo že nekako klasične nemire z barikadami in solzivcem.

**Foucault
demonstrant**

Največji problemi so se vedno pojavljali na oddelku za filozofijo, in četudi morda Foucault ni imel prstov zraven pri vseh, pa je gotovo vsaj vedel zanje in jih tiho podprl. Po drugi strani pa ga je ta atmosfera hitro utrujala. Videli so ga z jekleno palico v rokah, ko se je pripravljajl za tepežkanje s še posebej militantnimi komunisti, videli so ga, kako je metal kamne v policaje. Verjetno je to vzdušje zares težko prenašal. Ko je zapustil CEV je nekemu prijatelju zaupal, da se je naveličal biti v družbi napol-norcev.

V vsakem primeru je vedel, da je njegovo delovno mesto le začasno – v istem času je že lobiral, da bi prišel na Collège de France.

**Od vase
zaprtega
ciničnega
filozofa k
militantnemu
profesorju**

Na CEV je ostal dve leti in se čisto zaresno vrnil tudi na politično prizorišče. Po eni strani je verjetno za to zaslužen tudi Daniel Defert, ki je bil maoist in je učil sociologijo na CEV. Zgodila se je svojevrstna preobrazba, vase zaprt, ciničen Foucault je izginil, zamenjal pa ga je zavzet filozof, ki je bil pripravljen posredovati na vseh področjih, ki so se mu za to zdela vredna. V teh letih je nastal militantni Foucault, Foucault, ki je demonstriral in se tepel s policijo.

Njegovo intelektualno delo ne odraža te preobrazbe. Sprejemni govor na Collège de France leta 1970, spominja bolj na *L'Archéologie du savoir*, kot na teorije o osebni moči.

CEV niso zaprli, čeravno so jo hoteli, in na koncu so filozofi kot npr. Gilles Deleuze, Jean François Lyotard in René Scherer pustili pomemben vtis na filozofijo tistega časa. Oddelek za psihoanalizo je postal eden bolj pomembnih centrov za Lacanovo psihoanalizo. Že leta 1969 je Foucault povabil Lacana, da bi vodil serijo seminarjev, ki pa so se končali zelo hitro. Na prvem predavanju so ga študentje tako dolgo provocirali, da je rekel: »*Tisto, kar si revolucionarji želite, je gospodar. Dobili ga boste.*« in odšel iz dvorane. Kasneje je odpovedal vsa predavanja.

¹¹ "Ali mi lahko nekdo dovolj natančno pove, kaj je filozofija in v imenu česa, katerega kriterija, katerega teksta, katere resnice ministrstvo zavrača to, kar učimo? Razlogi, ki jih minister navaja, niso glavni problem, njegove odločitve so. Nekaj je gotovo: študentje s CEV ne bodo smeli učiti na srednjih šolah. Zdaj pa sprašujem jaz: kakšni so razlogi za to karanteno? Kaj je tako nevarnega v filozofiji in njenemu poučevanju, da jo je treba tako strogo ščititi? In zakaj so študentje iz CEV tako nevarni?"

Collège de France - uvodni govor

Foucault in Defert se leta 70 preselita v novo stanovanje na Rue de Vauigirard. Stene obložita s knjigami in gojita marihuano med rožami na balkonu. Čudovit pogled na mesto je še dodatno izboljšan s fantom, živečim čez cesto, ki ga Foucault z veseljem opazuje, ko se oblači pred oknom. [Horrocks, 101]

Prvo predavanje na Collège de France

Drugega decembra 1970 je prvič predaval na Collège de France.

Uvodno predavanje je poslušalo nekaj sto ljudi. Tudi tega dne, kot je bilo za tiste čase že v navadi, so se v bližini odvijali študentski nemiri. Poslušalci so se morali prebiti skozi policijske barikade. Čeprav policija ni prišla zaradi Foucaulta, se je zdelo, da se njegovo predavanje tiče njih. Michel je govoril o omejevanju, moči in normah.

»V govor, ki naj bi ga imel danes, in v govore, ki jih bom moral imeti tu morda vrsto let, bi želel smukniti naskrivaj. Bolj kot to, da si vzamem besedo, bi želel, da me ona objame in ponese onstran vsakega možnega začetka. Opazil bi rad, da bi bil v trenutku ko naj bi govoril, tam že dolgo pred mano neki brezimni glas. Tako bi zadoščalo, da navežem, da nadaljujem stavek, da se neopazno naselim v njegovih vrzelih, kot da bi mi sam pomignil in za trenutek zastal v zraku. Začetka torej ne bi bilo in namesto da sem nekdo, od kogar prihaja govor, bi bil nezatna vrzel v njegovem naključnem odvijanju, možna točka njegovega izginotja. « [Vednost, oblast, subjekt, 3]

Diskurz jezika

Tema govora je bil diskurz jezika. Foucault je pričel z razpravo o tem zakaj se ljudje bojijo govoriti, kje je nevarnost v tem. Po njegovem vsaka družba ocenjuje, obvladuje, organizira in deli po notranjih pravilih, ki obstajajo zato, da se subjekt izogne vsakemu naporu in nevarnosti, ki jo njegov govor predstavlja. Te mehanizme lahko delimo v tri kategorije:

Kategorije notranjih mehanizmov

Procesi *izločanja*, *prepovedi*, *tabuiranja* (vse se ne sme povedati), izločanje in zanikanje (govor norcev) ter »volja do resnice« - mehanizem, ki v imenu resnice zanika pravico preverjanja resnice, ko se ta dotika prepovedanih ali tabuiranih dejstev (npr. *Zemlja je ploščata, vsi to vejo*).
Procesi *ločevanja*, tisti, ki delujejo znotraj diskurza samega.
Komentar, ki obnovi tekst ali govor tako, da mu vzame njegovo *raison d'être* ogenj (npr. *Policija je na smrt prefukala nič hudega sluteče hipije*. Komentar: *varuhi postave so s konstruktivno kritiko uspešno razrešili nastal problem* ali pa: *V imenu Tita ji je odgriznil dojko*. Komentar: *V moji politični stranki tega ne bi dopustili*). Ideja avtorja, ki omeji širino diskurza na posameznika na JAZ in njegovo individualnost (*ja, to da je Zemlja okrogla, misliš samo TI*. Torej ni res.) Na koncu pa še znanstvene discipline, ki klasificirajo znanje in izločajo vse, česar ne razumejo (A: *Razvili smo nano-tehnologijo, ki nam omogoča, da v dveh minutah majhni roboti naslikajo verno*

repliko Sikstinske kapele. B: Ja, ampak to ni umetnost, torej je ničvredno.)

Pravila izvedbe – rituali, ki omogočajo pravičen potek diskurza. Npr. obisk pri zdravniku v ordinaciji, govor politika... Šole igrajo podobno vlogo – ojačati obstoječe rituale. [Eribon, 220]

Učni program

Collège de France - Program in povzetek Michelovih del

V svojem učnem programu je kanil zaobiti te kategorije in skozi kritičen proces priti do nekakšne srčike znanja, ki bi mu omogočila diskurz, neomejen s prej omenjenimi kategorijami. Najprej naj bi označil najmočnejši člen v principih izločanja – voljo do resnice in voljo do znanja. Znotraj tega okvira bi označil učinek diskurza, ki se dela da je znanstven – medicinski, psihiatričen, sociološki. Torej problem humanističnih znanosti. Ta učinek naj bi preučeval na penološkem sistemu (zakaj ravno penološkem, ni jasno utemeljil, verjetno pa je povezano z njegovim navdušenjem nad marginalnimi skupinami. Glej tretje poglavje). Predvsem bi se osredotočil na psihiatrijo in njeno vlogo znotraj penalnega sistema. To predavanje je služilo kot uvod v naslednja predavanja o zgoraj omenjenih temah.

Veze in poznanstva zagotovijo profesorski stolček

Dejstvo, da je Foucault dobil službo na Collège de France (CF), je bilo plod dolgoletnih prizadevanj in kančka sreče. Dumézil, ki je bil, kot vemo Foucaultov star prijatelj, je sicer že nehal redno predavati na CF, vseeno pa je imel nekaj vpliva med starimi kolegi, ki jim je pisal iz Amerike, kjer je takrat delal. Dumézil je bil v tistih časih zelo vpliven, kar je omililo dvome v Foucaulta, ki so se ga držale prejšnje politične peripetije. Tudi Jean Hyppolite je že leta 66 predlagal, da ga izvolijo (v luči uspeha *Les Mots et les choses*). Poleg njiju pa se je za Michela zavzemal še Jules Vuillemin, ki je v tistih časih zasedal drugega od filozofskih mest. Hyppolite je umrl leta 1968 in zapustil prazno delovno mesto. Vuillemin ga je ponudil Foucaultu. Pravzaprav je profesorskemu zboru ponudil definicijo novega delovnega mesta. V tistih časih so na Collège de France počeli nekaj podobnega, kot se to počne danes pri izbiri delovnega mesta. Profesorji so najprej definirali pozicijo, ne da bi razpravljali o tem, kdo jo bo zapolnil. Potem so objavili javni razpis in izbrali najustreznejšega kandidata – npr.

»Za delovno mesto rednega profesorja na Collège de France iščemo moškega, ki je rojen okrog 15. oktobra 1926 v manjši francoski vasi. Diplomirati je moral na ENS in preživeti več časa v vsaj treh državah. Njegove močne točke naj obsegajo zgodovino norosti, zgodovinski pristop k lingvistiki, strukturalizem (o katerem naj znanje zanika) in traktate o manj znanih umetnikih, kot je npr. Raymond Roussel. Njegove seksualne preference naj se nagibajo k lastnemu spolu, začetnice njegovega imena pa naj bodo MF. Vse, ki izpolnjujete VSE zgoraj navedene pogoje, vljudno vabimo na razgovor, ki bo vsako peto sredo v mesecu med 8:59 in 9:00.«

Oris raziskovalnega dela

Profesorji so se torej zbrali in se odločili za odprtje dveh novih pozicij (ang. *chair*), na področju sociologije in filozofije. Za pozicijo filozofa sta se, poleg Foucaulta, potegovala še dva avtorja. Michel je poslal svoj CV, program predavanj in razlago zakaj bi morali uvesti nov predmet z naslovom »zgodovina miselnih sistemov« (ang. - *history of systems of thought*). V spremni besedi je poslal kratek oris svojega raziskovalnega dela v katerem zariše svojo pot.

Od norosti do diskurza

Pri pisanju *Historié de la folie à l'âge classique* je odkril, da bo moral poleg znanja o medicinskih teorijah, zgodovini bolnišnic in strahu, ki ga vzbujajo norci, raziskati še, kako norce prepoznamo, jih izločamo iz družbe, ravnamo z njimi in jih zdravimo. Očitno je postalo, da za tem mehanizmom ostaja večja slika, nekakšna struktura znanja, ki omogoča njegovo funkcioniranje. Zato mora obstajati določen *sistem znanja* in njegovo delovanje je tisto, kar pojasni pojav norosti skozi zgodovino. Medicina se kaže kot mešanica tradicije in take strukture, ki se vzajemno oblikujeta skozi stalno interakcijo. Lahko torej rečemo, da znotraj sistema obstajajo določena znanja, ki niso ravno znanstvena (kot npr. *normalno število rdečih krvničk – pri čemer je očitna tudi manipulacija z besedo normalno. Vprašanje pa je seveda, ali ima kdo na svetu normalen krvni pritisk in kako ga torej izmerimo, če ga nihče nima.*), vendar so višje kot navada/običaj (npr. *Ni trdnega dokaza da kajenje povzroča raka, razen statistično večje verjetnosti, kar lahko kaže tudi na to, da imajo ljudje, ki kadijo in ljudje, ki imajo raka nek skupen poriv, ki se velikokrat prekriva – recimo avtodestruktivno žilico – op. kadilca. Čeprav sta kajenje in rak povezana, ta povezava pa nima znanstvene osnove.*)

Les Mots et les choses je študija sterilnega sistema znanja, na katerega ne vpliva institucija, je poskus destilirati čisti sistem. Knjiga poskuša definirati nekaj takih sistemov (slovnica, strukturiranje bogastva v 17. in 18. Stoletju ipd.) skozi probleme, ki jih rešujejo, koncepte, ki jih označujejo, in teorije, ki jih preizkušajo. Definicija teh sistemov ponuja sliko celotnega sistema empiričnega znanja.

Torej lahko po eni strani definiramo sisteme in pravila znotraj njih, po drugi strani pa lahko opazujemo njihovo interakcijo med seboj. V *Archéologie du savoir* je definirano *znanje* (savoir), ki je plod napetosti med tema dvema poloma, to znanje povzroči nastanek institucij in praks. Čeprav pa ta vmesni del ni samo kombinacija, je več kot to – definira svoja pravila, ki označijo njegovo funkcijo in njegovo zgodovino. Vpeljemo *diskurz*. [Eribon 215]

Foucaultov učni načrt je vključeval logično nadgradnjo dosedanjega dela, ki naj bi bila stalno praktično overljiva. Prva raziskovalna tema se dotika »dedovanja znanja« - kakšen status ima to znanje, kako se je pričelo in kam je uvrščeno. Raziskava bi nato poskusila odkriti, kako se to znanje uvršča v okvir znanstvenega diskurza. Torej: kaj je znanost s stališča zgodovine in ne s stališča znanosti. Tretja veja pa bi se ukvarjala s tem, kako se znanje odziva na novosti, kdaj postane neka stvar domena znanosti, s kakšnimi razlogi in zakaj.

Prehod k zaporom

Precej zanimivo. Čeprav Foucault ni sledil temu programu. Leta 1971 se je začel ukvarjati z zapori in to ne samo na teoretičnem nivoju, temveč tudi s stališča politike.

Vuillemin je moral zagovarjati Foucaultov predlog pred odborom. Napisal je sedem gosto tipkanih strani, v katerih je povzel Michelovo misel, ne da bi omenil njega ali njegova dela. Zaključil je z mislijo, da je predmet zgodovina

Marx o čebeli in arhitektu

miselnih sistemov nujen, ker predstavlja bistveni gradnik, predznanje, ki ga moramo imeti, če si želimo kakršenkoli znanstveni dialog – kot pravi Marx –

ločiti moramo med čebelo in arhitektom, četudi je ta neizviren. Arhitekt vedno najprej zgradi hišo v glavi. Če želimo pridobiti znanje o znanju, ga moramo najprej gledati iz neodvisne perspektive – izločiti moramo človeško naravo.

Vsi ne odobravajo profesure

Konec novembra 1969 je zbor profesorjev po dveh glasovanjih z večino izglasoval Foucaultov predlog (25 od 46 glasov). Aprila 1970 je zbor glasoval, kdo bo poučeval nov predmet. Od 39. Profesorjev jih je 24 glasovalo za, ostali proti. Preden je Collège de France predstavil predlog ministru, je moral za potrditev prositi še eno izmed drugih visokošolskih ustanov v Franciji. Ta potrditev je bila na Foucaultovo srečo le tradicija, minister je vedno odobril predlog CF. Na *Académie de Sciences Morales et Politiques*, ki bi morala odobriti predlog, je od 27. profesorjev, ki so glasovali, 22 glasovalo proti, ostali pa so oddali prazne lističe. *Académie* je torej poslala mnenje, da nihče ni primeren za poučevanje tega predmeta, minister pa jih je ignoriral in dal mesto Foucaultu.

Foucault - kulturni dogodek

Do leta 1984 je bilo predavanje, ki ga je imel enkrat na teden, dvanajst tednov na leto, višek pariškega kulturnega življenja. Ljudje so napolnili dvorano in kasneje tudi vse ostale ozvočene učilnice.

Opis predavanj

Petsto ljudi v sobi, ki jih sprejme tristo, ljudje, ki pridejo samo eno uro pred predavanjem nimajo kje sedeti, Foucault najprej odmakne diktafone, ki so razstavljeni po njegovi mizi zato, da lahko odloži zapiske. Na koncu predavanja študentje hitijo h katedru, da ugasnejo diktafone. Nihče ničesar ne vpraša. Michel je sam.

V nekem intervjuju je komentiral, da velika množica v predavalnici pomeni, da ne more izpeljati dialoga s poslušalci. Ker ni povratne komunikacije, se predavanje spremeni v predstavo.

»My relation with the people there is like that of an actor or an acrobat. And when I have finished speaking, there is a sensation of total solitude.«¹²
[Eribon, 223]

Stil pučevanja ma CdF

Collège de France ima svoje posebnosti. Profesorji nimajo študentov, imajo le poslušalce, ki pri njih ne polagajo izpitov in s katerimi nimajo dialoga. Samo enkrat na teden jim predavajo.

Vse knjige, ki jih je napisal kasneje, so osnovane na raziskavah za predavanja. To je eden izmed pogojev dela na Collège de France. Profesorji morajo predavati o svoji tekoči raziskavi in vsako leto morajo raziskovati novo temo.

Groupe d'Information sur les prisons

8. februarja 1971 Michel Foucault z ostalimi ustanovi GIP - *Groupe d'Information sur les prisons*. Ker je država vedno močnejša in nadzor

¹² "Moj odnos z ljudmi je tak kot ga ima igralec ali akrobat. In ko neham govoriti, začutim popolno samoto."

Prvi pamflet GIP

vedno večji, nihče ne more biti več gotov v to, da ga ne bodo zaprli, pravi pamflet, ki so ga delili po cestah in objavili v dnevnem časopisju.

Pravijo, da je sodni sistem preobremenjen, pravijo, da so zapori prepolni. Ali je možno, da so prepolni zato, ker preveč zapiramo? O zaporih ne dobimo skoraj nobenih informacij, zapori so ena izmed črnih lukenj socialnega sistema. Pravico imamo vedeti. Hočemo vedeti. Zato smo odvetniki, zdravniki, psihologi in novinarji osnovali zvezo o informiranju o zaporih. Predlagamo, da ljudje izvejo, kdo gre v zapor, kam, zakaj in za koliko časa. Kaj se dogaja tam, kakšno je zaporniško življenje, kakšno bivanje omogoča, kakšne je hrana, higiena in notranja pravila? Kakšen je medicinski nadzor in kako delujejo delavnice, kako se nekdo osvobodi in kakšne so njegove možnosti kasneje.

Te informacije bomo zbrali preko tistih, ki imajo take in drugačne izkušnje z zapori, ne bomo jih našli v uradnih zapiskih. Tiste z izkušnjami vabimo k sodelovanju. Ko bomo zbrali dovolj podatkov iz vprašalnika, ki smo ga sestavili, ga bomo objavili. [Horrocks, 104 in Eribon, 225]

Naslov GIP je bil kar Foucaultov domač naslov. Ni preveč težko ugotoviti, zakaj se je Michel zanimal za GIP. Gre še za eno izmed razmejitev normalno/patološko, ki so mu bile, kot vemo, precej pri srcu. Vsekakor pa njegova vpletenost ni ostala na teoretičnem nivoju.

Kako se je GIP pričel

Korenine gibanja so precej starejše – po demonstracijah leta 1968 je vlada zaprla veliko število ostro levičarskih protestantov in z njimi ravnala kot z običajnimi zaporniki. Ti so promptno pričeli z gladovno stavko, da bi pridobili status političnih zapornikov. Nekaterim je uspelo – dobili so več svoboščin, literaturo iz zunanjega sveta, več obiskov ipd, z večino pa so ravnali preprosto kot z vandali, ki so uničevali javno imetje. Gladovna stavka je bila prekinjena in se leta 1971 ponovila s pomočjo od zunaj.

Somišljeniki od zunaj so prav tako pričeli z gladovno stavko. V istem času pa je francoska vlada okrcala pravosodnega ministra češ, da je mogoče prestrog z ljudmi, »*katerih edini zločin je da so izbrali drugačno ideologijo*« [Eribon, 227]

Minister je ustanovil posebno komisijo, ki naj bi pregledala posamezne primere in primerno delovala. Čeprav je organizacija za boj proti zatiranju, Rdeča pomoč (fra. - *Secours rouge*), organizirala demonstracije, ki jih je vlada takoj brutalno zatrla. Mnogo ljudi so zaprli in jih zasliševali. Enemu izmed demonstrantov je bomba s solzivcem, ki je eksplodirala zelo blizu, razmesarila obraz.

Zaprli politični zaporniki so spisali manifest, v katerem pravijo, da si ne želijo boljšega statusa samo zase, ampak za vse zapornike, ki jih je družba potisnila na družbeni rob in z zadovoljstvom tam tudi pustila. Želeli bi si, da bi svet videl nečloveške razmere, v katerih zapori delujejo.

To je bilo za Foucaulta, veleznanega bojevnika in človeka v stalnem iskanju zidu, ki bi mu lahko posvetil s svojo glavo kot rdeča cunjica za bika. Tu lahko najdemo podobno vsebino, ki bi jo lahko slišali, če bi norci lahko govorili in če bi jih kdo hotel poslušati. Vse kar se je dogajalo se je zlilo v eno točko - *zgodovina norosti* na področju penologije.

Drugi pamflet

Kmalu po objavljenemu manifestu, je GIP pričela z delom. Objavili so nov pamflet s cilji, ki si jih zastavljajo. Povzamemo jih lahko nekako takole:

GIP ne bo govoril za zapornika, ampak bo pustil, da ta govori sam. Prav tako si GIP ne želi utopično preurediti sveta, dovolj je že to, da imajo zaporniki možnost vplivati na sestavine zapora, ki so nepotrebne in nehumane. Namen GIP je združiti tiste zunaj in tiste znotraj zato, da bi lahko bili skupno bitko. Totalne institucije na tisoče načinov zatirajo svoje subjekte. Ti načini zatiranja so ukoreninjeni v politično sfero. Vedno večji sloj prebivalstva prepozna te mehanizme (in zdaj jih poznamo tudi intelektualci). GIP bo najprej raziskal zatiranje med delavci institucij. Te raziskave niso namenjene temu, da bi olajšali ali omilili opresivni sistem, ampak temu, da se ne bi mogel skriti za drugimi imeni – pravica, tehnika, znanje, objektivnost. Te raziskave bodo naperjene proti specifičnim osebam – direktorjem, upravnikom tistim, ki so odgovorni, tako, da se bo bitka lahko bila v konkretnih situacijah s konkretnimi ljudmi, ne pa proti instituciji. Vsak napad bo multidisciplinaren, v njem se bodo združili politiki, odvetniki, psihiatri in uradniki. Raziskave bodo potekale od znotraj - tisti, ki raziskujejo bodo obenem tisti, ki so raziskovani, njihov namen pa bo razbiti sloje, definirati nevzdržno in to nehati vzdrževati. (ang. to define intolerable and stop tolerating it.) [Eribon, 227-228]

Osnutki Nadzovanja in kaznovanja**Zapor znotraj zapora**

GIP je objavil vsega skupaj štiri pamflete – drugi je bil študija vzornega zapora, tretji se je tikal umora Georga Jacksona v San Quentinu. Četrty in zadnji pa je bil posvečen masovnim zaporniškimi samomorom leta 1972. Poleg ostalih primerov, ki so jih omenili v tej publikaciji je izstopala serija pisem, ki jih je napisal 32-letni človek, ki je preživel 15 let v zaporu, večino tega časa v samici, ker je bil homoseksualec. Kasneje se je obesil. Pisal jih je pod vplivom uspavalnih tablet. Spremno besedo zanje je napisal Foucault, ki jih je imel za izjemne, ker

»tako jasno kažejo na zapornikove misli, za katere se običajno verjame, da so povsem drugačne in so dokaz tega, da obstaja v zaporu še en zapor, ki ga zaporniki nosijo v glavi in je še krutejši in bolj grotesken.« [Eribon, 229]

Foucaultova kritika penološkega sistema

Foucault ne dvomi samo v socialni sistem, ampak obsoja tudi sistem provokacij, ki skozi izločevanje in obsojanje omogočijo delovanje sistema in omogočajo sledenje pravilom, ki so določena s strani policije in administracije. V resnici lahko izsledimo ljudi, ki so direktno odgovorni za smrt tega človeka. Foucault mimogrede omeni tudi temo, ki pomeni kasneje osnovno točko njegovih del. Zapor sam producira delikventnost in določi usodo tistih, ki bivajo v njem. Zelo natančen policijski sistem kartotek in nadzora omogoči, da tudi posameznik, ki je navidezno osvobojen še vedno ostane v domeni kazenskega sistema in se vrača vanj.

GIP je bil v bistvu Foucaultov in Defertov projekt. Kasneje so se bolj neformalno pridružili tudi mnogo sodelavci iz CEV. Michel se je vrgel delo kot vedno. Pošiljal je pošto, telefonaril, vodil sestanke in nasplah vedno bil zraven. Decembra 1970 so zaporniki po več tednih manjših uporov dokončno ponoreli in zažgali centralni zapor v Toulu. Policija je napadla zapor in 15 zapornikov je bilo ranjenih. GIP je takoj javno obsodil represijo in razmere, ki so bile vzrok upora. Sestavili so »Komite za resnico in pravico«, ter organizirali informacijske sestanke, ki so bili precej burni, še posebno

**Pričanje interne
psihiatrinje**

takrat, ko so svoje povedali tudi pazniki. Foucault je sodeloval na nekaj tiskovnih konferencah. Vrhunec je bilo pričanje interne psihiatrinje dr. Edith Rose ministru in predsedniku. Tekst je bil šokanten v svojem opisu vsakodnevnega življenja, nevrednega človeka. Ko so poročilo brali v Toulu je povzročil senzacijo in nakazalo razpoke v monolitu vladnega zavajanja.

Aktivnosti GIP

Januarja 72 je Foucault objavil rezultate raziskav, ki so jih vršili med zaporniki in izzval Plevena (takratnega pravosodnega ministra), naj pove resnico. Tudi Sartre se je postavil na stran GIP. Pleven je označil delovanje GIP kot manipuliranje zapornikov v svoje politične cilje, kar jih ni bistveno ustavilo – organizirali so tiskovne konference in demonstracije vsakič, ko jim je penološki sistem dal povod za to. Sestanki pred zapori za novo leto in božič, kjer so z megafoni in ognjemeti sporočali zapornikom, da niso sami. Prirejali so kratke gledališke predstave pred vrati zaporov, ki so trajale, dokler jih pazniki niso odgnali. Seveda niso bili najbolj priljubljeni pri policiji, ki jih je maltretirala vsakič, ko je za to dobila vsaj najmanjšo priložnost. Ko so sodili šestim udeležencem upora v zaporu v Nancyu, je GIP na podlagi zapisnika uprizoril sodni proces v gledališču. Foucault je igral policista in sodnika. Ustanovili so komiteje po celi Franciji, včlanili pa se niso zgolj levičarji – članstvo je štelu več tisoč ljudi.

**Zaporniki
prevzamejo
situacijo v svoje
roke**

GIP pa je bil poleg vsega tudi kratkoročno zastavljen projekt. Že leta 1972 so zaporniki ustanovili *Prisoners' action committee (CAP)*, ki je počasi prevzel funkcije GIP, njegovi ustanovitelji in člani, pa so bili sedanji in bivši zaporniki. Kmalu se je ločil od svojih prestižnih sponzorjev, GIP pa je počasi zamrl. Tudi CAP ni živel dolgo. To smo vsekakor lahko pričakovali, saj se tisti, ki jih nihče ne posluša, le s težavo borijo za to, da bi ljudje poslušali tiste, ki jih nihče ne posluša.

Foucault je mislil, da je bil GIP popolna polomija. Njegovi sodelavci se ne strinjajo. Giles Deleuze je kasneje komentiral da je bil GIP za Foucaulta pomemben, ker se je naučil delovati ne več v imenu višjih idealov in neke neoprijemljive resnice, temveč v imenu vsakdanjih potisnjenih in zamolčanih dejstev, ki delajo življenje nevzdržno. GIP je bil uspešen predvsem kot odpiratelj oči – danes lahko zaporniki in aktivisti govorijo več in več ljudi jih sliši. Morda je to zasluga GIP.

Jaz, Pierre Rivière

Foucault se je v tistih časih v svojih predavanjih na Collège de France osredotočal na penologijo in kazensko pravo. Leta 1973 je objavil knjigo o Pierru Rivièreu, ki so ga na koncu devetnajstega stoletja obsodili za umor mame, brata in sestre. Zapiski o primeru, ki jih je skupaj s raziskovalno skupino našel, so obsegali Rivièrevo priznanje, zapiske iz sodišča, psihiatrične zapiske, pričevanja očitidcev, obsodbo in opis samomora.

Izločevanje na več nivojih

Foucaultu se je primer zdel zanimiv, ker take študije ponujajo celostno raziskavo načina, kako se različni tipi znanja (medicina, psihologija, psihiatrija) oblikujejo in pridejo pod vpliv institucije in kakšna je njihova vloga znotraj nje (kako se zakon vede do osumljenca, eksperta in norca). Taki zapisi kažejo, kako sistem producira norca ali zapornika in kako ju loči od ostalih na več nivojih (npr. medicinski, pravni ...).

Od diskurza k socialni praksi

Pozorni bralec je že ugotovil, da Foucault govori o zelo podobni stvari, kot je govoril na uvodnem govoru pri sprejemu na Collège de France, zamenjal se je le predmet analize – od diskurza k socialni praksi. Kasnejša dela jasno kažejo to usmeritev – članki, intervjuji, debate, predavanja ... V tistih časih se je Foucault tudi aktivno boril proti smrtni kazni.

Nadzorovanje in kaznovanje: Rojstvo zapora - Surveiller et punir: Naissance de la Prison

Leta 1976 je izšla knjiga *Surveiller et punir. Naissance de la Prison* (prevedena v slovenščino : **Nadzorovanje in kaznovanje**). Poudarek se je preusmeril iz zapora tu in zdaj v zgodovino.

Vprašanje moči in obvladovanja

V uvodu Foucault razloži, da je knjiga produkt sedanjosti manj kot preteklosti, tisto kar bi rad z njo dosegel pa je pisanje zgodovine sedanjosti. Centralno vprašanje je tehnologija moči uporabljane v zaporih – obvladovanje teles. *Vprašanje je torej moč nad in znotraj teles*. Kaj je zapor in kako je zgodovina pričela z mučenjem in končala z izolacijo hudobcev? Moderni zapori ne kaznujejo več – raje govorijo o rehabilitaciji in resocializaciji. Že več kot dvesto let ima zapor svoje mesto v znanosti, kar jim daje možnost da rečejo:

»*Maybe I am not yet completely just, but have patience, see how I am in the process of becoming learned*«¹³ [Eribon, 236]

Cilj - dehumanizacija človeka

Psihiatrija, medicina in psihologija opravičijo znanost o zaporih skozi uporabo lastnega diskurza in tako v povratni zanki vplivajo drug na drugega. Pod plastjo znanja in humane kazni leži skupna osnova vseh teh ved – vlaganje v telo človeka, v njegovo objektivizacijo in razčlovečenje njegove individualnosti.

Mikrofizika moči

V knjigi Foucault ne preučuje samo institucij, kot je npr. zapor, tovarna, bolnica, temveč tudi *strategije* moči, ki jih telesa sama privzamejo in se ravna po njih v odnosu do institucij. Tej mreži odnosov in razmerij reče Foucault *mikrofizika moči*. Ta moč ne služi zgolj kaznovanju, ni zgolj obveznost za tiste, ki je nimajo. Skozi njih se ojačuje in jih predeluje. Poleg očitnih negativnih vplivov deluje tudi pozitivno. Prehod lahko spremljamo skozi več faz.

Kazen kot spektakel

Od javnega mučenja k privatnemu nadzoru

V prvi fazi se kaznovanje preusmeri od spektakla javnih mučenj do pretiranega nadzora v zaporih, ki meji na obsesivno. Javno mučenje je imelo več namenov. Bilo je "igra resnice", s katero je država zagotovila priznanje. Po drugi strani pa je imela množica in obtoženi

¹³ "Morda nisem pravičen, ampak potrpite, pogledite kako postajam učen."

Človek kot produkt strasti in porivov - telo ni krivo, če greši duša

možnost, da se upre avtoriteti - lahko so preklinjali in demonstrirali. Cilj je bil tako dosežen - država je dobila priznanje in obenem tudi bolj pohlevne državljane, ki so dobili priložnost, da so v anonimnosti množice poslali kralja v povratno smer.

Kazen se preusmeri na dušo

Kazen je okrog leta 1760 letela na dušo, ne več na telo posameznika. Telo ni bilo več osnova spektakla, pozornost javnosti se je preusmerila na sodni proces in kazen. Fizična bolečina ni bila več na prvem mestu - giljotirance in obešence so pred dejanjem samim omamili. Pri tem procesu ni šlo za sočutje, temveč bolj za novo pojmovanje koncepta zločina, ki naj bi bil proizvod strasti, instinktov, porivov, okolja in dednosti. V tej luči res ni imelo smisla kaznovati telesa - grešila je vendar duša. Sodni proces se preusmeri iz iskanja krivde in želje po priznanju v iskanje vzročnosti - *zakaj je posameznik to naredil, kakšen pomen ima to dejanje zanj?* Sodišče na koncu odloči, kaj je najbolje za posameznika - kakšen tip korekcije (in ne več kazni) bo zanj najboljši. Svojo oceno utemeljijo na treh osnovah - znanju o kaznivem dejanju, znanju o obtožencu in znanju o pravu.

Namesto, da bi kaznovali, bomo poskrbeli, da se zločin ne bo dogajal

Od kaznovanja proti nadzorovanju

V poznem 18. stoletju se počasi prične proces, kjer državni aparat ni več nujno usmerjen na kaznovanje zločinca, ampak prične s postopkom nadzorovanja. Bolje organizirani policijski aparat, boljša statistična preglednost, večje bogastvo in moralne vrednote omogočijo ta prehod. Ko kradeš, ne kontriraš več državi, temveč se obnašaš anti-socialno. Razvijejo se neformalne norme. Gre za majhen preskok od točke, kjer nekdo krade in se ostali, razen države, za to ne menijo, do točke, kjer kradeš in si zato družbeni sovražnik. Rodi se družba, ki noče kaznovati manj, temveč bolje in bolj "zdravo". Zločin je sedaj označen in kategoriziran. Kaznovanje pa je osnovano na šestih pravilih:

6 pravil kaznovanja

- ✿ *Minimalna količina (ang. minimum quantity)* - kazen mora biti hujša kot prednosti, ki jih lahko pridobiš, če ti zločin uspe.
- ✿ *Zadostna idealnost (ang. sufficient ideality)* - bolečina in vizija kazni mora biti moteča za bodoče kriminalce. Bati se morajo bolečine, ki jih lahko doleti.
- ✿ *Lateralni učinki (ang. lateral effects)* - kazen mora vplivati tudi na ostale, da si ne želijo storiti zločina (kazen z vzgledom).
- ✿ *Popolna gotovost (ang. perfect certainty)* - kazen bo vedno sledila zločinu.
- ✿ *Splošna resnica (ang. common truth)* - dokazni material ocenjujemo po splošno priznanih metodah.
- ✿ *Optimalna specifikacije (ang. optimal specification)* - kazen je napisana na kožo zločincu in upošteva njegovo bogastvo, zlobnost ipd. [Foucault, 95, str. 94-99]

Kazen ni več sama sebi namen

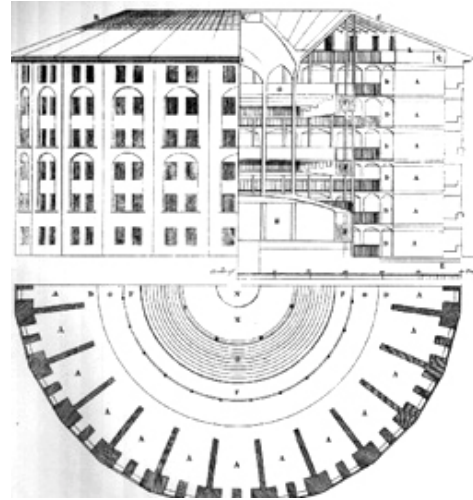
Razvije se zaporni sistem kot logični podaljšek teh pravil. Plod kaznovanja je sedaj *pridrzanje, delo* (kot moralna aktivnost in izvor poceni delovne sile) ter režim *čistosti in pobožnosti*. Telo postane poslušno - je material, ki ga lahko izboljšamo in s pridom

**Poslušna telesa
v vse totalne
institucije**

**Koncept
Panoptikuma**

uporabljamo. Koncept poslušnih teles se širi iz zaporov na totalne institucije v celoti - telo postane mehanski podaljšek moči - vojaki korakajo, delavci za tekočim trakom imajo svoja mesta, urnike in obrtna znanja, učenci morajo sedeti pravilno. Nadzor postane vseprisoten in se vrši 24 ur na dan. Temu namenu se podredi tudi arhitektura. Jeremy Bentham si izmislil *Panoptikum*:

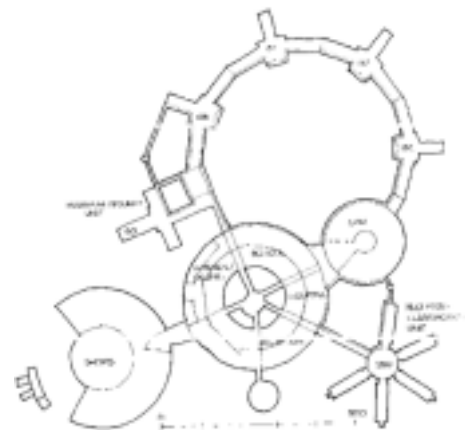
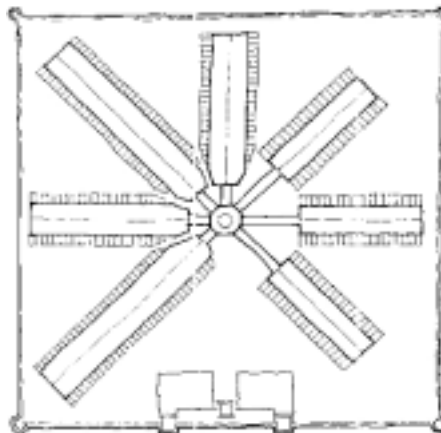
n.b. Struktura kroga. Nadzornik na stražnem stolpu na sredini stalno opazuje posameznika. Luč je urejena tako, da se silhete zapornikov jasno odčrtavajo na temnejšem ozadju. Posamezniki so zaprti in obenem povsem individualizirani. Komunikacija z njimi ne obstaja, so le predmet opazovanja. Gneča je odpravljena. Oblast je vidna in nepreverljiva (Bentham). *Vidna* - posamezniki vedno vedo, da so opazovani, in *nepreverljiva* - nikoli ne vedo, če so opazovani ravno zdajle. Ta tehnika razoseblja oblast. Nadzoruje lahko kdorkoli iz kakršnih koli razlogov. Tudi javnost, kar pripelje do tega, da se oblast ne more spreobrniti v tiranijo. Prav tako se nikoli ni potrebno zatekati k nasilju. Posamezniki, ki vedo, da so nadzorovani, prevzamejo mehanizme prisile nase.

**Zapori kot
uspešna
institucija**

Če gledamo zapor kot totalno institucijo, ki je bila zasnovana zato, da bi "poboljšala" poredne državljane in jih pripravila na svež začetek v družbi, si lahko samo ogledamo podatke o povratništvu, pa bo očitno, da imamo opravka s popolno polomijo. Država iz tega sklepa, da premilo kaznuje in poostri sankcioniranje.

Foucault postavi vse skupaj na glavo in trdi, da so penalne institucije optimalno funkcionalne, zato ker:

Razslojevanje**Zapor ojača patologijo**

- ✿ *Omogočajo jasno razslojevanje, ki posredno jasno kategorizira družbo – ker vemo, da mora skupina zato, da deluje imeti jasne meje in skupnega sovražnika, nam zapor prav to omogoča. Če zapornikov ni dovolj, lahko npr. začnemo sovražiti Bosance.*
- ✿ *Zapor in njegova subkultura ojačuje disocialnost in kriminalno aktivnost, ne pa je omejuje. Raziskave to potrjujejo. S stališča penološke institucije je to seveda hvalevredno dejanje, saj nikoli ne ostanejo brez strank, ki so nujne za obstoj institucije kot take. Zapor tako poskrbi za svoj obstoj, zraven pa pomaga še judiciarnemu aparatu. Ta navidezna nefunkcionalnost pa je poleg tega še ponudila odskočno desko mnogim gibanjem, ki na videz delujejo proti penološkim institucijam, po drugi strani pa je zapor za njihov obstoj nujen. Ta gibanja so obenem omogočila tudi razvoj platforme, ki bazirajo na družbi, in so si za referenco in razlog za obstoj izbrale ravno institucijo, ki bi jo rade zamenjale.*

[Horrocks, 111-120; Pratt; Eribon]

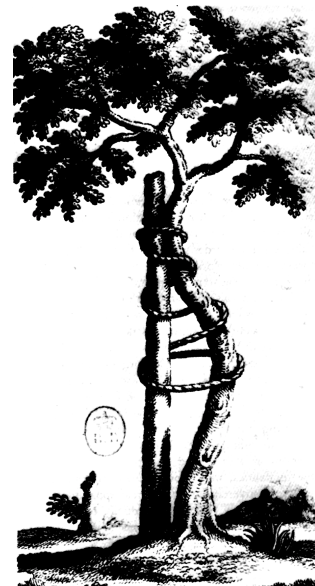
Tudi v *Surveiller et punir. Naissance de la Prison* je Foucault premešal filozofske tekste in poročila ter opise iz policijskih arhivov (tako kot je to počel v *Naissance de la clinique* in *Historié de la folie à l'âge classique* z medicinskimi viri).

Odzivi na *Surveiller et punir***Panoptikum postane splošno sprejet pojem**

Knjiga je bila dobro sprejeta in uvodni opis mučenja iz 18. stoletja je velikokrat citiran. Ideja Panoptikuma je skozi čas pridobila pridih univerzalnosti in le malokdo še ve, kdo je bil Jeremy Bentham, človek, ki si je koncept v resnici izmislil. Arhitekturo Panoptikuma pa je Foucault uporabil kot simbol vsevidnega očesa oblasti. Ta koncept se ne nanaša zgolj na zapore, temveč na vse totalne institucije (norišnice, kasarne, samostane, dijaške domove ipd).

Foucault je *Nadzorovanje* videl kot knjigo, ki bo pripomogla v boju proti sistemu vsesplošnega nadziranja. V nekem intervjuju je opisal svoja dela:

»..if people are willing to open them and make use of such and such a sentence or idea, of one analysis or another, as they would a screwdriver or a monkey wrench, in order to short-circuit or disqualify system of power, including even possibly the ones my books come out of, well, all the better.«¹⁴[Eribon, 237]

¹⁴ "Če so jih ljudje pripravljeni odpreti [moja dela] in uporabiti idejo, stavek ali analizo, tako kot bi uporabili izvijač ali francoski ključ, zato, da iztirijo ali izničijo sistem moči, morda celo tistega, iz katerega prihajajo moje knjige, še toliko bolje."

**Krožna logika,
vpliv človeka*****Kritike Surveiller et punir***

Osnovna kritika, ki leti na knjigo, je, da Foucault uporablja krožno logiko - to, da so zapori neuspešni, dokazuje s tem, da so uspešni. Odgovor je poznal pred vprašanjem. Poleg tega se zdi, da vztrajno zanemarljivo vpliv človeka pri spreminjanju družbe ter tako lahko pride le do zaključka o teoriji zarote (človek, ki je nemočen v kolesju, vsi smo nadzorovani).

Dogodki po letu 1970

V času od leta 1970 do njegove smrti Michel ne zapusti več budnega očesa javnosti. Postane *rock zvezda* svojega časa. Naenkrat se spozna s kopico ljudi in družijo se z intelektualci, ki obsegajo skrajnosti miselnosti tistega obdobja.

**Komite za bitko
za rasne pravice
manjšin**

Leta 1970 je s Sartrom, Jeanom Genetom in drugimi ustanovil komite, ki naj bi se boril za rasne pravice manjšin. Ta komite je bil pomemben iz več razlogov – Sartre in Foucault sta se prvič v življenju pogovarjala v živo (pred tem sta se vedno blatila preko časopisov), tudi Michel in Genet sta se prvič srečala v živo – Foucault je bil že dalj časa navdušen nad homoseksualnim zapornikom brez dlake na jeziku. Razen interesa v boju proti zatiranju manjšin, nista imela kaj dosti skupnega, a sta se vseeno nekako ujela. Povod za osnovevanje komiteja je bil v bistvu smešen (ampak samo na ironičen način). Nekdo je po nesreči ustrelil nekega Alžirca, ker je ta težil njegovi prijateljici. Ljudje so to takrat dojeli kot gnusen rasni incident, v bistvu pa je bilo vse skupaj precej trivialno. Leta 1972 so Foucaulta in Geneta med drugimi zaprli zaradi demonstracij ob sumljivi smrti nekega alžirskega delavca. Michela so skupaj s Claudeom Mauriacom zaslišali, bežno pretepli in zadržali do polnoči. Časopisi so še več dni po tem glodali to kost.

**Politizirani sodni
proces**

Michel v tistih časih ni pripadal nobenemu političnemu gibanju, res pa je, da se je veliko družil z maoisti (Daniel Defert je bil član). Prisoten je pri več sodnih aferah – predvsem v primerih kjer je šlo za (morda zgolj navidez) primere buržoazije proti delavskemu razredu. Velikokrat je šlo v teh primerih bolj za politične obračune med malimi povzpetniki na obeh straneh. V začetku leta 1972 je v majhnem rudarskem mestecu umrla 16-letna punčka. Osumljen je bil nek odvetnik. Delavci so zahtevali zanj še posebej stroge ukrepe, čeprav ni bilo očitno, da je bil on storilec.

Razplamtele so se polemike, ki tipično človeško niso več zadevale tega primera, temveč vprašanja tipa: »*Kako dolgo bomo buržoaziji dopustili, da nas tako gnusno zatira?*« in podobne oslarije. Mesto se je dvignilo na noge, Foucault in Sartre pa sta šla gledat, kakšna je situacija. Michelu se je zdelo fino, da ljudje tako natančno preučujejo dani proces. Relativno trivialen dogodek je postal središče političnega življenja. Strukture moči so se menjale. Kot vemo, je Michel nekaj podobnega predvidel v svojih delih (glej tretje poglavje - moč). V tej konkretni aferi Foucault ni počel bogve kaj – prišel je in si ogledal mesto zločina ter se spokal. Njegov odnos je bil ambivalenten – ni bil preveč naklonjen člankom, ki so vnaprej obsodili nekoga brez vseh dokazov, po drugi strani pa je bil navdušen nad tem, da so se ljudje aktivno vključili v kazenski proces in ga tako naredili bolj nepristranskega in objektivno poštenega.

Neomejen
dostop do
objektivnih
informacij

Libération

Leta 1971 je Foucault ustanovil preiskovalno komisijo, ki naj bi ščitila novinarje in jim omogočila dostop do informacij, ki jih vlada noče objaviti. Zbirali naj bi novice o gibanjih in nemirih ter jih skupaj s fotografijami posredovali časnikom. Ta komisija je kasneje prerasla v časnik *Libération*, ki so ga ustanovili skupaj z maoisti. Njegov urednik je bil Sartre. S časnikom so hoteli končno dati »glas ljudem« O tem bi lahko rekli marsikaj, npr:

Someone was watching him.

It was a water buffalo.

[...]

At the other end of the string was a man, ankle deep in the mud of the field. He had a broad straw hat, like every other buffalo-holder.

[...]

'You see those armies over there?' he said.

The buffalo holder concentrated his gaze.

'Yes,' he decided

'They're fighting for you'

The man did not appear moved by this. The water buffalo burped gently.

'Some want to see you enslaved and some want to see you run the country, or at least to let them run the country while telling you it's you doing it really', said Rincewind. 'There's going to be a terrible battle. I can't help wondering... what do you want?'

[...]

*Finally the man said: "A longer piece of string would be nice"*¹⁵

[Pratchett, 287]

»Kronika
delavskega
spomina«

Ustanovili so torej uredniški odbor in hoteli narediti osvobodilne komiteje po Franciji, ki bi lahko vplivali na vsebino časnika. Foucault je pisal kolumen z naslovom »Kronika delavskega spomina«, v kateri naj bi delavci spomnili sami sebe na pogumne bitke, ki so jih kdaj borili in izborili. Vsakdo iz delavskega razreda naj bi v sebi nosil seme upora, ki ga je potlačil, ta kolumen, pa bi ga pribezal na površje. Michel je hotel biti udeležen pri časniku: ni mu bilo dovolj, da bi njegovo prestižno ime uporabljali ali pa da bi vsake toliko časa napisal kak članek. Hotel je biti v središču dogajanja, pisati članke, delati raziskave, se mešati z delavsko kasto. Kmalu je dojel, da ne bo imel dovolj časa, da bi stalno visel v uredništvu, pa tudi mlajši uredniki se ga niso ravno veselili, zato so njegove ideje o časopisu ostale bolj na nivoju idej. Napisal je par člankov in to je bilo to. Poleg tega se je uredniški odbor poskušal *oduzadi štihnt*¹⁶ in splezat drug čez drugega. Čez par mesecev bi se vzajemno pokopali, če bi imeli politično moč (po besedah Mauricea Clavela). Foucault je zato dosti več pisal za *Le Nouvel Observateur* (zanj je pisal tudi Didier Eribon, avtor zelo dobre Foucaultove

¹⁵ Nekdo ga je opazoval. Bil je vodni bivol. [...]

Na drugi strani vrvice je stal moški, do gležnjev pogreznjen v blato. Kot vsak paznik bivolov je imel tudi on širok slamnik. [...]

»A vidiš tisti vojski tam?« ga je vprašal. Čuvaj bivolov se je osredotočil v daljavo.

»Ja,« se je odločil.

»Oni se borijo zate.« Možakar se ni zdel preveč ganjen. Vodni bivol je nežno rignil. »Eni bi radi, da bi ostal zasužnjen, in drugi bi radi, da vodiš državo oziroma da pustiš njim, da vodijo državo, medtem ko ti razlagajo, da jo vodiš ti,« je rekel RinceWind, »Krvava bitka bo. Ne morem si pomagat, da te ne bi vprašal... kaj pa ti hočeš?« [...]

Po dolgem času je rekel »Daljša vrv bi se mi prilegla.«

¹⁶Torej, dokaj zahrbtno so se poskušali poklat ter obenem svetu pokazat, da je tisti drugi kriv za vse (tisti drugi pa je definiran kot kdorkoli, ki ni jaz).

biografije). Časopis se je po naravni poti spremenil v politično agitatorski pamflet.

Reakcije na Collège de France

Učitelji na Collège de France so se zgražali nad Michelovimi izpadi – videli so ga na demonstracijah skupaj s Sartrom, videli so ga pred zapori in v bitkah s policijo. To jim ni bilo po godu. Po drugi strani pa je bil Foucault izvrsten učitelj in je sodeloval v življenju univerze vsaj toliko kot ostali profesorji. Svojo učiteljsko vlogo je jemal zelo resno in ponavadi ni vsiljeval univerzi svoje druge plati na kakršenkoli način. V letih 71 - 75 je predaval o »volji do moči«, »penalnih teorijah in institucijah«, »kaznovalni družbi«, »moči psihiatrije« in »abnormalnosti«. V letih 75/76 je predaval predmet z naslovom »družbo moramo braniti«, kjer je predaval o vojnih modelih v politični misli. V letih 77/78 je predstavil analizo »uravnavanja populacije«. Od leta 78 do smrti pa je predaval teme, ki so se dotikale zgodovine seksualnosti. Poleg predavanj je vodil seminarje, ki jih je hotel omejiti bolj kot predavanja, zato da bi imel boljši kontakt s študenti. Vsakič je nanje prišlo več sto ljudi. Collège de France mu ni dovolil v resnici omejiti vstopa, saj so bile vse dejavnosti javne. Michel je poskušal vse mogoče – dobival se je z določenimi skupinami za več mesecev vnaprej, seminarje organiziral po kavarnah itn. Skupina, ki jo je porabljal za raziskovanje je bila ocenjena kot elitna in ljudje so poskušali priti vanjo na vse različne načine – razvile so se spletke, manipulacije, študentje so poskušali diskreditirati druge itn. Nikoli ni imel asistenta v strogem smislu, z veseljem pa je sodeloval v timu in veliko delal z dvema raziskovalcema, ki mu jih je Collège dodelil. Timsko delo je bila edina stvar, ki jo je zavidal ameriškemu sistemu, in to tudi velikokrat omenil ostalim.

Program predavanj na CdF

Zgodovina seksualnosti

Španija 1975

Septembra 1975 je skupaj z Yvesom Montandom in drugimi znanimi Francozi odpotoval v Španijo, kjer so kanili protestirati proti usmrtni politične opozicije Francovemu režimu.

Michelu se prirejanje tiskovne konference v Franciji ni zdelo dovolj drastično, hotel je nekaj s pridihom nevarnosti – govor na španski TV. Španska vojska jim je to preprečila in jih deportirala skupaj z japonskimi turisti. Foucault je, jasno, ponorel, in ko so mu hoteli odvzeti kopije izjave za televizijo, se je hotel tepst s policaji. Kasneje je v intervjuju za *Libération* povedal:

Foucault hoče tepežkat policaje

»I consider that it is a cop's job to use physical force. Anyone who opposes cops must not, therefore, let them maintain the hypocrisy of disguising this force behind orders that have to be immediately obeyed. They must carry out what they represent, see it through to the end.«¹⁷ [Eribon, 265]

¹⁷ »Mislim, da je miličnikova služba to, da uporablja fizično silo. Vsakdo, ki jim nasprotuje, jim zato ne sme pustiti, da bi hinavsko skrivali to silo za ukazi, ki naj bi jih nemudoma ubogali. Tisto, kar predstavljajo, morajo izpeljati do konca«

Simone Signoret

Ta odnos je očiten v vseh Foucaultovih akcijah – uporništvo proti avtoritetam, ki je skoraj na nivoju hrbtenjače, refleksno. Franco je milostno dopustil, da upornike ustrelijo in jih ne nataknejo na kol, kot je bilo sprva predvideno.

Na tej poti sta Yves in Foucault sklenila tesno prijateljstvo, ki se je kasneje razširilo še na Simone Signoret. Stalno so se srečevali, hodili na prireditve, podpisovali manifeste. Foucault je Simone imenoval »moja punca« – »kosil sem z mojo punco«, »poklical bom mojo punco«. V pismih tistega časa je očitna ljubezen, ki jo je čutil do obeh [Eribon, 267].

Knobelspeiss

Skupaj so podprli Rogerja Knobelspeissa, ki je bil leta 72 obtožen na 15 let zavora zaradi ropa 800 frankov. Roger je dejanje zanikal. Ko so ga leta 1981 pogojno spustili, je takoj zagrešil nekaj ropov, ki jih je kasneje tudi priznal. V zaporu je napisal knjigo z naslovom *QHS: quartiers de haute sécurité*, kjer se že v posvetilu za pomoč zahvali Foucaultu in drugim. Michel napiše spremno besedo, v kateri kritizira penalni sistem: očita mu, da so stvari jasne – človek je obsojen na dolgo zaporno kazen, za katero zanika krivdo. Ker je glasen, ga dajo v najstrožji oddelek, in ker je v najstrožjem oddelku, to pomeni, da je nevaren. Če je nevaren v zaporu, je še bolj nevaren na prostosti. Torej je logično kriv za svoje dejanje. Nepomembno dejstvo je, da krivdo zanika, saj je dejanja sposoben.

Knobelspiess je bil leta 77 obsojen za nov rop in dejanje priznal. Obsojen je bil na pet let in *LeMonde* je opisal kazen kot povračilo za prejšnjo pomoto. Zaprošil je za predsedniško pomilostitev in jo dobil. Ko so ga leta 83 osumili ropa nekega oklepника, je desničarski tisk doživljal evforične izpade, kjer so se spraševali, kje so zdaj pogumni borci za pravice človeka, ki jih je tako grdo nategnil o svoji nedolžnosti. Foucault in Signoretova jim seveda nista ostala dolžna. V *libération* je Foucault napisal:

Foucaultov
odgovor na
obtožbe o
zaslepljenosti in
naivnosti

"Kaj se je zgodilo? Človeka so obsodili na petnajst let zaradi ropa. Devet let kasneje je sodišče odkrilo, da je bila kazen očitno prehuda. Takoj ko so ga osvobodili, so ga znova obtožili drugih dejanj. In naenkrat pravi tisk temu napaka, pravi, da so nas nategnili in nam oprali možgane. In o kom kričijo? Kričijo o ljudeh, ki so zahtevali bolj pravično pravico, proti ljudem, ki so rekli, da zapor ne spreminja zapornikov. Vprašajmo se par preprostih vprašanj. Kje je napaka? Tisti, ki so trdili, da je zapor namenjen kaznovanju in izboljšanju, govorijo o njej že dolga leta. Ali zapor kaznuje? Verjetno res. Ali izboljšuje? Zagotovo ne. V njem ni rehabilitacije, urjenja, temveč zgolj ojačevanje delikventnega vzdušja. Nekdo, ki gre v zapor zaradi kraje nekaj tisoč frankov, bo mnogo bolj verjetno prišel iz zapora kot gangster in ne kot pošten državljan. Knobelspiessova knjiga to lepo pokaže – zapor znotraj zapora, najstrožji nadzor zagotovo proizvede besnega človeka.

Zgodovina
seksualnosti kot
logično
nadaljevanje
Nadzorovanja in
kaznovanja

Razvoj
psihoanalize in
»seksualna
revolucija«

»Zakaj se
neprestano
ukvarjamo s
seksom?«

Kar pa se tiče tistih, ki mislijo, da je zločin storjen danes zadostno opravičilo za kazen včeraj, trdim, da so nesposobni treznega razmisleka." [Povzeto po Eribon, 269]

Junija 79 je skupaj s Sartrom, Montandom in Simone Signoret prosil predsednika za vietnamske begunce, ki so si želeli priti v Francijo. Kasneje je sodeloval v demonstracijah, ko iz tega ni nastalo nič.

Leta 80 je skupaj z 20.000 ostalimi spremljal žalno povorko, ko je Sartre umrl.

Zgodovina seksualnosti - Histoire de la sexualité

Niti eno leto po *rojstvu zapora* je Foucault napisal prvi del *Histoire de la sexualité*. Povezava med deli je očitna. Oba se tikata moči in njene uporabnosti. V *Surveiller et punir* je pokazala, kako moč prežema in nadgrajuje družbo, v *Zgodovini seksualnosti* pa se je ukvarjal predvsem z rituali, ki omejujejo telesa, z napravami, ki povežejo seksualnost z mehanizmi moči.

Foucault si je že dolgo želel, da bi napisal knjigo o seksualnosti nekako od leta 1960. Vedno pa se je soočal s čisto praktičnimi problemi – viri praktično ne obstajajo. Po letu 1968 se je spet pričel ukvarjati s to idejo, razlogi pa so bili preprosti – razcvet psihoanalize in zato debate o seksu. Vsi so govorili o seksualnosti, se zgražali nad tem, kako omejena je bila zaradi buržoaznega moralizma (pozoren bralec se bo spomnil da so še nekaj let nazaj isti ljudje označili homoseksualnost kot hedonističen produkt buržoazije / vladajočega razreda. Hmm, moralni hedonisti, zanimiv koncept). Mnogi so trdili, da nas je Freud osvobodil lažne morale. Drugi so trdili, da je ta stavek izrečen na tako konformen način, da je ta revolucija tako zelo *mainstream*, da je morda psihoanaliza sama postavila nove temelje morali – temu, kar lahko rečemo, in tistemu, kar ne smemo. Torej seks se skozi pogovor o sebi ni sprostil, kvečjemu bolj je postal omejen, saj je prišel pod drobnogled ljudstva. V knjigi pravi da bi rad:

»raziskal družbo, ki se javno krivi za svojo hinavščino, na široko razpreda o svoji tišini, zelo podrobno opisuje stvari, o katerih ne govori, zanika moč, ki jo uporablja, in obljublja osvoboditev pred zakoni, ki ji omogočajo delovanje.« [Foucault, 78, str. 8]

Vprašanje torej ni v tem, zakaj zatiramo seks, ampak v tem zakaj se s tako ihto sprašujemo, zakaj ga zatiramo? Bolj preprosto - normalno je, da se vprašamo, zakaj je bil seks tako dolgo povezan z grehom, še bolj zanimivo pa je vprašanje, zakaj se danes počutimo tako zelo krive za to, da je včasih bil.

Foucaultov odnos se je spremenil – tu ni več preučeval načinov, kako prečistiti diskurz in ga narediti jasnega, tu gre za vprašanje, kaj sploh sili ljudi v dialog, kaj je tisto, kar zahteva debato na prvem mestu? Seks se tu zdi ravno pravšnja tema, ker diskurz o seksu od 16. stoletja naprej ni bil zatiran, ampak kvečjemu voden v »prave« smeri – rodila se je znanost o seksualnosti.

La volonté de savoir

[Povzeto po Eribon, Gutting, Horrocks, Foucault]

Kot smo že rekli, je Foucault poskušal razložiti *izkušnjo* seksualnosti v zahodnjaški družbi. Rojstvo ter rast *seksa* in *seksualnosti* kot objekta vpeta v zgodovino. Vprašanja, ki si jih postavlja, so: *zakaj pravimo, da smo seksualno zavrti? Zakaj razkrivamo dejstvo, da seks skrivamo, in zakaj kar naprej govorimo o njem?*

Spoved

Od renesanse naprej je zahodnjaška kultura razvila novo tehniko ojačevanja morale in ponotranjanja socialnih norm. Ta tehnika je še posebej uporabljana v povezavi s seksualnostjo. Gre za koncept *spovedi*. Humanistične znanosti vzamejo spoved za svojo -

psihologija in medicina si prisvojita telo kot objekt raziskave, spoved pa postane praktično nadomestilo resnice. Tisto, kar je res, ni več tako pomembno kot to, kar odkrijemo z razkrivanjem duše. Vzhod razvije *ars erotica* - erotično umetnost, ki se osredotoča na užitek. Zahod razvije *scientia sexualis* - znanost o seksu, ki je namenjena nadzoru in obvladovanju telesa bolj kot raziskovanju užitkov, ki jih lahko le-to ponuja.

**Ars erotica vs.
Scientia sexualis**

**Seksualnost pod
lučmi žarometov**

Vprašati se moramo, ali je bil seks kdaj v resnici zatrt in cenzuriran. Nobenega dvoma ni, da je bil prepovedan, ampak ravno ta prepoved ga je pripeljala pod žaromete - v diskurz. Z drugimi besedami - ko govorimo o tem, zakaj o seksu ne govorimo, še vedno govorimo o seksu. Razprave so vedno bolj obširne in pogoste, in vsako, še tako majhno podrobnost, moramo spovedati, jo eksorcirati.

Proti koncu 18. stoletja seks postane nekaj, kar moramo *predpisati*, ne več samo soditi. Pojavi se ideja kontroliranja populacije - seksualnost postane ekonomski in politični problem. Država ne mara več razvratnih bogatašev. Otroci naenkrat pridobijo atribut seksualnosti. To pripisovanje spola se kaže v organizaciji šol, arhitekturi internatov in strukturiranju prostega časa, da otroci ne bi razmišljali o seksu. Diskurz o seksualnosti je sicer razdrobljen, vendar vedno bolj vseprisoten - v demografiji, biologiji, medicini, psihiatriji, psihologiji, pedagogiki ...

Vsajanje perversnosti

Cerkev poveže seks in norost

Krščanska morala *vsadi* idejo *perversnosti*. Seksualno odklonskost začnejo v 19. stoletju povezovati z mentalno boleznijo. Cerkev pa naslika le štiri mogoče seksualne vloge - histerična ženska, perversni odrasli, otrok, ki masturbira, in običajen par, ki pripomore k nadaljevanju rase. Vsakdo spada v eno izmed kategorij. Če torej nisi srečno poročen in nimaš otrok, si lahko samo še *perversen*.

Medicina doda svoj lonček

Medicina vključi v svoje vrste tudi seksualno odklonskost - kot npr. masturbacijo, sodomijo in homoseksualnost. Za vzgled si vzamejo buržoazno družino - vse, kar bi bilo za njih neobičajno, postane odklonsko. Medicina razvije koncept *homo-sexualisa* - homoseksualnost ni več samo prepovedano dejanje, zdaj ima homoseksualec osebnost s celotno anamnezo in morda tudi drugačno fizionomijo (i.e. morda je spaček na neki nevidni ravni). Kraft-Ebing in drugi s članki in knjigami označijo diskurz o perversnosti v psihiatriji. Homoseksualnost je nekaj, kar moramo zdraviti - najbolje, da izumimo tablete, ki bodo pomagale.

Koncept homo-sexualisa

homoseksualec osebnost s celotno anamnezo in morda tudi drugačno fizionomijo (i.e. morda je spaček na neki nevidni ravni). Kraft-Ebing in drugi s članki in knjigami označijo diskurz o perversnosti v psihiatriji. Homoseksualnost je nekaj, kar moramo zdraviti - najbolje, da izumimo tablete, ki bodo pomagale.

V dvajsetem stoletju se represija počasi dviga in seks simbolizira osvobajanje. Pa vendar se vračamo nazaj - z velikim pompom silimo seks nazaj na odrske deske - presenetljivo je, s kako ihto "osvobajamo" seks.

Kritike na *La volonté de savoir*

Seks ni zgolj religiozni ritual

Najbolj neposredna kritika se tika koncepta spovedi, ki ga premočno veže na cerkev. V tej luči Foucault seksualnost zreducira na religiozni ritual. [Horrocks, 130]

Zanikanje Lacana

Z zgodovino seksualnosti Foucault prekine še z eno tradicijo – njegove prejšnje knjige se opirajo na Lacanovo psihoanalizo, tu pa jo zanika. Vedel je, da ga bodo s tem dejanjem obtožili, da ne loči med dobrim in slabim, da se obnaša, kot da so ljudje, ki bi radi cenzurirali in zatrli, isti kot ljudje, ki mislijo, da bi se morala seksualnost osvoboditi teh omejitev. Stvar pa - kot vedno - ni tako preprosta. Obe stališči sta medsebojno odvisni in ne moreta obstajati drug brez drugega. Če ponazorimo s preprosto primero – ko literarni kritik oceni neko knjigo kot umetnost, lahko njegovo mnenje zanikamo ali pa se strinjamo z njim. V vsakem primeru potrebujemo njegovo mnenje, saj je naše odvisno od njega, četudi se ne strinjamo. Nekdo mora definirati umetnost. V Foucaultovem primeru gre za isto stvar – čeprav obe strani prideta do nasprotnih zaključkov uporabljata za svojo logiko isto osnovo centralizirane moči, isto sodno - politično zasnovo, torej sta v osnovi isti.

Kritika ljudi, ki jih je prej častil

Zgodi se zanimiv preobrat – Foucault, ki *Les Mots et les choses* zgradi na Lacanu (in Levi-Straussu) sedaj prične križarsko vojno proti njemu. In spet ne samo to, postavi se tudi naproti vsem, ki so se že ločili od Lacanove psihoanalize – freudovskemu marksizmu, teorijah o poželenju (npr. de Sade - čeprav je bil Michel v mladih letih navdušen nad njim in ga predaval na Švedskem). Vsi so vpleteni v isto kolesje znanja in moči, ter zato ne morejo biti niti objektivni niti točni. Najti moramo skupno točko, tisto, kjer so se te poti tako močno razcepile, in Foucault trdi, da jo lahko najdemo v krščanski doktrini spovedi. Spoved je bila in še ostaja edini standard diskurza o seksualnosti. Seveda se je spremenila od svojih začetkov. Uvajanje protestantizma, pedagogike 18. stoletja, medicine 19. stoletja jo označi in ji odvzame del ritualizma, ki jo spremlja, kar ji samo omogoči, da se razširi. Samo čas loči spovednico in psihoterapevtski kavč. V obeh poklicih obstaja zelo očitna želja po tem, da bi ljudje govorili o seksu. [Eribon, 272]

Akademski svet precej sovraženi. Vsi ostali navdušeni.

La volonté de savoir, prva knjiga v seriji, se je ukvarjala s temi vprašanji. Napisana je bila provokativno, in zato morda ni doživela sprejema, kot si ga je Michel želel – ker je kritiziral praktično vse, so ga praktično vsi takoj zasovražili. Tisk jo je sprejel toplo, sledili so intervjuji in članki, Foucaultu pa se je zdelo, da so bili vsi okoli njega nekako nezadovoljni, in da nihče ni razumel bistva. Seveda je bil še vedno dobri stari zopni Foucault – ko je Baudrillard napisal knjigo z naslovom »Forget Foucault«¹⁸, je suho odvrnil, da bi imel sam več problemov, da bi se sploh spomnil Baudrillarda. [Eribon, 275]

Michelu se je torej zdelo, da ga nihče ne razume ali ceni – vseeno pa je *La volonté de savoir* ena najbolj prodajanih Foucaultovih knjig – leta 1989 je bila prodana v več kot 100.000 izvodih.

Iran**Volja ljudi je Islam.**

Leta 1978 odpotuje v Iran kot reporter za neko italijansko revijo. Morda tudi zato, ker si je želel oditi iz Pariza, ki je po njegovem mnenju tako slabo sprejel *La volonté de savoir*. Vemo, da je Foucault veliko pisal za različne časnike – *Le Nouvel Observateur*, *Libération*, članke povezane z GIP, tako da mu vloga novinarja ni bila povsem tuja. Foucault je imel večletno zgodovino vpletanja v dogodke v Iranu, že preden je odpotoval tja. Zdelo se je da ljudje hočejo le eno stvar: islamsko oblast. Torej konec nazadnjaške šahove vladavine. Ostal je le en teden, prišel nazaj v Pariz, napisal štiri zelo dobre članke in povzetek, ki ga je objavil v *Le Nouvel Observateur*.

Homeini in Michel

Ko je oktobra 78 v Francijo prišel Ayatollah Homeini, ga je prišel obiskat tudi Michel, ki je bil prepričan, da je Homeini tisto, kar bi bilo najbolje za Iračane. Ayatollah je seveda svojo politiko zastavil ostro – nobenih kompromisov s Šahom, ki mora takoj odstopiti z oblasti. Ljudje so bili navdušeni nad njim, Michel ga je opisal, ne kot politično moč, temveč kot skupno točko kolektivne zavesti – ljudje so ga imeli za svetnika. Seveda je Foucaulta čisto iz profesionalnega stališča zanimalo, kako bo Iran izvedel revolucijo – bo dopustil priliv moči od zunaj, kako se bodo strukture moči reorganizirale ...

Še enkrat je odpotoval v Teheran in zopet objavil serijo člankov svojih razmišljanj, anekdot in intervjujev. Članki so vzpodbudili veliko polemik, tudi s strani Iračanov, ki si niso želeli islamske vladavine s svojimi striktnimi zakoni in rahlo seksistično obarvanim odnosom do žensk.

¹⁸»Pozabite Foucaulta“

Ko se je leta 1979 Homeini zmagoslavno vrnil v Iran, je Foucault o tem pisal. Jasno je, da si je takrat večina ljudi želela, da bi šah pogorel, nihče pa ni pretirano razmišljal o tem, kakšna bo prihodnost. Skoraj takoj po

Homeinijevi vrnitvi so se začele usmrtitve in sodni procesi, ki so se spreminjali v krvave kopeli. Nekateri bivši maoisti so Michelu očitali podporo Ayatollahu, češ »zdej pa maš, k si podpirou prasca.« Po neki skrivnostni logiki, naj bi bil Foucault kriv za dejanja drugih, predvsem bi iz njihovih člankov morali razbrati, da se Foucaultova podpora Homeiniju prevede naravnost v javne eksekucije.

Michel je seveda takoj javno pokazal svoje neodobravanje, po drugi strani pa je poslal tudi pismo Mehdiu Bazarganu, tedanjemu premieru islamske vlade, ki mu je očital tak razplet v Iranu. Kasneje je objavil še nekaj člankov, ki naj bi razjasnili njegovo pozicijo in aktivno podpiral iransko opozicijo.

Kritika, ki ga je doletela ob njegovi poročevalski »napaki«, ga je še bolj zamorila, ker je imel občutek, da ga, v kombinaciji z *La volonté de savoir*, ljudje sploh ne razumejo več. Odločil se je, da se bo odkupil z delom – napisal bo povzetek zgodnje krščanske literature. Poleg tega dela pa je bil preokupiran tudi s tiskarniškimi posli. Prepričan je bil, da prevelika naklada strokovnih knjig povzroča le težave – prebere jih preveč ljudi, ki jih ne razume in potem težijo avtorju.

Michel se je hotel izogniti tem preglavicam. Zdelo se mu je, da je ključ resnost izbranega dela, po formuli – bolj ko je resno, manj ljudi zanima, ostanejo le tisti, ki so dovolj čudni, da jih to zelo zanima in potem ne komentirajo neumnosti. Poleg tega se je noro skregal s svojim urednikom, ki je v nekem intervjuju morda rekel nekaj proti Michelu, vsaj Foucault je tako mislil. Začel je iskat novo založbo, vendar je potem ostal pri svoji stari iz moralnih razlogov (pred leti so sofinacirali neki njegov projekt v zameno za ustni dogovor, da bo objavjal pri njih). On in urednik pa se nikoli nista povsem spravila.

»Mene nihče ne razume...«

**Dekadenc
zavlada na
znanstvenem
področju, si misli
Foucault**

V tistih časih je bil obseden s propadom znanstvenega raziskovanja. Poljudnoznanstvene površno napisane knjige so preplavile knjižne police, vsakdo je govoril, kar je hotel o zgodovini, nihče je ni več kritično ocenjeval, si je mislil Foucault. Kritike se ne tikajo več dela, ampak politične korektnosti ali usmeritve, ki je v tistem hipu ugodna. Nihče ne komentira več knjig, temveč njihove avtorje, ali pa piše neke medle komentarje, prirejene splošnemu zadovoljstvu, si je rekel. Avtorji pa ne raziskujejo več.

Čeprav se po Tuniziji nikoli več ni odselil iz Pariza pa je vseeno veliko potoval. Leta 78 je odpotoval na Japonsko, kjer se je udinjal kot zen budistični menih. Meditacija se mu je zdela komplicirana.

Ameriška paranoja**Amerika**

Največji vpliv pa je nanj naredila Amerika. Tja je prvič odšel že leta 70, ko je njegova predavanja v francoščini poslušalo samo kakih 100 ljudi. Leta 72 je obiskal zapor v Attici, ki ga je pritegnil s svojim »disneylandskim« vhomom in mašinerijo, ki se je skrivala znotraj. Ameriški penološki sistem ga je zelo zanimal in jasno je bilo, da se bo še kdaj oglasil, npr. leta 73, leta 75

dvakrat, od tega enkrat na Berkeleyu. Konec leta 75 je že predaval pred več tisočglavo množico in imel javno debato z Ronaldom Laingom, očetom anti-psihiatrije. Ko je predaval o zaporu, ga je nekdo iz publike obtožil, da dela za francosko vlado in da je prišel v New York zato, da bi jo obvestil o radikalnem delovanju Američanov (stavek, ki je semantično pravilen in logično povsem nesmiseln). Michel je ponorel.

Kasneje ob debati med Laingom in Foucaultom je nekdo v dvorani vstal in zakričal:

«Lainga in Foucaulta je plačala CIA«, tokrat je Michel ostal hladen in odvrnil:
»Res je, vse razen mene plačuje CIA, mene plačuje KGB.« [Eribon, 312]

Foucault kriv za klošarke

Oktobra 80 je bil Foucault izredni profesor v Berkeleyu. Njegova predavanja so dosegala raven rock koncertov. Policija je morala odganjati znanja željne množice, saj ni bilo prostora. *Time Magazine* je napisal par strani dolg članek o njegovih predavanjih, kjer je z ironijo pisal o *kultu osebnosti*, ki ga gojijo oboževalci, in poudarjal, da njegove teorije profesorji na večini univerz kritično raztrgajo in obsojajo. Konzervativci ga niso marali ker je bil tako radikalen, marksisti, ker je bil tako »nihilističen«. Obtožili so ga celo, da je kriv za klošarke po ameriških cestah, češ da so se pojavile šele po njegovi analizi azilov. [Horrocks, 141]

V letih 81-83 so bila njegova predavanja druga najbolj obiskana sploh. Samo Lévi-Strauss je privlekel večje množice. Ameriški filozofi so ga še vedno večinoma povsem ignorirali. Ocenili so ga kot literata na nivoju Sartra ali Bergsona. Poslušali so ga zgodovinarji ali antropologi.

Študentje so ga imeli radi, vedno je imel čas za pogovor z njimi. Velikokrat so šli z njim na kosilo ali večerjo. Foucault sam pa je bil navdušen nad ameriški knjižnicami, ki so bile veliko bolj obširne kot francoske. Počasi je zaključeval *Histoire de la sexualité*, vendar se je tudi kasneje želel posvečati temam seksualnosti (morala v 16. stoletju ipd).

Hedonizem

Amerika je bila za Foucaulta fajn tudi iz drugih, čisto osebnih razlogov. V San Franciscu niso težil pedrom, ali pa jim vsaj niso težil tolik kot v Franciji. V Franciji so bili sprejemljivi samo mladi in lepi pedri, stare so zavračali. Končno je prišel nekam, kjer mu ni bilo treba skrivati svoje homoseksualnosti, hotel jo je izživeti do konca – savne, sado-mazo žurke, droge. Že v Parizu je gojil marihuano na balkonu, v Ameriki pa je

Zgodovina
seksualnosti -
kaj in kdaj

»eksperimental« z LSD-jem, opijem in kokainom. Opij je poskusil že prej - leta 78 ga je v Parizu povozil avto, ko je bil zadet. Amerika je bila zelo fajn za Foucaulta, bil je srečen, oboževan, zadovoljen s svojim delom in navdušen nad mesenimi užitki. Tam je tudi staknil AIDS.

Drugi del *Histoire de la sexualité*

Med prvim in drugim delom *Histoire de la sexualité* je minilo osem let. Drugi in tretji del sta izšla skupaj. Četrty in zadnji pa je bil skoraj dokončan, ko je umrl. Morda bi ga pisal še mesec ali dva. Problem, s katerim se je srečal, je bil predvsem ta, da so se delovne hipoteze spremenile. Po tem, ko je napisal *La volonté de savoir*, se je spraval na preučevanje krščanskih spovedi in zgodnjo literaturo. Raziskoval je, kako neka struktura moči zagotovi ne samo poslušnost, temveč tudi razgaljenje, spoved neki nadzorni strukturi.

Napisal je torej *Les Aveux de la chair* (famosni neobjavljeni četrty del - mesene spovedi), problem, na katerega je naletel, pa je bil, da krščanstvo ni pričelo s tovrstno politiko morale. Moralistična politika v odnosu do seksualnosti sega še pred krščanstvo. Nujno je bilo, da razišče osnove in začetke takega početja. Nastala sta *L'usage des plaisirs* (v slovenščino prevedena kot: **Uporaba ugodij**) in *Le Souci de soi* (v slovenščino prevedena kot: **Skrb zase**), drugi in tretji del zbirke. *L'usage des plaisirs* je študija seksualnega vedenja v klasični Grčiji ter z njim povezana moralno etična vprašanja tistega časa. Kako se medicinska in filozofska misel kaže skozi »uporabo ugodij« in se usmerja preko štirih osi – odnos do svojega telesa, do svoje žene, do mlajših fantov (*paidea*) in do Resnice.

Le Souci de soi, analizira kakšen vpliv je imela grška in zgodnja latinska kultura na seksualnost kasneje in premik v umetnost življenja, kjer postane jaz center delovanja posameznika. *Les Aveux de la chair* pa so se kanile ukvarjati z izkušnjo mesa v zgodnjih krščanskih časih.

Uporaba užitkov - *L'usage des plaisirs*

Samoprakti-
ciranje

Drugi del zgodovine seksualnosti je, kot smo rekli, študija antične Grčije in odnos do seksualnosti, ki so ga imeli antični filozofi in zdravniki. Že v tistih časih postane človek *etični subjekt* - postavlja se vprašanje *samoprakticiranja* (*practices of the self* - op. prev.). Foucault vidi to kot začetek in osnovo praks, ki so se obdržale do tega dne. Platon je videl seksualnost kot nekaj normalnega, še več; Čeprav opredeli homoseksualnost kot nenormalno, ne gre za moralno sodbo, temveč bolj za vprašanje kvantitete. Platonska ljubezen se nanaša na hedonizem v smislu neobvladovanja seksualnega poželenja. Bolj preprosto, platonska ljubezen pomeni seks, ki je nadzorovan - ne pa preprosto predajanje užitku. Užitek pri seksu pomeni, da se bo rasa nadaljevala, kar je dobro, problem se pojavi le takrat, ko postane užitek namen sam po sebi. [Foucault, 1985, str 25-32]

Kdaj seks preide
v domeno
morale

Foucault poskuša najti prelomnico - kdaj in zakaj je seks pristal v domeni morale. V ta namen poskuša najti področja grške filozofije, kjer se *samooblikovanje* (*stylization of the self* - op. prev.) najbolj jasno kaže.

Moralna opredelitev seksualnosti

Morala	Moralno komponento seksualnosti v stari Grčiji sestavljajo štiri komponente:
Aphrodisia	<i>Aphrodisia</i> - čutni užitki - to so, še bolj natančno, dejanja, gibi in dotiki, ki povzročijo užitek. [Foucault, 1985, str. 41] Posameznik se
Oslabitev duše	mora paziti, da ga poželenje ne zavede, pa ne zato, ker bi ga lahko zajela temna plat seksualnosti (kot to pridiga krščanstvo), temveč zato, ker določena početja oslabijo dušo. Za dušo je slabo tako preveč popuščanja kot premalo. Ne gre za to, kaj počneš, temveč za to, kako pogosto. Druga plat <i>Aphrodisie</i> , kjer govorimo o morali, pa je <i>vloga</i> . Moški ne sme niti preveč trdo vztrajati v svoji spolni vlogi, prav tako pa je ne sme zapustiti. Ne sme stalno biti niti objekt, niti subjekt aktivnosti. Še enkrat velja poudariti, da seksualnost sama po sebi ni ocenjena kot slaba, bila je nekaj naravnega in nujnega. Seveda je vseeno vzbujala moralna vprašanja - užitek ni bil sam po sebi slab, bil pa je manjvreden - nekaj, kar imamo skupnega z živalmi, bil je odvisen od telesnih potreb in bil usmerjen k vzpostavitvi prejšnjega stanja (torej, da nisi več čutil poželenja). Seks je torej nekaj naravnega, vendar pa ga lahko izrabljamo (si ga želimo preveč, nimamo mere ipd).
Chresis - pravilna uporaba ugodij	<i>Chrēsis</i> - pravilna uporaba ugodij - človek mora na pravilen način užiti ugodje in dobro pretehtati kdaj, zakaj in na kakšen način. Namen <i>Chrēsis</i> ni izničenje ali prepovedovanje ugodja, ravno nasprotno, skozi pravilno uporabo ugodja, se to poveča, postane močnejše. Tisto, kar si želimo, vendar ne dobimo takoj, je vredno več. Prav je, da zadovoljimo svoje želje, ko se pojavijo, vendar ni prav, da iščemo situacije, ki bi nam te želje prekomerno ojačale. Posameznik si mora za uporabo ugodja izbrati pravi trenutek. Ta trenutek lahko označimo na več načinov - pravi čas življenja, pravi čas v tekočem letu, v dnevu ipd. Uporaba ugodja je odvisna tudi od statusa posameznika - nekatere stvari se spodobijo za določen socialni sloj, druge ne.
Enkrateia - odnos do samega sebe	<i>Enkrateia</i> - odnos do samega sebe - gre za samoobvladovanje, človek izkusi ugodja, ki niso v skladu z razumom, vendar ne dovoli, da bi ga zanesla. Izbere si ugodja, ki niso dobra, vendar to počne nadzorovano. Zato, da človek postane zmeren, mora izkusiti slaba in grda ugodja ter jih premagati. Človek se lahko obnaša etično samo če z njimi bije bitko, ki jo zmaga. Človek se torej mora soočiti s hedonizmom in ga premagati, to, da se mu izogiba ni dovolj. Ta bitka se dogaja znotraj posameznika, človek se bori s samim sabo, ne z neko zunanjo demonsko silo poželenja (kot to kasneje prikaže krščanstvo). Zmaga v tej bitki včasih pomeni popolno odsotnost poželenja, večkrat pa pomeni, da posameznik zgradi trdne temelje svojememu značaju in zna reči ne, kadar niso izpolnjeni vsi pogoji za uporabožitka.
	<i>Svoboda in resnica</i> - človek, ki zato ker mu vlada poželenje, ne more ravnati pravilno, ni svoboden. Grki niso hoteli ostati nedolžni ali neomadeževani, njihov nadzor uporabe ugodja je povezan z idejo ohranjanja svobode. Svoboda je pomenila neodvisnost od

užitkov, ne njihovo zanikanje. Gre pa tudi za moralno vprašanje moči - samo

človek, ki lahko izkoristi svojo moč, svoj socialni status, za zadovoljitev svojega poželenja, *pa tega ne naredi*, je res svoboden. Čeprav imajo moški moč izbire, je ne izkoriščajo, ker bi bilo to nemoralno. Gre za odgovornost do samega sebe. Ta svoboda izbire

je bila nekaj kar je bilo tesno povezano z *logosom* (filozofskim, znanstvenim mišljenjem). Slediti je treba tistemu kar je logično in ne tistemu, kar si želimo. Vloga logosa pa je tudi določiti *Chrēsis*.

Dietetika

**Dietetika -
odnos do
lastnega telesa**

Dietetika (*dietetics* - op. prev) - telo in njegovo zdravje ali bolezen - Dietetika predstavlja pravila obnašanja, ki pripomorejo k zdravju. V smislu, zanimivem za nas, dietetika označi tako seksualnost, ki pripelje do zdravega življenja. Zadeva jo kopica pravil, od tega, kako moramo ugodja razdeliti v letnih časih, do uravnavanja ekscesov (pri čemer sicer pomagajo kopeli, sprehodi, hrana in bruhanje). Važna je vlaga v zraku in temperatura (pretirana seksualna aktivnost ni zaželena, razen kadar je vreme mrzlo in relativna vlaga v zraku visoka). Gre za to, da je seks aktivnost, pri kateri pride do prepletanja dejavnikov iz narave - segrevanje, ohlajanje, sušenje in vlaženje. Vedno moramo paziti, da ne porušimo ravnotežja. Pomembna razlika med dietetiko in krščansko doktrino je, da dietetika teži k temu, da je telo bolj zdravo, krščanska doktrina pa k temu, da ne bi zbolelo telo ali duša (npr. *seks med menstruacijo je nezdrav* in *seks pred poroko je greh*). Kot to ni moralno tudi ni zdravo, če se posameznik povsem odmakne od *Aphrodisie*, kot če jo prakticira preveč. V obeh primerih telo zbolí. Natančna pravila so nujna tudi zato, da dobimo prave potomce. Važna je ura spolnega odnosa (ker ob različni uri dneva vladajo različna božanstva). Vendar to ni dovolj - če razjezimo neko božanstvo, to ne bo hotelo pomagati v trenutku spočetja in tako pustimo slab pečat na otrocih. Važna je starost, važna je dieta (nobenega spočetja v pijanosti!). Pretirana telovadba škoduje. Če ne mislimo na otroke med spolnim odnosom, potem nam ti ne bodo podobni, ko bodo zrasli. [Foucault, 1985, str. 124]

**Nekaj praktičnih
nasvetov**

Seks in nasilje

Sam spolni odnos je povezan z nasiljem - zaradi drgnjenja spolnih organov pride do izliva - če mešamo in segrejemo kri, potem se prične peniti in ta pena je sperma. Če ejakuliramo prevečkrat, potem se esenca telesa prične izgubljati. Jasno, če sperma daje življenje potem mora priti iz vira življenja, ki pa v človeku ni neskončen. Povezava s smrtjo in nasiljem je dvoplastna - s spolnim odnosom prevaramo smrt, ker naše bistvo ostane v naših otrocih.

Gospodinjstvo

**Nekaj o vlogah
moža in žene**

Ekonomija

Ekonomija - veda, v stari Grčiji povezana z gospodinjstvom, se ukvarja s konceptom poroke, vlogo žene in izvenzakonskih skupnosti. Ženina naloga je zadovoljiti moža, on pa jo mora

spoštovati, ne pa tudi biti veren v seksualnem smislu. Ona pripada njemu, on pa pripada samemu sebi, vendar pa je odgovoren za to, da gospodinjstvo obstane. Mož se odloči, če jo bo enakopravno vključil v partnerstvo, po drugi strani pa je vsaka sramota, ki jo lahko ženska povzroči, njegova krivda, saj sam ni vodil gospodinjstva dobro. Torej če mož ženo vara, njegov užitek ni problem, problem je lahko samo rivalstvo med njegovimi ljubimkami in ženo, ki lahko uniči gospodinjstvo. Platon v *Državi* poveže moško vodenje samega sebe kot vodenje države v malem.

Erotika

Ni razlikovanja seksualnih dejanj, bolj v frekvenci

Paidea

Homoseksualnost v antični Grčiji ni obstajala. Ljubezen med dvema moškima ali med moškim in žensko ni predstavljala razlike. Slaba morala je preprosto pomenila prepogosto predajanje užitek, ne glede na to, s kom je nekdo to počel. Ne obstajata dve vrsti poželenja, le dva načina užitka (zato tudi naslov uporaba užitka - op. avtorja). Čeprav je bila homoseksualnost z zakonom dovoljena (oziroma ni bila prepovedana iz razlogov, ki smo jih ravnokar našteali), pa je vseeno niso povsem odobrvali. Homoseksualce so ponavadi portretirali kot feminizirane in prevzetne. V času odraščanja mladih fantov je bilo običajno, da so imeli ljubimca, ki pa je bil več kot to - bil je nekakšen mentor in mecen. Fanta naj bi vpeljal v moškost in ga vzgojil (vzgoje niso zaupali učiteljem, ker je bil to preveč neugleden poklic). Pravila tega odnosa so bila zelo stroga in rigidna. Mentor ima obveznosti - fanta mora zapeljati, mora se obvladati in ga obdarovati. Fant pa se mora obenem upirati, da ne bi obveljal za *lahkega*, po drugi strani pa je sramotno, če ostane brez mentorja. Ko se odnos vzpostavi, fant ne sme preveč uživati v seksualnem odnosu, ker bi bilo to nemoralno (glej *Aphrodisia*). Fant mora torej trpeti v svojem podrejenem položaju, vendar mora uživati v časti, ki jo ta pomeni. Ko je dovolj star, da postane državljani, homoseksualen odnos ni več moralen, saj tak odnos vključuje podrejeno in nadrejeno vlogo. Za dva enakovredna moška ta odnos torej ni več primeren. Preleviti se mora v *philio* - prijateljstvo, ki bazira na spoštovanju. Odnos je torej test časti in *aidos* - ponosa. Ugoden razplet odnosa je pomenil dober status v družbi.

Prava ljubezen

Prava ljubezen je ljubezen med moškimi

Seksualen odnos v povezavi z resnico je vezan izključno na ljubezen med moškimi in ne med moškim in žensko, kot kasneje v krščanski kulturi. Resnica ni osnovana v odnosu na objekt poželenja, temveč na iskanju sebe in duši. Človek ne išče druge polovice sebe v drugi osebi, temveč znotraj sebe. Išče resnico, ki je povezana z njegovo dušo.

Foucault ne verjame, da te homoseksualnost pripelje bližje spoznanju

Foucault zaključí *L'usage des plaisirs* z ugotovitvijo, da so bili starogrški odnosi in etika obremenjeni s konceptom človeške svobode, tipi moči in njegovim iskanjem resnice. Njegovo stališče do homoseksualnosti v stari Grčiji ni bilo povsem pozitivno. Zdelo se mu je, da so obsedeni s penetracijo in strahom, da lahko človek nekako izgubi lastno energijo. Poleg tega je bil proti ideji, da lahko

preko seksa človeka spozna svoj pravi jaz, ne glede na to, za kakšno obliko gre. [Horrocks, 152]

Zanimivo je, da čeprav se Foucault na vse pretege poskuša otresti koncepta individualnosti in videti vse kot diskurz, ter relacije moči med institucijami, čeprav se vrača na zelo antropološke teme - seks in koncept jaza.

Negovanje sebe - Le Souci de soi

Grška in rimska civilizacija v 2. In 3. Stoletju

Negovanje sebe, tretja in zadnja izdana knjiga iz zbirke zgodovine seksualnosti, se osredotoča na grško in rimsko civilizacijo v drugem in tretjem stoletju našega štetja. Pojavljajo se vprašanja nove pomembnosti, ki jo pridobi koncept poročenega para, političnih vlog in državljanskih dolžnosti. Skrb zase, negovanje samega sebe postane osnova za *stiliziranje* sebe in svoje družbene vloge.

Interpretacija sanj

V knjigi se Foucault najprej ustavi pri Artemidorusu, ki je izumil oneriokriticizem (Oneriocriticism - op prev.) [Foucault, 1986, str. 4-16] - okrog leta 150 n. š. Artemidorus prične z interpretacijo sanj v povezavi z negovanjem sebe - ne gre toliko za moralno sodbo, kot bolj za interpretacijo. Seksualnost sama po sebi še vedno ni moralna ali nemoralna sama po sebi, sanje, v katerih se pojavlja pa lahko pomenijo dobre ali slabe znake - če npr. nekdo sanja, da seksa s svojim sužnjem, to lahko pomeni, da uživa v svojem bogastvu, če je v spolnem odnosu na vrhu, če pa je suženj na vrhu, pa to pomeni slab znak. Vprašanje še vedno ni, kakšnega spola je suženj. Če suženj sanja, da masturbira svojega gospodarja, ga ta v realnem življenju obsodi na bičanje. Ekonomija in pravo sta tesno povezana s sanjami. Misticizem je na istem nivoju kot znanost.

Koncept skrbi zase

Negovanje sebe

V pozni antiki vidijo seksualnost kot bojazen, skozi katero se utrdi odnos do samega sebe. Človek kultivira samega sebe. To je tudi njegova največja odgovornost. Zgodnja krščanska doktrina ni bistveno strožja ali bolj asketska od grške glede seksa. V drugem stoletju in kasneje je negovanje samega sebe bolj osnovano na posamezniku in umetnosti življenja po principih narave. Te smernice mora upoštevati vsakdo ne glede na družbeni status. Seksualnost še vedno ni nujno povezana z moralo temveč bolj z ohranjanjem fizične moči.

Jaz in drugi

Seksualna morala ne spada več pod okrilje družine - postane družbena

V Rimu država obvladuje poroke. Izvenzakonska razmerja in varanje so še vedno vprašanja etike, vendar ne gre več za vprašanje znotraj družine (kot v antični Grčiji), temveč spadajo pod domeno družbene moči. Bolj preprosto, ne gre več za to, kaj je lepo in kaj grdo, temveč za to, da ti bodo odrezali penis (figurativno), če ga boš delil s preveč partnerji, ker to ni zakonito. Poroka sicer še ne pomeni ekonomske in politične strategije - še vedno vsaj na videz predstavlja prostovoljno združitev dveh ljudi ne glede na to, v katerem družbenem razredu se to zgodi. Tudi sužnji se poročajo. Poroka še ni bila javna institucija, vseeno pa je predstavljala trdno

**Predanost vs.
umikanje**

skupino pravil in novih dolžnosti, ki so se jih morali mladoporočenci držati. Tako poroka izolira par od družbe. V Rimu ne gre več za koncepte statusa in privilegijev, kot je šlo v antični Grčiji, v Rimu se ljudje poročajo iz *ljubezni*. To je *odnosna poroka (relational marriage - op. prev.)* [Foucault, 1986, str. 72-80], kjer ne gre toliko za moč in negovanje samega sebe, temveč za odnos z nekom, ta odnos pa par ločuje od ostalih ljudi. Poroka in skrb zase ne

pomenijo popolne izolacije od družbenega in političnega življenja. Posameznik je moral uravnavati "predanost" in "umikanje" (*withdrawal - op. prev*), da se je lahko razvil do svojih polnih potencialov. Šlo je torej za to, da je posameznik moral biti predan svoji družini, vendar pa se ji je moral znati tudi umakniti zato, da ni bil odrezan od vsakdanjega življenja. Moč se ni več kazala kot izpolnjevanje svojih dolžnosti do drugih in države, temveč v sposobnosti *vladanja samemu sebi s pomočjo razuma*. Torej bolj preprosto rečeno: ni šlo več za čast, temveč za samoobvladovanje. Podobno kot *Enkrateia*, s tem, da gre tu za človeka, ki je vpet med družbo in družino.

Telo**Medicina skrbi
za celostno
zdravstveno
počutje**

Medicina v zgodnjo krščanskem Rimu ni bila zgolj veda, ki se ukvarja z boleznijo in zdravili, temveč je definirala način obnašanja vseh - doma, v kopelih, zunaj, podnevi, ponoči, pozimi... Posameznik se je moral negovati in skrbeti za svoje stanje kjerkoli in kadarkoli. Spolni odnos je seveda vzbudil zanimanje v povezavi z razmnoževanjem, patologijo izločanja, smrtjo in boleznijo. Nič čudnega ni, da je medicina predpisala, kako se mora človek negovati pri seksu - spolni odnos ni niti dolžnost in prav tako sam po sebi ni slab. Sperma nam omogoči, da prevaramo smrt skozi svoje potomce, in seks je normalen. Po drugi strani pa je izliv semena potraten in oslabi telo, ravno tako kot bolezni.

Čeprav so seks natančno preučevali, ga še vedno niso ocenjevali z moralnega stališča. Vse kar je bilo lahko narobe, je bilo preprosto, da je bil seks *škodljiv*, če ga človek ni praktical pravilno, je trdil *Galen* (131-200 n. š.). [Foucault, 1986, str. 96]

**Seksualne
smernice**

Ljudje naj ne bi povsem prenehali s seksom, da pa si ne bi škodili bi morali slediti nekaj preprostim smernicam:

- ✿ *Razmnoževanje* - na dejanje se moraš pripraviti s telesom in dušo. Sperma mora postati močna, med seksom pa si moraš predstavljati svojega otroka.
- ✿ *Starost subjekta* - užitek se mora pri neki starosti prenehati, ravno tako se ne sme pričeti prehitro. Deklice morajo imeti menstruacijo, preden izgubijo devištvo.
- ✿ *Pravi čas* - *Plutarch* svetuje, da ne seksamo zjutraj, ker bi se v želodcu še lahko nabirale ne povsem prebavljene vsebine, ki jih še nismo izločili.

- ✿ *Individualni dejavniki* - človekova konstitucija mora biti pripravljena na seks s pomočjo diete. Grah doda toploto, grenivka pa vlažnost. V času diete ne smeš metati kopja, da se energija ne razporedi v napačne dele telesa [Foucault, 1986, str. 124 - 133]

Vloga duše

Uravnavanje duše

Duša ima v seksualnosti dvojno vlogo. Uravnava potrebe telesa, glede na njegovo napetost, po drugi strani pa popravlja njegove napake. Duša je čista in mora uravnati tako, da telo ne presega svojih želja. Model živali je idealen - žival nikoli ne seksa, ker si to želi, temveč zato, ker sledi naravnim potrebam. Duša ne sme popustiti lastnim željam po užitku. Phantasia je nezaželena, ker krepki prazne želje v duši. Pojavita se dva pojma *satyriasis* in *nymphomania*, ki pomenita moško in žensko vse-presegajočo seksualno slo. Efeški Rufus svetuje, da se jima lahko izogneš, če spiš na boku in ne na hrbtu.

Plutarh

Primerjava ljubezni med dečki in poroko

Plutarhov *Ljubezenski dialog* [Foucault, 1986, str. 193] - med seboj primerja ljubezen z dečki in poroko. Vprašanje, ki si ga zastavlja je, kaj naj si človek izbere. Zato, da lahko izvede primerjavo privzame, da je erotika enotna za oba primera. Preprosto povedano - užitek je isti in iz istih razlogov.

Plutarh si sposodi grški koncept prijateljstva in zadrževanja v homoseksualnem odnosu in dokazuje, da lahko o teh dveh konceptih govorimo samo kadar govorimo o poroki. Ljubezen do dečkov je sedaj nepopolna. Zakaj? I, zato ker ni harmonična, fizična ljubezen in prava ljubezen nista uravnoteženi. V *aktivno-pasivni* ljubezni do dečkov ne more biti intimne ljubezni, zato ker ne moremo dobiti *charis* - privolitve, ki bi naenkrat delovala v dve strani.

Naša morala je osnovana na ideji, da je ljubezen do moških nepopolna.

Reakcije

Foucault je imel občutek, da ga cel sveti prigánja, naj že za božjo voljo napiše nadaljevanje *La volonté de savoir*. Časopisi so se razpisali, da se je izpel in da nima več kaj povedati, prijatelji in akademiki so ga klicali in ga spraševali, kdaj bo nadaljevanje. Minilo je osem let. Odločil se je, da bo stvar dokončal in nato morda nehal s pisanjem. Prijateljem je zaupal, da si nikoli ni želel pisati, temveč da je enkrat začel z nekim delom in se čutil dolžnega, da ga dokonča. Poleg tega mu je najedala slava, želel si je miru. Mislil si je, da bo morda nehal predavati na Collège de France. Morda bi postal novinar si je rekel, samo še knjige dokončam. Vsekakor pa si bom vzel dopust.

Ko je izšla *L'usage des plaisirs*, je izrabil priložnost in okrcal vse, ki so mu očitali, da se je izpel, da nima več kaj povedati:

Kaj pa je s
posmrtnim
objavljanjem?

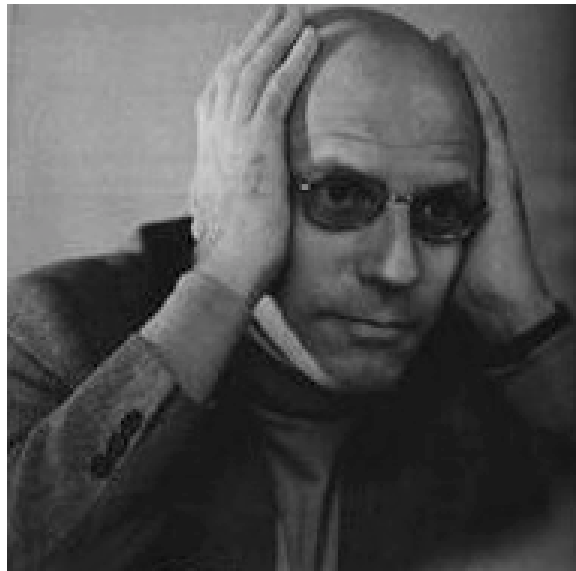
»As to those, for whom to work hard, to begin and begin again, to attempt and be mistaken, to go back and rework everything from top to bottom, and still find reason to hesitate from one step to the next – as to those, in short, for whom to work in the midst of uncertainty and apprehension is tantamount to failure, all I can say is that clearly, we're not from the same planet.«¹⁹ [Eribon, 322]

Foucault umre

Junija 1984 so ga odpeljali v bolnico. *Les Aveux de la chair* nikoli ni izšla. Septembra 1986 je Pierre Nora (urednik) v nekem intervjuju pojasnil situacijo – v pismu, ki ga je dobil, so Foucaultove zadnje želje – nobenega posmrtnega objavljanja. To bi lahko razumeli na več načinov. Nora loči tri celote – prvič nedokončani, zapuščeni teksti. Ti ne bodo nikoli objavljeni. Drugič, zapisniki predavanj Collège de France, za katere je bil tudi Foucault neodločen, dokler je bil še živ. Zdelo se mu je, da je notri dosti slabega, pa tudi nekaj dobrega materiala. Tretjič, četrti del zgodovine seksualnosti, del, ki poveže vse ostale. Jasno je, da bi ga napisal nanovo, takoj, ko bi se usedel za mizo in ga začel brati. V vsakem primeru je tekst končan, zahteva minimalno urejanja in je verna kopija Foucaultovega razmišljanja v tistem hipu. Kljub pomislekom ga Nora noče objaviti.

Junija 1984 se Michelu vrtil in pade skupaj v svojem stanovanju. Odpeljejo ga v kliniko iz katere ga kasneje prestavijo v bolnico na Salpêtrière, institucijo, o kateri je pisal v *Historié de la folie à l'âge classique*.

Več mesecev se je že pritoževal nad nemarno gripo, ki jo je nekje staknil in zaradi katere se je počutil utrujenega. Stalno je kašljajal, imel je grozovite migrene. V začetku leta 1984 se je bolezen še pojačala – Čeprav je uporno popravljaj *Le Souci de soi, L'usage des plaisirs* in pisal *Les aveux de la chair*. To so bile njegove zadnje knjige. Dejstvo, da jih je hotel objaviti čim prej, da si ni hotel vzeti niti dneva odmora, da je uporno delal kljub slabemu počutju, kaže na to, da je verjetno vedel, da ima AIDS. Prijateljem ni tega nikoli zaupal, morda zato, da bi jim olajšal trpljenje. Samo en primer je znan, da je o tem govoril. Pozimi 1983 je poklical Dumézila in mu rekel: »Mislím, da imam AIDS.« Foucault je vedel, vendar je to zadržal zase. Umril je 25. junija 1984, samo nekaj dni potem, ko sta izšli njegovi zadnji knjigi.

¹⁹ Kar pa se tiče tistih, ki se jim zdi trdo delo tako kjer začenjaš znova in znova, kjer poskušaš in se motiš in greš zopet nazaj ter predelaš vse od A do Ž ter se še vedno obotavljaš od enega koraka do drugega - tisti torej, ki se jim zdi, da je trdo delo polno negotovosti isto kot neuspeh, vse, kar jim lahko povem, je, da očitno nismo z istega planeta.“

6.0 Sinopsis kritične teorije

[Povzeto po Eribon, Gutting, Horrocks, Pratt, Flynn]

“Critique doesn’t have to be the premise of a deduction which concludes: this then is what needs to be done ... It doesn’t have to lay down the law for law. It isn’t a stage in a programming. It is a challenge directed to what is”²⁰
[Foucault, 1981, str. 13]

**Osnovno
vprašanje v
Foucaultovi misli**

Najbolj osnovno vprašanje, ki se kaže skozi vsa Foucaultova dela, je, kakšen tip razmišljanja in kakšne zgodovinske okoliščine so pripeljale do nekega pojava. Prepoceni bi bilo trditi, da lahko vsebino del tako opišemo, lahko pa rečemo, da gre za morda edino rdečo nit, ki je stalno prisotna v vseh njegovih delih. Druga tema, ki se v povezavi s prvo kaže vsepovsod, je, kako smo prišli do faze, kjer je človek postal subjekt in hkrati objekt znanstvenega raziskovanja, oziroma še bolj preprosto, kdaj, zakaj in kako smo postali tisto, kar preučujemo. V svojih raziskovanjih se ne veže samo na filozofijo (konec koncev, zakaj bi sploh se, saj tisti, ki ste se z mano prebili do sem, veste, da je bil človek tudi psiholog in zgodovinar), temveč na vprašanja, ki se še najbolj dotikajo sociologije, vprašanja znanja, moči in odnosov (npr. t.i. *dividing practices*, ki ločijo norce in ne - norce), ki so pripeljali do takšnega stanja.

V svojem slogu je skoraj nekakšen gverilski filozof/anarhist, ki je svoje življenje posvetil temu, da se bori za to ali ono. Ponavadi ne ponuja izhodov iz situacije, v kateri smo se znašli, temveč nastopa bolj kot zunanji opazovalec toka zgodovine.

**Filozofski
zgodovinar ali
filozof
zgodovine**

Ko skušamo najti neke skupne točke Foucaultove teorije, se zdi, da se najprej najdemo pred čisto osnovnim vprašanjem, s katere strani bomo dela gledali. Po eni strani ga lahko gledamo kot filozofskega zgodovinarja, ki skozi leta vedno bolj natančno določa zgodovinske metode. V *Historié de la folie à l’âge classique*, *Naissance de la clinique*, *Les Mots et les choses* in *L’Archéologie du savoir* definira arheologijo diskurza. V *Surveiller et punir* in *Histoire de la sexualité* definira pravila, izvor in odnose v strukturah moči. V *L’usage des plaisirs* in *Le Souci de soi* pa se osredotoči na vprašanja etike. Po drugi strani ga lahko vidimo kot filozofa zgodovine, ki skozi svoja dela daje vedno boljše definicije konceptov znanja, moči in selfa. [Gutting, 2)

Ko govorimo o povzetku dela, ki je tako obširno kot Foucaultovo, se najdemo pred težkimi izbiri. Vsak stavek, ki ga je izgovoril se zdi pomemben, po drugi strani, pa kot smo že omenili, svoje knjige piše mestoma nedorečeno. Kritiki mu očitajo, da namenoma uporablja slog, ki je nejasen, da se skriva za posplošenimi velikopoteznimi izjavami. Tisto kar se nujno porodi iz takega sloga pisanja, je malo morje različnih interpretacij. Nič novega ni, da je o Foucaultu pisal marsikdo in da so različni avtorji pripisovali njegovim delom različen pomen. Težava, ki jo imamo, pa sega globlje - sploh ni nujno da se je sploh kdo izmed njih motil. Poskus izluščiti neko globalno resnico, kaj naj bi njegova dela pomenila, se morda sreča z neuspehom tudi zato, ker Foucault sam ni imel tovrstnega odnosa do svojih del - Zdi se, da je uporabljal pristope in teorije bolj kot orodje za dokazovanje neke teorije, ne pa kot nekaj bolj stalnega.

²⁰ “Kritika ni nujno osnova sklepa, ki pravi: ‘tole moramo storiti’... ni treba da pomeni nov zakon. Kritika ni stopnja v programiranju, je le izziv naperjen proti zdajšnjemu stanju.”

Primeri ideje, ki se podredi funkciji

Primerov je kar precej - npr. v *L'Archéologie du savoir* in *Les Mots et les choses* se ukvarja s teorijo lingvistike. V *Les Mots et les choses* se ukvarja z jezikom iz čisto ontološkega stališča (kaj je res in kaj iluzija, kakšen je izvor jezika). Vprašanje tu je, kako se je jezik spreminjal skozi čas, odgovor pa pridobiva skozi opisovanje različnih načinov obstoja jezika in njegovega odnosa do sveta (glej sinopsis *Les Mots et les choses*). Po drugi strani pa v *L'Archéologie du savoir* ne najdemo takih teorij o obstoju jezika - jezik ima zgodovinski pomen, ker se misel kaže v različnih obdobjih znotraj različnih diskurzivnih formacij (t.j. žargonov). Npr. klasicistična naravna zgodovina in moderna biologija sta isti vedi, ki sta se spremenili zato, ker so se njuni vloge spremenili, od njiju se zahteva različne stvari - trditve kot osnova diskurza so se spremenile. Znanosti se torej spreminjajo, pa vendar v *L'Archéologie du savoir* Foucault nikjer ne namiguje, da bi se jezik tudi spreminjal od klasične do moderne dobe. Še več, v klasicizmu in moderni naenkrat ostane isti in služi le prenosu trditve, ki kreirajo diskurzno formacijo. Besni bralci se torej vprašamo, kaj je s tem Foucaultom, fant naj se odloči: najprej reče, ja, jezik se spreminja, naslednjič, ko pa bi to pomenilo neznanko in mnogo večjo kompleksnost, pa to gladko malo pogoltne.

Kaj se verjetno v resnici zgodi? Foucault uporabi drugo, bolj pripravno orodje za dokazovanje svoje teorije. Pozorni bralec je verjetno zavohal sladke dišave - Michelov cilj opravičuje sredstvo. Nekateri avtorji Foucaulta zagovarjajo, češ da ni v resnici ničesar zanikal, kvečjemu dodal je nov pogled k že obstoječi teoriji - kot da bi npr. Rekli, da fizik vidi svetlobo kot delec in valovanje naenkrat, pač tisto, kar v tistem hipu potrebuje [Gutting, 19]. Foucaulta torej v resnici ne zanima dokončna resnica, zanima ga samo zaključek in dokaz delovanja teorije. Če mora v naslednji teoriji to ovreči, bo to v imenu novih sklepov tudi storil. Morda zato nikoli ne citira svojih prejšnjih knjig [Gutting, 3].

Tudi generalizirani zaključki niso povsem brez vrednosti

Po drugi strani pa tudi če podležemo skušnjavi in vlečemo neke splošne zaključke to ni povsem brez vrednosti, ker tudi ti izkrivljeni zaključki kažejo na neke pomembne resnice - npr. *Historié de la folie à l'âge classique* bi lahko povzeli kot knjigo, ki trdi, da se norci nimajo fajn, ker jih psihiatri ne razumejo. To je seveda čisto res - o tem obstaja dovolj literature, vsekakor pa to ni edina stvar, ki jo je Foucault (verjetno) hotel povedati. Tri tedne po izidu *Histoire de la sexualité* so jo že citirali pod sloganom "seksualnost ni bila nikoli zatrt" [Horrocks, 170].

Kaj je torej res? Kaj lahko rečemo za vsako strokovno knjigo, ki jo je Foucault napisal? Res je, da se vedno pojavlja zgodovinska komponenta. Res je, da razvije unikatne in kompleksne teorije, ki služijo dokazovanju takratnega projekta. Res je, da vpleta mitološko komponento. [Gutting, 6-28].

6.0.1. Zgodovinska komponenta

Vse strokovne knjige, ki jih je Foucault napisal so osnovane na zgodovini, na tak ali drugačen način. Gutting še bolj natančno definira zgodovinski tip:

Zgodovina idej - klasična zgodovina

Zgodovina idej - čeprav vemo, da Foucault nima ravno pohvalnega mnenja o klasični zgodovini, zgodovini idej, jo sam velikokrat uporablja (kar se tiče mnenja o klasični zgodovini o tem res ne kaže izgubljati besed dovolj bo, da si pogledamo katerega koli izmed sinopsisov). V *Historié de la folie à*

**Počasen prehod
k zgodovini idej**

l'âge classique vzame za najbolj osnovno tezo interpretacijo Descartesove meditacije (glej sinopsis). V *Les Mots et les choses* si za potrjevanje svoje teze izbere tekste od Paracelsusa do Kanta [Gutting, 7].

Zadnji dve knjigi, *L'usage des plaisirs* in *Le Souci de soi*, sta skoraj v celoti osnovani na interpretaciji zgodovine idej. Kot vemo je Foucault spoštoval Canguilhema (razen, ko ga je Cang metal na izpitih), in zato ni čudno, da večina njegovih zgodovinskih teorij sledi *zgodovini konceptov* (ki jo s pridom uporablja Canguilhem). Na kratko: gre za to, da koncept, ki razloži neki znanstveni pojav in teorija, ki ga razloži, *nista* eno in isto. Ko Newtonu na glavo pade jabolko, si izmisli *koncept gravitacije* - nekaj, kar privlači jabolko. S tem še ni dokazal obstoja gravitacije ali pa predvidel relativnostne teorije. Vendar pa brez koncepta gravitacije ne bi mogel izpeljati njene *teorije*. Bolj preprosto; zato, da dokažemo, da neka stvar obstaja na tak in tak način, si moramo najprej zamisliti, da taka stvar sploh je. Tak pristop se najlepše vidi v *Naissance de la clinique*, kjer imamo *koncept* bolezni in razvoj teorij o njem skozi zgodovino. V *Les Mots et les choses* gre še korak naprej - Canguilhem povezuje koncepte in teorije znotraj neke znanstvene panoge, Foucault pa poveže med seboj splošno slovnico, naravno zgodovino in analizo bogastva, kjer (trdi da) najde njihove skupne točke, ki jih povezujejo med sabo še bolj kot njihove naslednike (jezikoslovje, biologija in ekonomija). Še več: vpelje *epistem*, kjer koncept *podobnosti*, *predstavitve* in *človeka* prežemajo celotno obdobje in nanj odločilno vplivajo. Razširjeni zgodovini konceptov Foucault pravi *arheologija*.

**Zgodovina
sedanjosti -
kako je
zgodovina
vplivala na tako
sedanjost kot je
in kaka bi še
lahko bila**

Zgodovina sedanjosti - ko govorimo o zgodovini, ponavadi ni potrebno posebej poudarjati, da gre za dogodke, ki so se zgodili enkrat prej. Ko Foucault vpelje idejo zgodovine sedanjosti se ubogi prežvečeni in zgarani bralec nemočno prime za glavo in zatrdi, da se je Fukoju tokrat dokončno skisalo. Zakaj gre? Foucaultove knjige se ponavadi začnejo z opažanjem, da je nekaj v sedanjosti popolnoma zavoženo. Ker je ta stvar nevzdržna, se odpravi v zgodovino, da bi odkril, zakaj se je sploh zgodila. Ko raziskuje, ne bi rad razumel zgodovine, temveč sedanost [Foucault, 1995, str. 30-31]. OK, zgroženi bralec zdaj žalostno zamahuje z glavo, to vendar delajo vsi, pa ne komplicirajo z nekimi čudnimi koncepti. Razlika je v tem, da Foucault spremeni predznak - običajna zgodovina išče razlog za nekaj kar ne moremo spremeniti. Zakaj se je zgodilo nekaj, kar je postalo življenjsko dejstvo. Michel pa poskuša dokazati, da pot, ki smo jo ubrali, ni nujna in edina možna. Ko raziskuje zgodovino, kaže na to, kako drugačna je bila kot sedanost in katere

odločitve bi lahko spremenili ter se tako izognili posledicam. Če pogledamo koncept norosti - ljudje zvečine verjamejo, da so tisti, ki verjamejo, da se z njimi pogovarja njihov avto, nori (*razen če so Knight Rider*), z norci pa naj se ukvarjajo psihiatri. Norost je edina diagnoza in psihiatrija edini

odgovor. Foucault kaže, da tak razvoj dogodkov ni edini možen in ne pomeni zmage humanizma, temveč le sklepanje na podlagi miselnosti iz danega stoletja. Gre torej za to, da Foucault pod isto povečevalno steklo

**Zgodovina
iskušenj -
kakšna je
izkušnja nekega
pojava in kako
jo ljudje
doživljajo**

jemlje dogodke, ki se dogajajo zdaj kot dogodke, ki so se dogajali v preteklosti. V *Les Mots et les choses* ponovi podobno analizo na konceptu človeka.

Zgodovina izkušenj - Michel se v svojih knjigah velikokrat osredotoča na doživetje izkušnje nekega pojava. Vprašanje se odpira na več nivojih:

za kakšno izkušnjo gre - npr. izkušnja seksualnosti skozi zgodovino [Foucault, 1985, str. 4].

Kdo doživlja izkušnjo - kdo in kakšen je subjekt (npr. v *Les Mots et les choses* - človek niha od referenčne točke, proti neobstoju, proti subjektu).

**Teorija
podrejena
trenutnemu
projektu**

6.0.2 Teoretična komponenta

V svojih delih Foucault postavlja kompleksne teorije, ki pa so vedno usmerjene k dokazovanju trenutnega projekta. O tem sem že pisal v zvezi s koncepcijo jezika v *L'Archéologie du savoir* in *Les Mots et les choses* (glej zgoraj). Teorije so bolj nekakšni pripomočki, orodja, ki jih uporabi, dokler služijo večjemu cilju. Ta pristop je naletel na obilico kritik, ki so letele predvsem na njegovo teorijo o *moči* (ki je sama po sebi stabilna - ne obstaja neka skupina, ki bi imela nadvlado, obstajajo samo strukture, ki se menjajo. Buržoazija npr. zatira delavski razred, ker ima moč, delavski razred se upre, pride do revolucije, ustanovi se nova vladajoča struktura, ki vzpostavi *isto* dinamiko moči. Moč ostaja, ljudje se menjajo.), ki zanika družbeni humanizem in socialno usmerjena gibanja [Gutting, 19 in Pratt]. Kritika je neuspešna, če gledamo Foucaultove teorije v prej omenjeni luči - kot orodje, instrument, ki ima vrednost samo, ko govorimo o določenem projektu.

**Bitka med
dobrim in zlim**

6.0.3 Mitološka komponenta

Vsi, ki smo brali Foucaulta, smo bolj ali manj nasledli mitološki komponenti, ki jo spretno vključuje v svoja dela. V njih imamo vedno bitko dobrega in zlega - v *Historié de la folie à l'âge classique* vidimo kako zlobni, psihiatrični zmaj dvigne svojo glavo in napade zatirane in uboge vaške norčke. Foucault le težko skriva svoj bes, ki na trenutke kaže skozi zloščeno prozo - npr. v *Naissance de la clinique* govori o "medicinskem humanizmu":

»Praznoglave fenomenologije razumevanja se mešajo v pesku njihove konceptualne puščave skupaj z nepremišljenimi pojmi, kot je ta.« [Gutting, 21]

Omeniti velja še to, da se pošastke iz knjige v knjigo preoblečejo v druge obleke, pa vendar so na koncu vedno le simbol za buržoazno družbo. Foucault sovraži njene institucije, njene moralne vrednote in družino, kar mu po drugi strani prepreči, da bi svoje demone obravnaval na tako zapletenem nivoju, kot si to zaslužijo. Služijo mu bolj kot mlini na veter. Na začetku jim naproti postavlja umetnost in umetnike, ki predstavljajo kršilce okostenele morale, ki intenzivno živijo življenje. Spomnimo se *Historié de la folie à l'âge classique* - kjer norost branijo Goya, De Sade, Nietzsche in ostali. Ideja intenzivnega življenja, neomejenega z moralko se kaže tudi v njegovem osebnem življenju, kar verjetno ni potrebno posebej poudarjati, če ste z menoj ostali do tu. V sedemdesetih letih in kasneje njegovi zastavonoše postanejo marginalizirane skupine - *Pierre Rivière*, *Maoistični študentje (CEV)*, *uporniški zaporniki (GIP)*... Vodilni ideji še vedno ostaneta preseganje morale in intenzivnost s tem, da se poudarek preusmeri iz abstraktnega nivoja čutil v družbeno sredino, v vsakdanje življenje. Foucault

preusmerja od mitološkega proti realnemu življenju, vseeno pa še vedno vidi skupine na robu kot nekakšne romantične junake. Tudi pošast iz šestdesetih let - buržoazna družba, se prelevi v strukture in institucije, vendar ne postane nič manj poredna. Edina izjema sta njegovi zadnji knjigi, ki

spuščata dolge traktate o mitoloških bitkah med dobrim in zlim. Morda je Foucault prehajal v naslednje obdobje razumevanja družbe, ali pa se je z njo pobotal pred svojo smrtjo.

6.1 Splošni komentarji na Foucaultova dela

Zgodovinsko
gledano ni
natančen

Očitki letijo na to, da je njegovo delo sicer spektakularno, vendar pa ni zgodovinsko točno in njegove raziskave niso preveč natančne. Slog pisanja je velikopotezen, obenem pa prepreden z dvomi, kar mu omogoča, da piše posplošene povzetke, ki vključujejo čudaške podrobnosti.

Eden od odgovorov na to kritiko je, da je v resnici veliko časa posvetil raziskovanju, vendar si ga je po eni strani pojasnjeval po svoje in bolj široko, po drugi strani pa je vpeljal nove pojme in pristope, kar mu je otežilo jasno pisanje, ker je oral ledino. Čeprav se trudi, da bi ostal veren vsaki dobi in se zanaša na vire, ki potrjujejo njegove teze, zaničuje objektivno resnico. In vendar je prvi, ki je trdil, da so dokazi na njegovi strani. [Horrocks, 167]

Defetističen
odnos -
zmagovalec
vedno izgubi

Frederic Jameson (ameriški marksistični filozof) komentira, da ima Foucault "zmagovalec vedno izgubi" logiko. Bolj ko postaja vizija totalnega sistema jasna, bolj nemočnega se bralec počuti. Problem je v tem - če je res to, da resnica nikoli ni neobremenjena s sistemom, potem je vsaka resnica sumljiva. Tudi Foucaultova. Torej ne more jamčiti niti zase.

Odgovor na to je, da je vsaj delno poskusil organizirati družbeni kaos. S svojo filozofijo ponuja nove vpoglede v delovanje družbe, ne pa tudi rešitev. Njegova dela so vsekakor pustila globok pečat, četudi nekateri ljudje tega ne bi radi priznali. [Horrocks, 168]

Če Foucault verjame, da sta razum in resnica le stranska produkta moči, in če ni nobenih trdnih osnov, je samo diskurz, aparat in institucije, potem ima problem - rad bi, da bi njegovo teorijo sprejeli kot resnico, čeprav resnica *per se* ne obstaja. Očitajo mu tudi, da brezkompromisno kritizira razsvetljenstvo - v napredku tistega časa, intelektualizmu, kritičnemu samovpogledu ne najde ničesar dobrega. Podoben odnos ima tudi do moderne.

Po eni strani se je zgodilo točno to, česar se je bal. Vsakdo je bral Foucaulta in vsakdo razpravljajal o njem. Samo tri tedne je trajalo, da so *Histoire de la sexualité* prevedli v "Seksualnost ni bila nikoli zatrta."

7.0 Zaključek

Tako, skupaj smo se prebili čez tobogan Michela Foucaulta. Gotovo ne velja izgubljati besed o pomenu, ki ga ima Foucault za družbene vede in socialno pedagogiko, obenem pa ga ne kaže precenjevati. Največja umetnost je gotovo najti točko ravnotežja med malikovanjem in zaničevanjem Foucaultove teorije. Bog ve, da nam Michel dela ni prav nič olajšal, saj le malokrat srečamo toliko dobrih *in* slabih lastnosti pri enem in istem človeku - npr. dobro je, da se je spraševal o smiselnosti pojavov, ki so jih ostali sprejemali kot del vsakdanjega življenja, po drugi strani pa je slabo to, da je te pojave obdeloval na zelo specifične načine. Dobro je, da se je ukvarjal s tako raznolikimi projekti, po drugi strani pa je slabo, da se dokazi v teh projektih med sabo včasih izključujejo. Primerov je več. Ampak vse to že veste. In mnenje si boste ustvarili sami.

Ta tekst sem pisal dobri dve leti, in ko ga končujem, sam najbolj dobro vem kaj vse bi še lahko dopisal, katere podrobnosti bolj natančno zajel in katere pojme bolj razložil. Umetnost je verjetno tudi to, da veš kdaj končati. In kot vsako (umetniško) delo, tudi to ni dokončano, je le zapuščeno.

8.0 Literatura

Cole, Cheryl L. (1997) : P.L.A.Y., Nike, and Michael Jordan: National Fantasy and the Racialization of Crime and Punishment, Internet, USA,
<http://www.hmse.memphis.edu/WPSLC/may1.htm>

Couples, Christopher (1997) : *Foucault and Governmentality*, Internet, Velika Britanija,
<http://ebbs.english.vt.edu/exper/couples/personal/academia/reviews/governmentality.html>

Eribon, Didier (1991) : *Michel Foucault*, Prevedla Betsy Wing. Cambridge, MA: Harvard University Press, Velika Britanija

Flynn, Thomas (1994) : *Foucault's mapping of history*, The Cambridge Companion to Foucault, Cambridge University press, str 28-46, USA

Foucault, Michel (1988, orig. 1986) : *The Care of the Self: The History of Sexuality vol. 3*, Vintage, USA

Foucault, Michel (1995, orig. 1975) : *Discipline and Punish – the Birth of the Prison*, Vintage, USA

Foucault, Michel & Derrida, Jacques (1990) : *Dvom in norost*, Analecta, Ljubljana

Foucault, Michel (1990, orig. 1978) : *The History of Sexuality: An Introduction*, Vintage, USA

Foucault, Michel (1980) : *Power/Knowledge – Selected interviews and other writings 1972 – 1977* (ur. Colin Gordon), Harvester Press, USA

Foucault, Michel (1981) : »*Questions of method: an interview with Michel Foucault*«, Ideology and consciousness 8, str 3-15, USA

Foucault, Michel (1990, orig. 1985) : *The Use of Pleasure: The History of Sexuality vol. 2*, Vintage, USA

Foucault, Michel (1991): *Vednost – oblast - subjekt*, Krt, Ljubljana

Fullwiley, Duana (1997) : *“Three Strikes”: The Contemporary Crime Discourse and Legitimacy*, Internet, USA, http://128.32.252.163/uga/osl/mcnair/94BerkeleyMcNairJournal/17_Fullwiley.html

Gutting, Gary (1994) : *Michel Foucault: A user's manual*, The Cambridge Companion to Foucault, Cambridge University press, str 1-27, USA

Gutting, Gary (1994) : *Foucault and the history of madness*, The Cambridge Companion to Foucault, Cambridge University press, str 47-70, USA

Halperin, David M. (1992) : 3.2.7, *Didier Eribon, Michel Foucault*, Internet, USA
[gopher://gopher.lib.virginia.edu/00/alpha/bmcr/v3/3-2-7](http://gopher.lib.virginia.edu/00/alpha/bmcr/v3/3-2-7)

Heinze, J. (1997) : *Michel Foucault (1926-1984)*, Internet, USA,
<http://laf.cioe.com/~jheinze/foucault.html>

Horrocks, Chris in Jevtic, Zoran (1997): *Foucault for beginners*, Icon books, UK

Ingram, David (1994) : *Foucault and Habermas on the subject of reason*, The Cambridge Companion to Foucault, Cambridge University press, str 215-261, USA

McGovern, James R. (1997) : *Anatomy of a Lynching: The Killing of Claude Neal*, Internet, USA, <http://www.scj.albany.edu/samples/greg2.htm>

Palmer, Donald (1995) : *Ali središče drži? Uvod v zahodno filozofijo*, DZS, Ljubljana

Pratt, John (1997) : *Power and Resistance in the Social: The Critical Theory of Michel Foucault*, Internet, Velika Britanija, <http://www.massey.ac.nz/~NZSRDA/nzssreps/journals/sites/pratt14.htm>

Prattchet, Terry (1995) : *Interesting times*, Corgi books, UK

Reid, Elizabeth (1997) : *Cultural Formations in Text-Based Virtual Realities*, Magistrsko delo, Internet, USA, <http://www.ee.mu.oz.au/papers/emr/cult-form.html>

Rodowick, D.N. (1997) : *Foucault through Deleuze, or the Diagrammatics of Power*, Internet, USA <http://www.cc.rochester.edu/College/FS/Publications/Figural/3FigFoucault.html>

Sheehan, Helena (1999) : *Who was Lysenko ? What was Lysenkoism ?*, Internet, USA, <http://www.dcu.ie/~comms/hsheehan/lysenko.htm>

Turner, Ron (1997) : *Foucault Biography*, Internet, USA, <http://www.connect.net/ron/foucault.html>

Zauier, S. (1997) : *Foucault BIO*, Internet, USA, <http://userwww.sfsu.edu/~rsauzier/Foucault.html>

8.1 Slikovni material

Eribon, Didier (1991) : *Michel Foucault*, Prevedla Betsy Wing. Cambridge, MA: Harvard University Press, Velika Britanija

Horrocks, Chris in Jevtic, Zoran (1997): *Foucault for beginners*, Icon books, UK

DODATEK A - Terminologija

Arheologija - iskanje neke skupne točke, ki daje pečat času. Foucault uporabi ime arheologija, zato, ker moramo te skupne točke izkopati iz gomile belega šuma. Njihov obstoj je nujen a obenem skrit. Arheologija je izkopavanje začetkov - zakaj se je nek pojav zgodil ravno na tak način. Človek, ki ga je sprožil ni važen - za vpliv medijev na javno mnenje je pomemben izum ciklostila in televizije, ne pa kdo ju je izumil. Gre torej za *zgodovino konceptov*. (glej *zagovor doktorata in besede in reči*)

Diskurz - *Diskurz* ni samo dialog, temveč tudi praksa. Praktično to pomeni, da npr. medicinski diskurz vključuje odnos zdravnika do pacienta, zgodovino medicine, njene zgodovinske predpostavke, pravila izvajanja operacij, hierarhijo znotraj zdravniške kaste, ure obiskov in režim vizit. Na kratko diskurz vključuje neko panogo na zelo širokem nivoju - kako jo lahko opredelimo filozofsko in zgodovinsko, v kakšnem okolju dela, kakšna so pravila v njem (režim in dialog) in zakaj so pravila ravno takšna. (glej *Arheologija znanja*)

Diskurzna formacija - kakšni so tokovi pod zgodovinskimi dogodki. Vprašanje je kakšnim pravilom, kakšnemu znanju se podreja zgodovina sama. Tem pravilom Foucault reče *diskurzna formacija*. (glej *Arheologija znanja*)

Epistem - podtalna mreža znanja, ki označuje znanje nekega časa in na kakšen način ga lahko uporabimo. (glej *Besede in reči*)

Fenomenologija - Filozofska šola, ki jo je ustanovil Edmund Husserl; uporablja metodo analize, da bi dognala čiste podatke zavesti in tako priskrbel temelje spoznavni teoriji in ontologiji [Palmer, 506].

Mikrofizika moči - način na katerega vpliva moč na posameznika in njegove reakcije nanj. (glej *Nadzorovanje in kaznovanje*)

Spoved - Foucault označi spoved kot tehniko ojačevanja morale in ponotranjanja socialnih norm. Spoved postane praktično nadomestilo resnice. Bolj pomembno je, da se spovemo, kot da pridemo do resnice (glej *La volonté de savoir*)

Strukturalizem - metoda, kjer ljudje, ki niso strokovnjaki na nekem področju poskušajo najti povezave med različnimi elementi naše družbe – med različnimi znanostmi, različnimi teorijami ipd. Temu bi lahko rekli posplošeni strukturalizem, ki ni omejen na eno znanost (glej *Strukturalizem*)

Zgodovina idej - klasična zgodovina, kjer odkrivamo kako je prišlo do nekega pojava. (glej *zgodovinsko komponento sinopsisa kritične teorije*)

Zgodovina konceptov - kakšni so koncepti, ki omogočijo razvoj teorije. Ko govorimo o zgodovini idej, gledamo kako so od točke A prišli do točke B, pri zgodovini konceptov pa gledamo kako so se sploh spomnili, kakšna je osnova za to, da so si zamislili točki A in B. (glej *zgodovinsko komponento sinopsisa kritične teorije*)